

Eesti Konjunkturiinstituut
Estonian Institute of Economic Research

**Illegaalse alkoholi ja sigarettide
tarbimine ja kaubandus ning
ümbrikupalkade maksmine Eestis 2017
(elanike hinnangute alusel)**

Tallinn
Juuni 2018

Projektgrupi koosseis: Elmar Orro, Marje Josing, Lia Lepane, Mati Reiman, Ülo Mattheus, Kiira Martens, Ingrid Niklus, Viivika Savina, Eva Priedenthal

Eesti Konjunktuuriinstituut

Rävala 6 19080 Tallinn

tel 668 1242

e-mail: eki@ki.ee

<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunktuuriinstituut

SISUKORD

I ILLEGAALSE ALKOHOLI TARBIMISE JA KAUBANDUSE UURING.....	4
1. Legaalse alkoholi eelistamine	5
2. Elanike eksperthinnangud alkoholi illegaalse kaubanduse kohta	8
2.1. Illegaalse kaubanduse levik.....	8
3. Illegaalse alkoholi isiklik tarbimine	13
3.1. Illegaalse alkoholi kättesaadavus ja ostukohad	13
3.2. Legaalse ja Illegaalse alkoholi hinnad	13
3.3. Illegaalse alkoholi tarbimine	15
4. Illegaalse alkoholi osakaal kange alkoholi turul	20
Kokkuvõte.....	22
II ILLEGAALSETE SIGARETTIDE TARBIMISE JA KAUBANDUSE UURING	24
1. Eesti elanike suitsetamisharjumused	25
1.1. Suitsetamise levik täiskasvanud elanike hulgas	25
1.2. Legaalsete sigarettide eelistamise põhjused	27
1.3. Sigarettide hankimine välismaalt	29
2. Elanike eksperthinnangud sigarettide illegaalse müügi kohta	32
2.1. Illegaalsete sigarettide kaubandus ja levik	32
3. Illegaalsete sigarettide isiklik tarbimine	35
3.1. Illegaalsete sigarettide tarbimine	35
4. Illegaalsete sigarettide osakaal sigarettiturul	42
Kokkuvõte.....	44
III ÜMBRIKUPALKADE LEVIK EESTIS	45
1. Hinnangud ümbrikupalkade maksmise kohta	46
Kokkuvõte.....	57
Lisad	
Lisa 1. Küsitlustulemuste protsentjaotused	58
Lisa 2. Küsitlustulemuste protsentjaotused sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes	68
Lisa 3. Küsitletud kogumi iseloomustus	82

I ILLEGAALSE ALKOHOLI TARBIMISE JA KAUBANDUSE UURING

Eestis on alkoholi salakaubandus üsnagi levinud, kuigi praegune salaalkohol tarbimine ei ole enam nii suur kui paarkümmend aastat tagasi. Tavaliselt on salaalkoholi tarbimine olnud kõrgem siis, kui majanduses on kitsamad ajad, suurenenud on tööpuudus ja inimeste sissetulekud vähenenud. Majanduskliima paranedes on aga illegaalse alkoholi populaarsus tavaliselt jälle langenud. Sellest tulenevalt on aja jooksul muutunud ka salaalkoholi tarbijate osakaal, mis on jäänud vahemikku 3–9% kõigist alkoholitarbijatest. Käesolevas peatükis esitatud uuringu eesmärgiks on välja selgitada elanike seotus salaalkoholi turuga, tuua välja salaalkoholi tarbimise põhjused ning hinnata illegaalse alkoholituru mahtu. Töös antakse hinnang illegaalse alkoholi osakaalule kange alkoholi müügist ning arvestatakse välja riigile tekitatud maksukaotused.

Viimastel aastatel on Eesti majandusel läinud hästi ja elanike suurenenud sissetulekud on võimaldanud osta kindla kvaliteediga alkoholi selle asemel, et tarbida kahtlase päritolu ja kvaliteediga jooke.

Alates 2015. aastast on Eestis alkoholi kättesaadavuse piiramiseks läbi aktsiisimaksude kiire tõusu oluliselt tõstetud jaehindu. See on omakorda kasvatanud Eesti ja Läti alkoholi jaehindade vahe selliseks, et 2016. aastal alanud alkoholiostmine Lätist on saanud aina suuremad mõõtmed. Koos aktsiisitõusuga suureneb aga kahjuks ka illegaalne kaubandus, sest lisaks piirulestele ostudele enda tarbeks tuuakse alkoholi kaasa ka edasimüügiks. Aktsiisiseaduse järgi ei ole aga teistele piiri tagant ostetud alkoholi edasimüümine ilma Eesti makse tasumata lubatud ja see tegevus on illegaalne. Suur osa elanikest seda aga keelatud tegevuseks pidada ei oska. Kuigi traditsioonilises mõistes salaalkoholiga kauplemine võib näidata kahanemise märke, siis Läti piirikaubandusest tulenev välismaalt ostetud alkoholsete jookide Eesti edasimüümine ei luba samas järeldada ka illegaalse alkoholikaubanduse hääbumist. Samas on sellist eraisikute poolt Lätis toodud alkoholi Eestis tuttavatele edasimüüki väga raske kui mitte võimatu kontrollida ja takistada.

Eesti Konjunktuuriinstituut on illegaalse alkoholituru uuringuid läbi viinud alates 1998. aastast. Uuringute aluseks on täiskasvanud elanikkonna küsitluse tulemused. Käesolevaks uuringuks vajalik küsitlus viidi läbi 2017. aasta detsembris. Küsitluses paluti elanikel anda hinnanguid alkohol salaturu kohta üldisemalt, samuti sooviti inimestelt teada nende endi kogemusi salaalkoholi ostmisel. Illegaalse alkoholi all mõistetakse käesolevas uuringus alkoholi, mille kohta ostja teadis, et see on kas ebaseaduslikult valmistatud või riiki toodud ja et selle pealt ei ole makse makstud. Lisaks küsitlustulemustele on töös kasutatud ka Rahandusministeeriumi, Statistikaameti ja *Eurostati* andmeid ning Maksu- ja Tolliameti ning alkoholitootjate infot. Küsitlusele saadud vastuste ja statistiliste andmete põhjal on välja arvestatud illegaalse alkoholi osatähtsus kange alkoholi (viina) müügis, samuti riigile tekitatud maksukaotused.

Kirjalikult saadetud ja veebiküsitluse teel toimunud küsitlusele vastas kokku 1074 Eesti elanikku vanuses 18-74 aastat. Representatiivsuse tagamiseks on tulemused vanuse, soo, rahvuse ja regiooni järgi kaalutud. Küsitlustulemuste üldjaotused on toodud lisas 1 ning sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes valikuliselt lisas 2. Küsitletud kogumi iseloomustus on esitatud lisas 3.

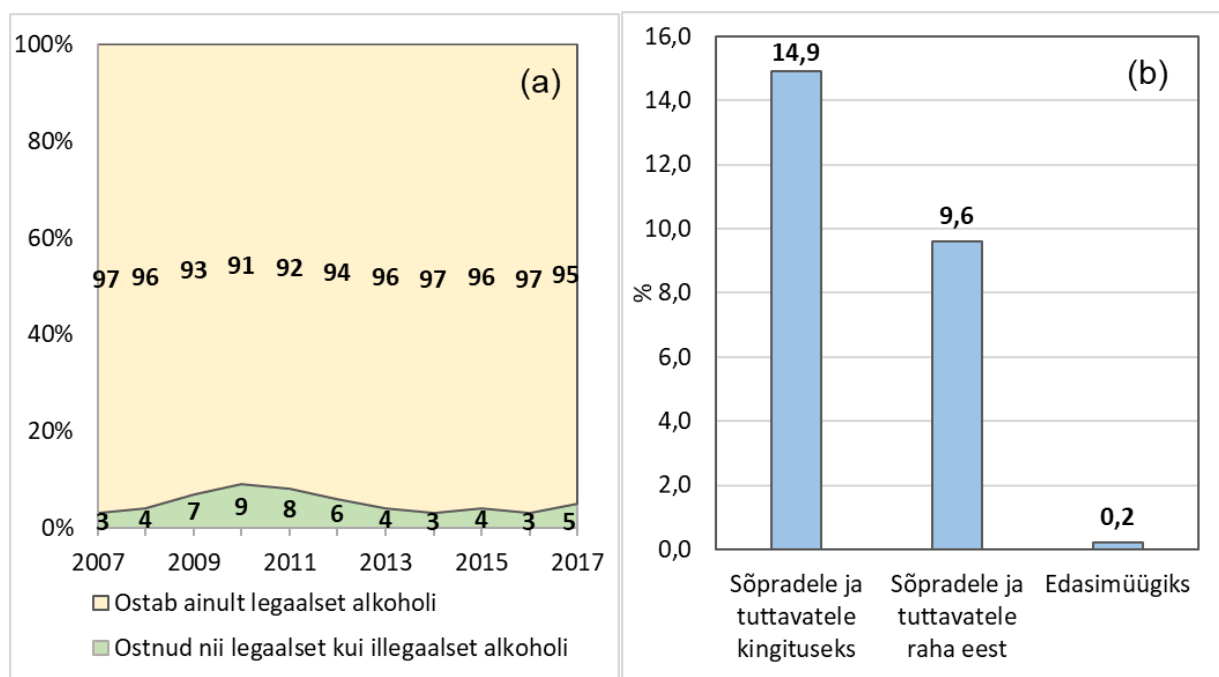
1. LEGAALSE ALKOHOLI EELISTAMINE

Alkohoolsed joogid on Eestis hästi kättesaadavad ja seda müüakse laias valikus nii toidukauplustes, supermarketites, spetsialiseeritud alkoholipoodides kui ka muudes eripoodides (nt ehituspoodides). Põhiliseks alkoholimüügi piiranguks kauplustele on öine müügikeeld (kl 22–10), samuti peab alkohol olema paigutatud müügikohas teistest kaupadest eraldi. Alkoholiseaduse järgi on alkoholsete jookide müük muuhulgas keelatud ka sõitjateveo teenuse osutamisel kasutatavas mootorsõidukis (taksodes), kandekaubandusena (jaemüük käest, kärust, käsikorvist, kandelaualt või -kastist), samuti kioskist ning mujal tänava- või turukaubanduses. Kehtestatud piirangud koos kasvavate jaehindadega mõjutavad kindlasti legaalse alkoholi kättesaadavust ning võib tekitada mõnevõrra suuremat huvi odavamate alternatiivide järele, eriti kui on teada nende hankimise kanalid. Traditsiooniliselt on musta alkoholituru peamiseks artiklikuks olnud viin (ka piiritus ja puskar), mille valmistamine on suhteliselt lihtne ja odav ning realiseerimine majanduslikult rentaablim. Arvestades aga viimasel ajal tekkinud Lätist alkoholi kaasatoomise trendi ja 2017. aastal õlleaktiivse järsu tõstmise tulemusel tekkinud rohkem kui kahekordset hinnavahet Eestis ja Lätis müüdava õlle vahel, tuleb ilmselt peale kange alkoholi käsitleda salaturu joogina ka lahjasid jooke (õlu, siider, coolerid). Nii selgus 2017. aasta lõpus elanike hulgas läbiviidud küsitlusega, et Lätist alkoholi ostnud inimestest 24% ostis alkoholi kaasa kellegi tellimuse täitmiseks ning 0,5% oli toonud Lätist alkoholi edasimüümise eesmärgil.¹ Võrreldes 2016. aastaga on alkoholi tellimise peale kaasaostjate osakaal suurenenud 7%-punkti võrra (2016. aastal oli see 17%). Kui võtta aluseks kõik täiskasvanud elanikud, siis oli 2017.aastal raha eest teistele Lätist alkoholi toonute osakaal 8%. Küsitluse järgi osteti 2017. aastal teiste kaudu välismaalt kõige enam õlut (6% alkoholitarbijatest), kangeid alkoholiseid jooke 3%, viina 2%, veine 2% ning lahjasid alkoholiseid jooke (long drink, siider) alla 1% alkoholitarbijatest

Kuna Lätist toodud alkoholi ostmist enamasti illegaalseks pidada ei osata, siis valdavalt nimetavad elanikud, et eelistavad legaalselt alkoholi. Kui 1990-ndatel aastatel ostis alkoholi ainult legaalselt ligi 2/3 alkoholitarbijatest, siis 2000-ndate alguses kasvas legaalse alkoholi eelistajate osakaal 90% lähedale ja hiljem veelgi. Alates 2013. aastast kuni 2016. aastani moodustas legaalse alkoholi ostjate osakaal juba üle 95%. Kuna aga seoses lõunapiiril aktiveerunud alkoholikaubandusega kasvas ka salaalkoholi ostmine, langes küsitluse põhjal vaid legaalselt alkoholi ostnud alkoholitarbijate osakaal 2017. aastal 95% piirile (vt joonis 1.1).

¹ Eesti elanike piiriüleised ostud Lätist 2017. aastal. EKI 2017.

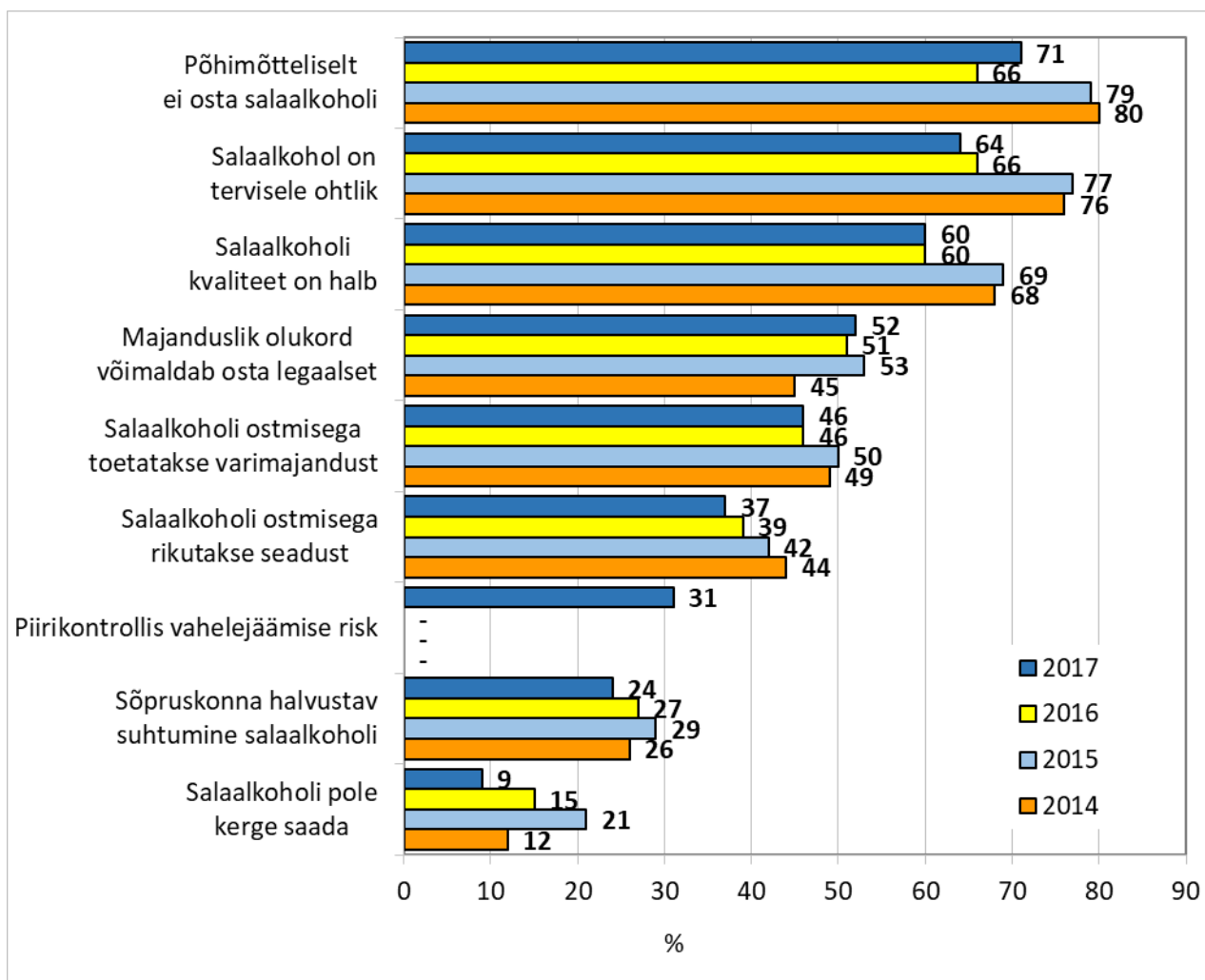
Joonis 1.1. Legaalse ja illegaalse alkoholi vahel valiku tegemine (a), Lätist alkoholi ostmise (b)
(% alkoholi tarbijatest)

Legaalset alkoholi eelistatakse salaalkoholile kõikides sotsiaal-demograafilistes gruppides. Võrreldes meestega eelistasid legaalset alkoholi enam naised (naistest 98%, meestest 92%), samuti elanikud alates 30 eluaastast (kuni 30 aastastest 89%, vanematest 95-96%) ning kõrgema haridustamega inimesed (III taseme haridusega inimestest 98%, I taseme haridusega inimestest 84%, vt lisa 2.1).

Inimestel paluti järjestada ka põhjused, mis panevad neid eelistama legaalset alkoholi. Kolm peamist legaalse alkoholi eelistamise põhjust on olnud põhimõtteline vastuseis osta illegaalset alkoholi, salaalkoholi ohtlikkus tervisele ning ka selle halb kvaliteet. Nimetatud põhjuseid pidas 2017. aastal väga oluliseks vastavalt 71%, 64% ja 60% legaalse alkoholi tarbijatest (vt joonis 1.2.). Natuke üle poole legaalse alkoholi eelistajatest peab oma majanduslikku olukorda selliseks, mis võimaldab osta legaalset alkoholi (52% peab seda väga oluliseks). Vähem kui pooled alkoholitarbijaist põhjendavad legaalse alkoholi eelistamist sellega, et salaalkoholi ostmise toetab varimajandust (46%) ning salaalkoholi ostmisega rikutakse seadust (37%). Esmakordselt pakuti legaalse alkoholi eelistamise põhjusena välja ka piirikontrollis vahelejäämise riski ja seda pidas väga oluliseks 31% legaalse alkoholi eelistajatest. Kõige vähem põhjendati alkoholi legaalset tarbimist sellega, et sõpruskond vaataks salaalkoholi tarbimise peale halvasti (24% pidas seda väga oluliseks) või et salaalkoholi ei ole kerge saada (9%). Salaalkoholi kättesaadavus on viimastel aastatel paranenud.

Joonis 1.2. Legaalse alkoholi eelistamise põhjused
 (% legaalse alkoholi tarbijatest, kelle hinnangul oli põhjus väga oluline)

2. ELANIKE EKSPERTHINNANGUD ALKOHOLI ILLEGAALSE KAUBANDUSE KOHTA

Illegaalse alkoholikaubanduse mahu väljaselgitamiseks on EKI teinud regulaarseid uuringuid, mille käigus on küsitud elanikelt arvamusi ja hinnanguid salaalkoholi turu kohta üldisemalt, aga ka inimeste endi kokkupuuteid illegaalse alkoholiga. Nii saadakse informatsiooni illegaalse alkoholi tarbimistrendide, leviku, müügikanalite jm kohta, mis aitab hinnata salaalkoholi tarbimist ning selle osakaalu üldises alkoholitarbimises. Traditsiooniliselt on illegaalse alkoholina käsitletud kanget alkoholi, mida tarbitakse legaalse viina, likööri vms asemel, kuigi viimastel aastatel on aktiivseks muutunud Läti piirikaubanduse tõttu lisandunud ka teisi jooke, mida müüakse edasi seadusevastaselt.

2.1. Illegaalse kaubanduse levik

Salaturu ulatust ühiskonnas iseloomustab kaudselt see, kuidas on elanikud puutunud kokku illegaalse alkoholi tarbijatega. Selle teada saamiseks küsiti elanikelt, kas nende tutvusringkonnas on inimesi, kes ostavad salaalkoholi. Sarnaselt varasematele aastatele, ei teadnud ka 2017. aastal enamik vastanutest ühtegi salaalkoholi ostjat (68%), kuid samas kasvas salaalkoholi ostjaid tundvate inimeste osakaal. Nii selgus, et salaalkoholi ostjaid tundis 2017. aastal 17% vastanutest, kuid aasta varem oli selliseid vastajaid 14% (vt tabel 2.1).

Tabel 2.1. Illegaalse alkoholi ostjate teadmine (% vastanutest)

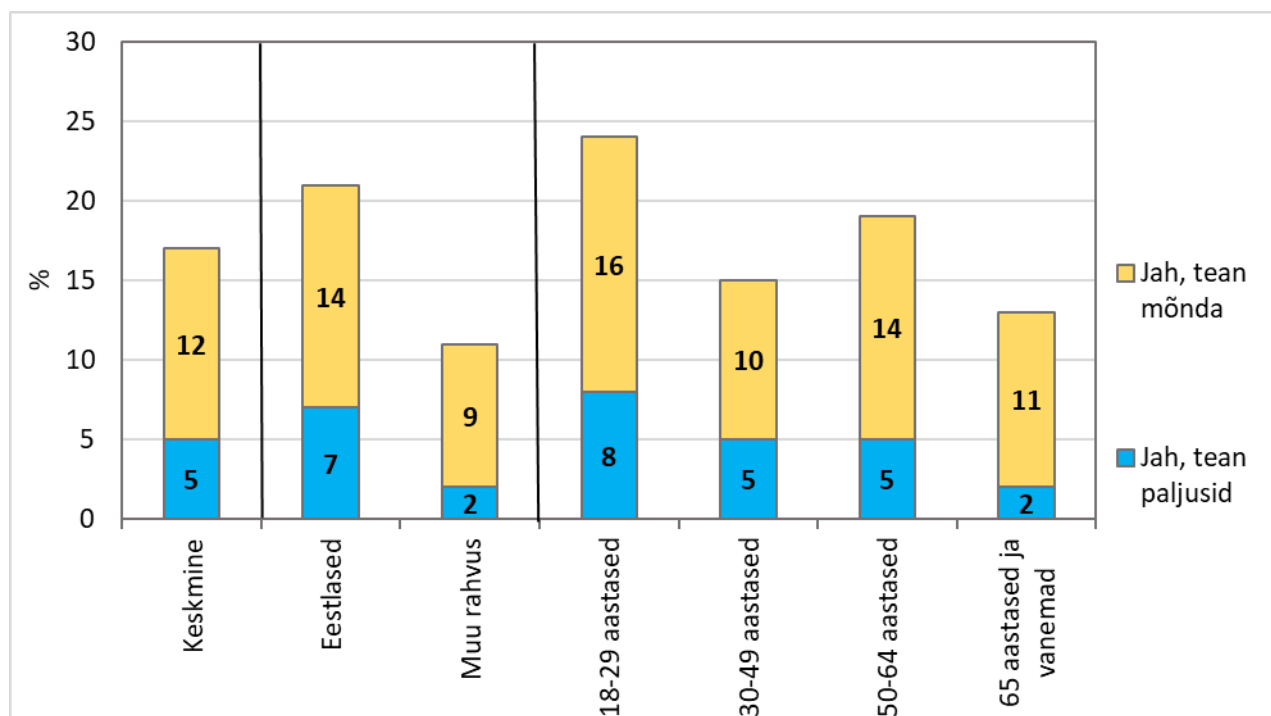
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Teab paljusid	5	6	4	1	1	3	5
Teab mõnda	18	15	14	15	12	11	12
Ei tea kedagi	61	61	66	67	76	69	68
Ei oska öelda	16	18	16	17	11	17	15
Kokku	100	100	100	100	100	100	100

Viimaste aastate küsitlustulemuste põhjal on näha, et kuni 2015. aastani salaalkoholi ostjaid tundvate inimeste osakaal vähenes, kuid peale seda on see hakanud jälle kasvama. Kuna küsitlusanneedis on salaalkoholi ühe tunnuseks nimetatud asjaolu, et selliste jookide pealt pole Eesti riigile makse tasutud, siis on tõenäoline, et salaalkoholi ostjate tundmise suurenemise taga on Läti suunalt 2016. aastast kasvanud alkoholi piiriülesed ostud Eestis edasimüügik. Sellist tegevust loevad illegaalseks küll väike osa elanikkonnast, kuid teadlikumad inimesed on probleemiga kursis. Kahe viimase aasta lõikes on tunnuslik seegi, et kasvanud on nende elanike osakaal, kelle tutvusringkonnas on palju salaalkoholi ostjaid (kui 2014. ja 2015. aastal oli neid vaid 1%, siis 2016. aastal 3% ning 2017. aastal 5%).

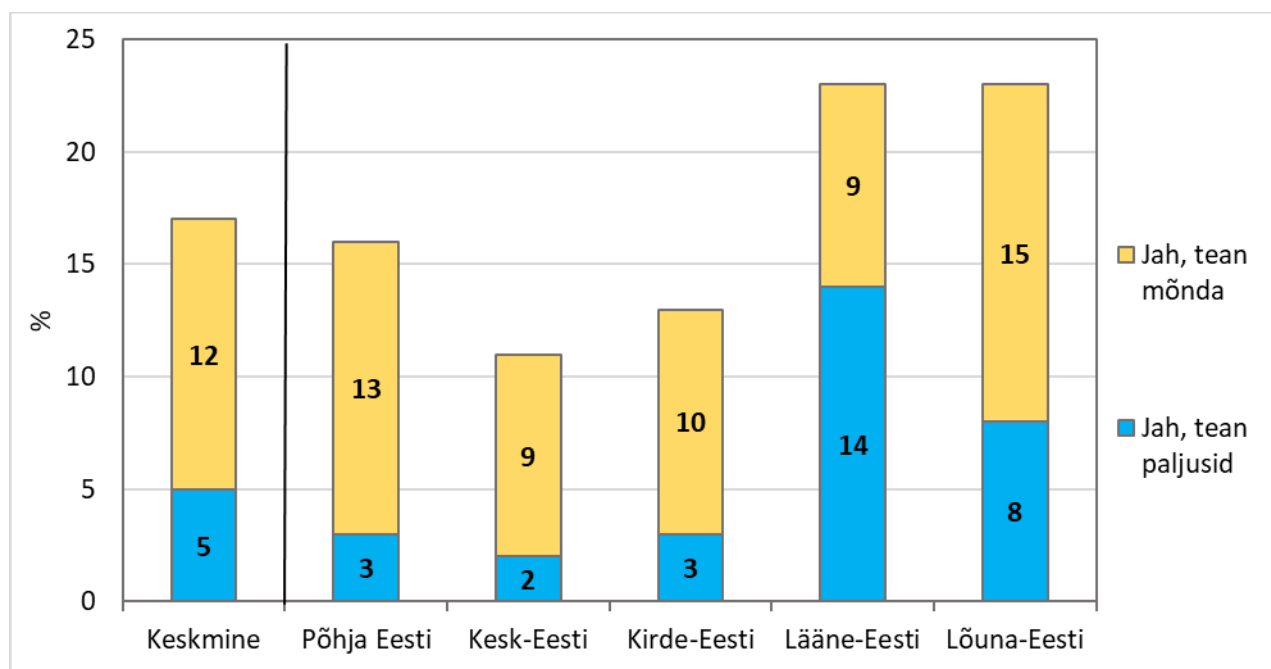

Salaalkoholi ostjaid teadsid sagedamisi nooremad inimesed (18-29 aastastest elanikest 24%), mehed (23%), eestlased (21%), kuid samuti madalama haridustasemega inimesed (36% madalaima haridustasemega elanikest). Kõige rohkem elas salaalkoholi ostjaid teadvad inimesi Lääne-Eesti ja Lõuna-Eesti piirkonnas (mõlemas 23%). Võrreldes eelnenud aastaga kasvas illegaalse alkoholi ostjate teadmine Lääne-Eesti, Lõuna-Eesti ja Põhja-Eesti elanike hulgas (vastavalt 10%-punkti, 6%-punkti ja 6%-punkti). Eestlaste hulgas suurenes salaalkoholi ostjaid teadvate inimeste osakaal 8%-punkti ning sama palju kasvas see ka meestel. Eelmisest aastast oluliselt rohkem tundsid salaalkoholi ostjaid madalama haridustasemega elanikud, kelle osakaal kasvas 19%-punkti võrra. Vastanute jaotused sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes on ära toodud joonistel 2.1 ja 2.2 ning lisas 2.2.

Joonis 2.1. Illegaalse alkoholi ostjate teadmine rahvuse ja vanuse järgi (% vastanutest)

Joonis 2.2. Illegaalse alkoholi ostjate teadmine piirkonna järgi (% vastanutest)

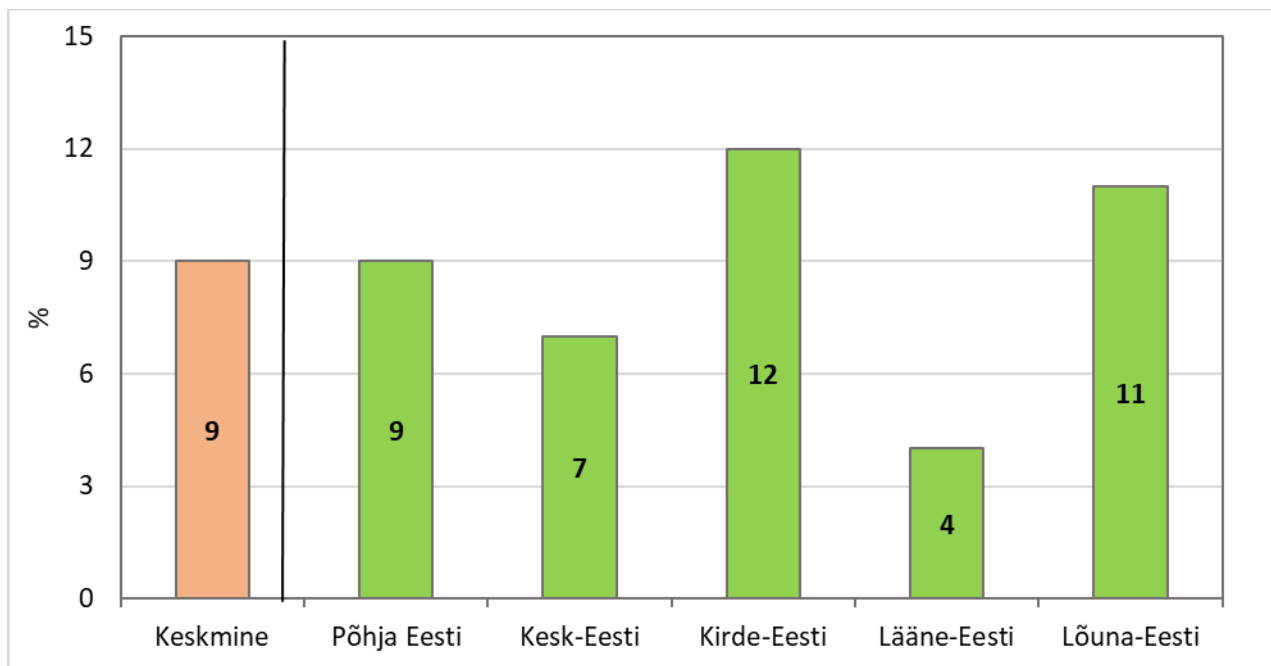

Elanikelt uuriti ka seda, kas nad teavad isiklikult mõnda pidevalt tegutsevat salaalkoholi müügikohta või müüjat. Vastustest selgus, et illegaalse alkoholi turustuskanalitest oli 2017. aastal teadlik 9% vastanutest (vt tabel 2.2). Rohkem olid inimesed salaalkoholi levitajatest teadlikud Kirde-Eestis (12% vastanutest) ja Lõuna-Eestis (11%). Sarnaselt salaalkoholi ostjatele, teadsid illegaalse alkoholi müüjaid või müügikohti sagedamini eestlased (10%) ja mehed (13%), samuti madalama haridustasemega elanikud (17% I taseme haridusega inimestest). Vastanute jaotused sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes on ära toodud joonistel 2.3 ja 2.4. ning lisas 2.3.

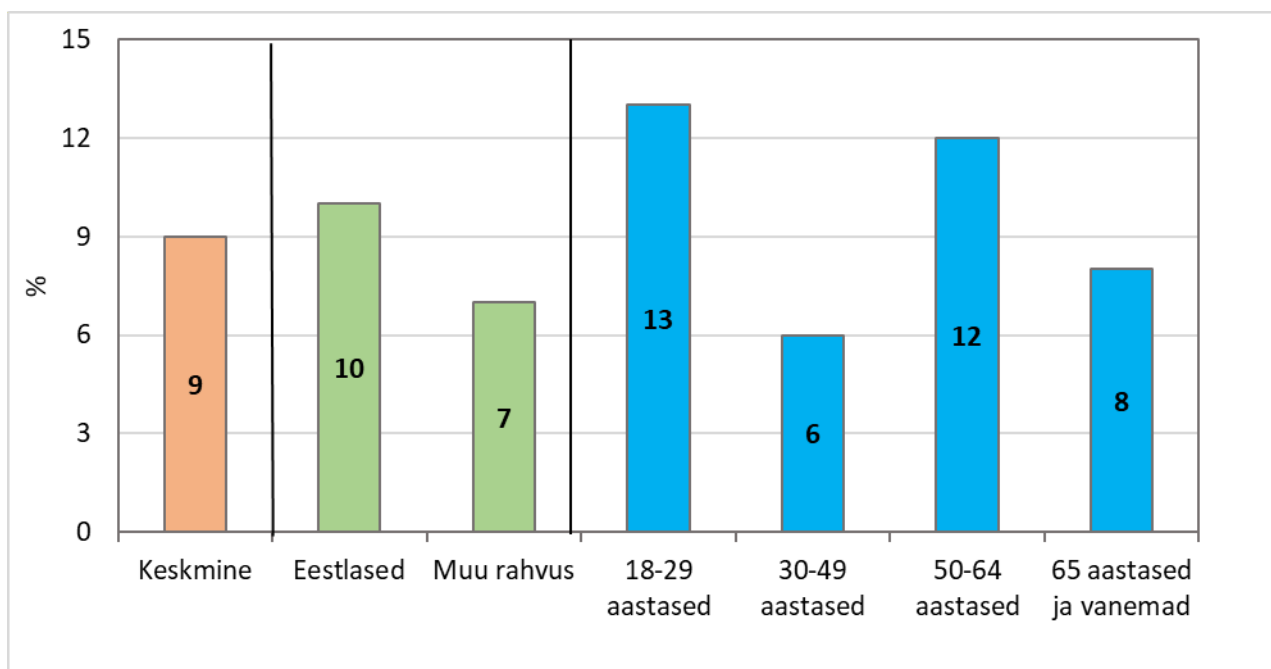
Tabel 2.2. Illegaalse alkoholi müügikoha/müüja teadmine (% vastanutest)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Teab	13	12	9	10	8	8	9
Ei tea	87	88	91	90	92	92	91
Kokku	100	100	100	100	100	100	100

Joonis 2.3. Illegaalse alkoholi müügikoha/müüja teadmine piirkonna järgi (% vastanutest)

Joonis 2.4. Illegaalse alkoholi müügikoha/müüja teadmine rahvuse ja vanuse järgi (% vastanutest)

Elanikel paluti anda ka eksperthinnang selle kohta, kui suure osa võiks moodustada illegaalne alkohol üldisest kange alkoholi tarbimisest. Antud hinnangute järgi moodustas 2017. aastal salaalkohol keskmiselt 27% kogu Eesti elanike kange alkoholi tarbimisest. Kui illegaalse alkoholi osakaal kogu kange alkoholi tarbimisest oli paaril eelneval aastal madalseisus (2015. aastal 24% ja 2016. aastal 22%), siis 2017. aastal tegi see läbi küllalt arvestava tõusu ning kerkis tagasi samale tasemele nagu see oli viimati 2014. aastal (vt tabel 2.3).

Tabel 2.3. Illegaalse alkoholi tarbimise osakaal üldises kangete alkoholsete jookide tarbimises Eestis elanike eksperthinnangute alusel (vastanute keskmine)

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
28%	27%	28%	29%	28%	28%	28%	27%	24%	22%	27%

Igal aastal küsitakse elanikelt ka selle kohta, millised tegevused oleksid kõige tõhusamad salaalkoholi tarbimise vastu võitlemiseks ja selle leviku tõkestamiseks. Selleks palutakse järjestada etteantud meetmed tulemuslikkuse järjekorras. Kõige paremini aitaks vastanute hinnangul illegaalse alkoholi levikut ja tarbimist piirata karistuste karmistamine salaalkoholi tootjatele, vahendajatele ja müüjatele - seda pooldas 59% vastanutest. Kuna viimastel aastatel on tähelepanu keskpunktis olnud pidev aktsiisitõus, siis on oluliselt kasvanud nende inimeste osakaal, kelle arvates tuleks salaalkoholi kaubanduse piiramiseks alkoholiaktsiisi vähendada – kui 2016. aastal oli neid 37%, siis 2017. aastal juba 54%. Ligikaudu pool küsitletutest (47%) pidas vajalikuks avalikkusele rohkem selgitada salaalkoholiga kaasnevaid terviseriske. Piirikontrolli tugevdamist või politseikontrolli karmistamist on vajalikuks pidanud varasemast vähem elanikke, vastavalt 37% ja 36% (2016. aastal vastavalt 41% ja 42%). Mõlema meetme pooldajate osatähtsus on vähenenud juba paar viimast aastat. Seevastu on mõnevõrra kasvanud nende vastanute osakaal, kes peavad vajalikuks salaalkoholi ostjaid trahvida (2017. aastal 34%, 2016. aastal 32%). Ligi kolmandik vastanutest (32%) peab vajalikuks avalikkusele rohkem selgitada, et salaalkoholi ostmisega petetakse riiki ja toetatakse varimajandust. Vaid 3% vastajatest olid seisukohal, et illegaalse alkoholiga võitlemiseks ei ole vaja midagi teha. Ülevaade elanike hinnangutest salaalkoholi vastaste meetmete kohta 2017. ja varasematel aastatel on ära toodud tabelis 2.4.

Tabel 2.4. Elanike hinnangud, mida tuleks teha salaalkoholiga võitlemiseks (% vastanutest, vastaja võis märkida mitu vastusevarianti)

	2013	2014	2015	2016	2017
Suurendada karistusi salaalkoholi tootjatele, vahendajatele ja müüjatele	64	68	68	65	59
Vähendada legaalse alkoholi aktsiise	29	30	29	37	54
Rohkem selgitada avalikkusele, et salaalkohol on kahjulik tervisele	45	49	44	45	47
Tugevdada kontrolli piiril	42	48	48	41	37
Suurendada politseikontrolli	41	47	44	42	36
Trahvida salaalkoholi ostjaid	29	32	30	32	34
Rohkem selgitada avalikkusele, et salaalkoholi ostmisega petetakse riiki ja toetatakse varimajandust	45	32	33	29	32
Mitte midagi ei tuleks teha	3	3	1	4	3

3. ILLEGAALSE ALKOHOLI ISIKLIK TARBIMINE

Elanike ekspertarvamuste ja hinnangute kõrval salaalkoholi leviku kohta uuriti küsitlusega ka elanike isiklike kokkupuuteid illegaalse alkoholiga, selle ostukohtade tundmist, hindu ning tarbimisharjumusi. Salaalkoholi tarbijate endi hinnangud iseloomustavad kõige täpsemini inimeste ostukäitumist ja salaalkoholi tarbimise põhjuseid ning annavad informatsiooni salaalkoholi turul toimunud muutustest.

3.1. Illegaalse alkoholi kättesaadavus ja ostukohad

Alkoholi liigtarvitamine on kahjulik nii tarbijale kui ka ühiskonnale tervikuna ja seepärast on oluline piirata ligipääsu alkoholsetele jookidele üldiselt. Uuringud on näidanud, et mida raskemini on alkohol kättesaadav, seda rohkem väheneb tarbimine ja koos sellega alkoholiga seotud probleemid. Alkoholi kättesaadavuse piiramiseks on riik kehtestanud öise müügikeelu ning suurendanud aktsiisimäärasid, et tagada alkoholsetele jookidele kõrgem müügihind. Samas võib legaalse alkoholi kättesaadavuse vähendamine kasvatada tarbijate huvi salaalkoholi vastu ja seetõttu ei tohiks piiranguid karmistada väga järsult. Viimaste aastate alkoholiaktsiiside märgatavad tõusud ei ole küll suurendanud kohapealset (traditsioonilist) salaalkoholi ostmist, pigem on see kasvanud Lätist toodud alkoholi edasimüümise näol. Uuringu järgi oli Lätist 2017. aastal alkoholi ostnud inimestest 24% toonud alkoholi kaasa sõprade ja tuttavate tellimuse peale ning 1% oli ostnud alkoholi eesmärgiga seda edasi müüa². Kuna Lätist toodud alkoholi edasimüümisel jäetakse riigile aktsiis tasumata, siis on sisuliselt tegemist salaalkoholiga, kuid elanike teadmisel normaalse tegevusega.

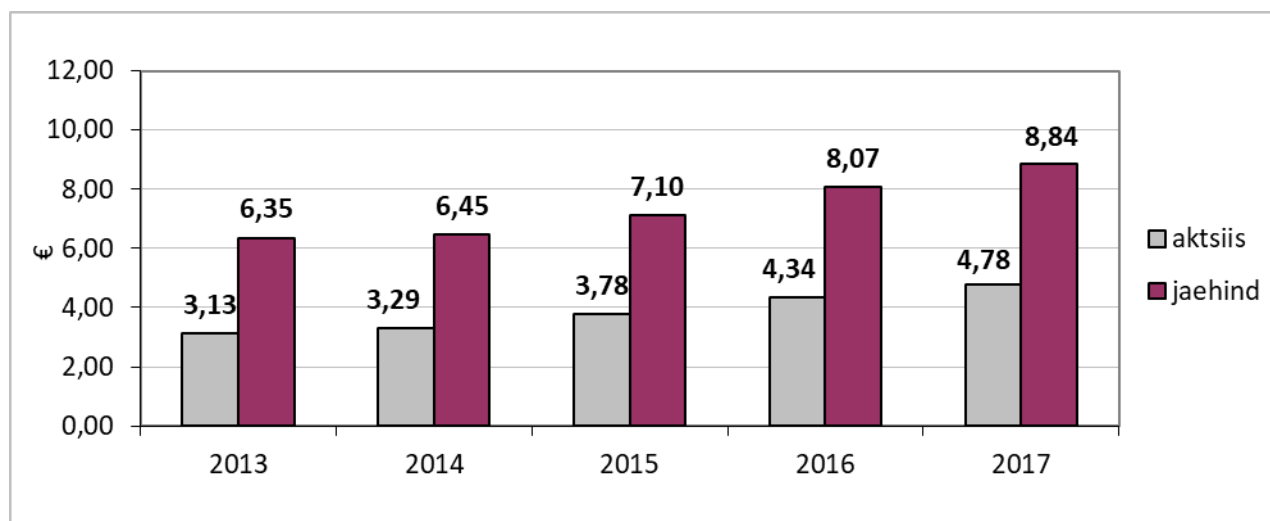
3.2. Legaalse ja Illegaalse alkoholi hinnad

Kauba ostmisel on tarbija jaoks oluline hind ja ostja soovib üldjuhul sama tarbimisväärtusega toodet soetada võimalikult madala hinnaga. Alkoholi toime on küll ühene (kui tegemist ei ole tervistkahjustava, tarbimisse sobimatu surrogaadiga), kuid maitse-eelistused ja hinnad erinevad ning lisaks tuleb tarbijal lähendada veel moraalsest kaalutlustest, kas osta ebaseaduslikult müüdav jook ainult hinnast lähtuvalt või olla seadusekuulekas ja tarbida legaalselt soetatud alkoholi. Läbi aastate on uuringutest näha, et enese sisemine, moraalsest kaalutlusest lähtuv otsus on alati olnud väga oluliseks faktoriks salaalkoholi mitteamist, kuid ikka jääb ostmisel tähtsaks ka hind.

Riik reguleerib alkoholi kättesaadavust aktsiisimaksuga. Aktsiisimaks tõstab alkoholsete jookide müügihindu, mis peaks piirama alkoholi liigset tarbimist. Lisaks aktsiisile sisaldab legaalse alkoholi hind ka käibemaksu. Salaalkoholi müüjad aga neid makse ei maksa ning saavad seetõttu oma kaupa realiseerida madalama hinnaga. Alkoholiaktsiisi on Eestis tõstetud igal aastal, kuid alates 2015. aastast on see kasvanud eriti kiires tempos – 2015. ja 2016. aastal tõusis alkoholiaktsiis kummalgi aastal 15%, 2017. aastal kasvas õlleaktsiis kokku 87% ja lahjade kääritatud jookide aktsiis 60%. Kuna jaehindade tõus on olnud aeglasem, on selle tulemusena kasvanud alkoholisisalduva aktsiisimaksu osakaal. Kui viinas sisalduv aktsiis moodustas 2013. aastal jaehinnast keskmiselt 49%, siis 2017. aastal 54% (vt joonis 3.1).

² Eesti elanike piiriüleised ostud Lätist 2017. aastal. EKI 2018

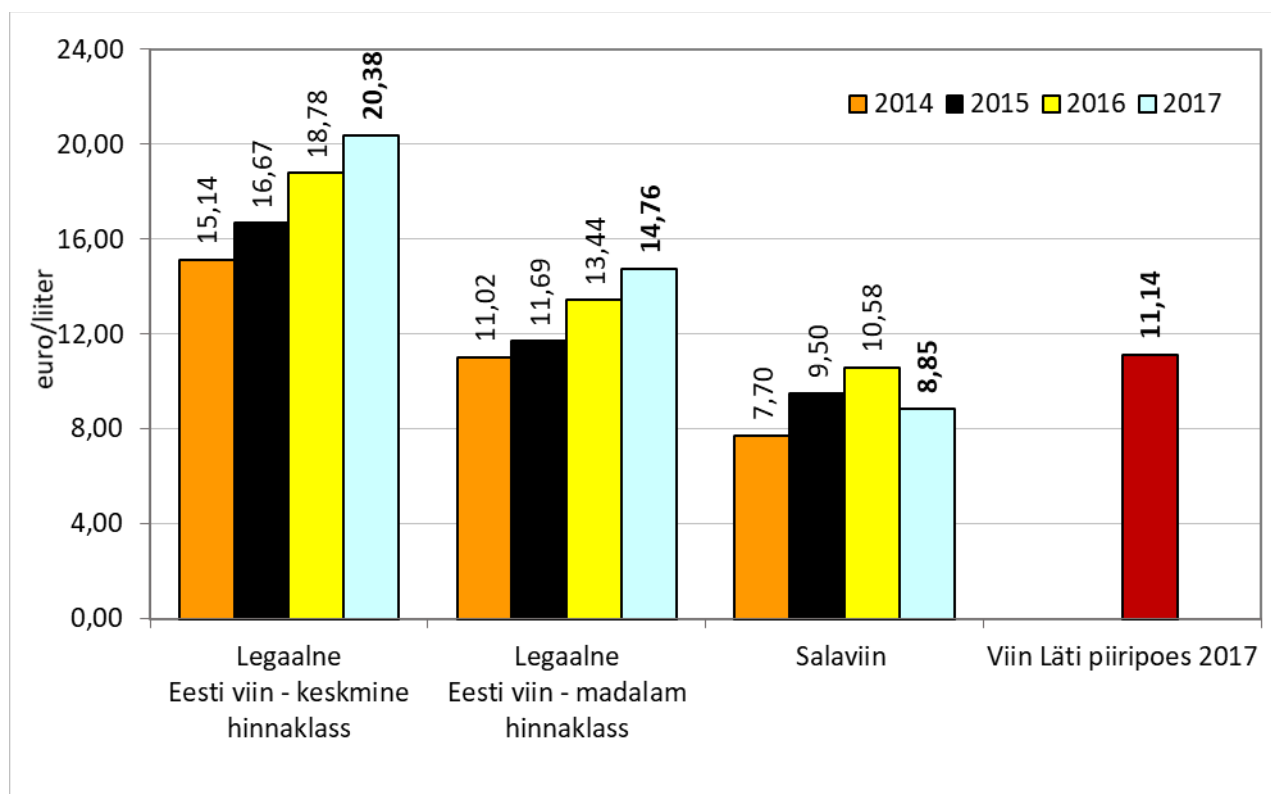
Joonis 3.1. Aktsiisi sisaldus 40% kangusega viinas ja Eestis müüdud legaalse viina keskmine jaehind 2013 – 2017 (eurot 0,5 liitrise pudeli kohta)

Järgnevalt vaatleme legaalse viina ja salaviina hindu lähemalt. Legaalse alkoholi osas on infoallikaks EKI poolt kauplustes tehtud alkoholi hindade vaatlus, mida viiakse läbi neli korda aastas. Salaviina hinnad põhinevad illegaalse alkoholi ostjatelt küsitlusel saadud informatsioonil. Joonisel 3.2 toodud legaalse viina hinnad kajastavad kvartalite keskmist hinda, salaalkoholi hinnad on saadud detsembris tehtud küsitluselt.

Tulenevalt sellest, et kange alkoholi aktsiis ei tõusnud 2017. aastal enam nii palju kui kahel eelneval aastal, langes mõnevõrra ka kange alkoholi jaehindade kasvutempo. Nii suurenes keskmise hinnaklassi viina hind 2017. aastal keskmiselt 9%, samas kui aasta varem oli hinnatõus 13%. Samas kasvas madala hinnaklassi viina keskmine hind pisut enam – 10% (2016. aastal 15%). See on ka mõneti loogiline, sest odavamas viinas on selles sisalduva aktsiisi osakaal hinnast suurem. . Kahe aasta lõikes on madalama hinnaklassi viina hind suurenenud kokku 26% ja keskmise hinnaklassi viina hind 22%. Seega on hinnavahed odavama ja kallima viina vahel muutunud väiksemaks. Samal ajal on aga salaviin muutunud odavamaks – kui 2016. aastal maksis illegaalse viina liiter keskmiselt 10,58 eurot, siis 2017. aastal 8,85 eurot ehk 16% vähem. Sellega muutus illegaalne alkohol ülemöödunud aastaga võrreldes isegi odavamaks (2015. aastal oli hind 9,50 eurot). Hinnalanguse taga võib olla püüd püsida konkurentsivõimsetes suurtes kogustes Lätist ostetud odava viinaga. Eestis müüdava viinaga on legaalse viina hinnavahe aga setõttu veelgi suurenenud ning nii maksis madalama hinnaklassi legaalne viin salaviinast 2017. aastal juba 67% enam (2016. aastal 27%).

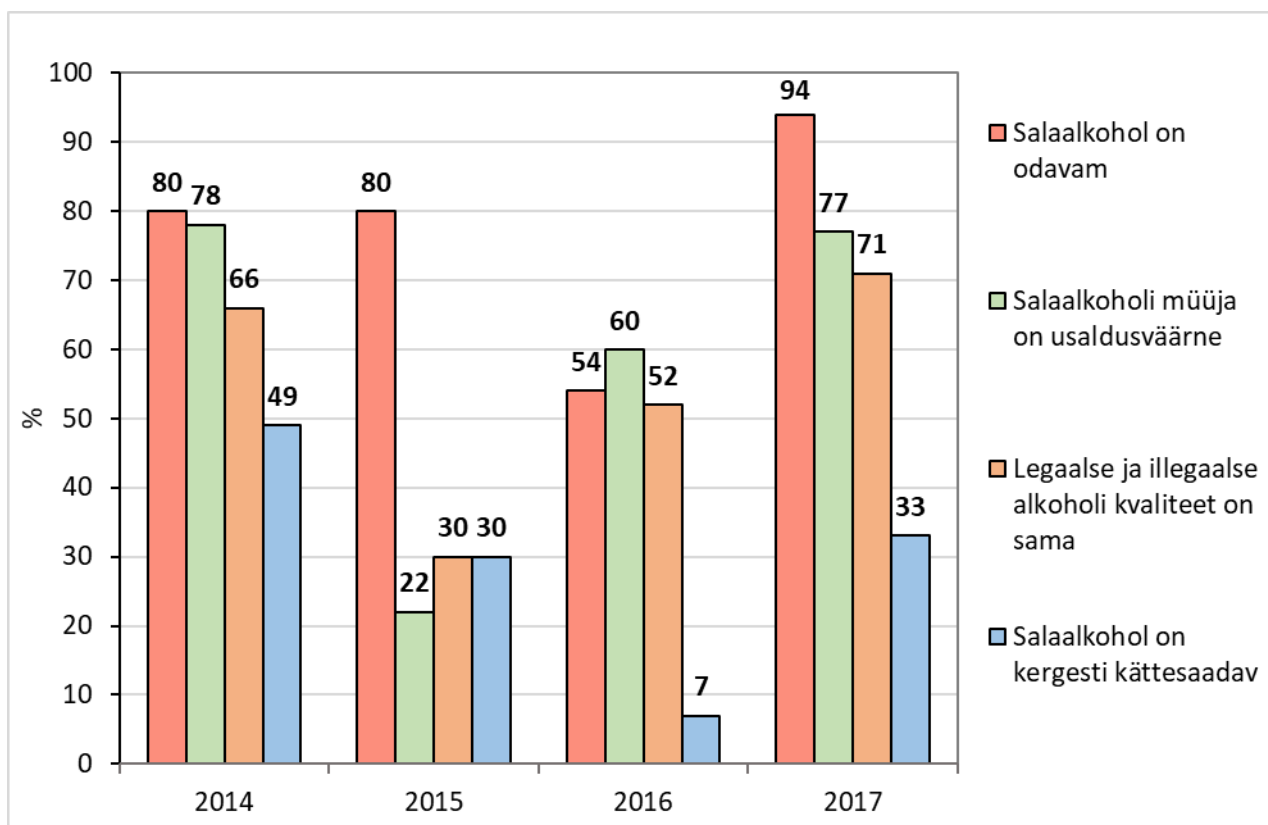
Joonis 3.2. Alkohoolsete jookide keskmised hinnad (eurot liitri kohta)

3.3. Illegaalse alkoholi tarbimine

Üheks olulisemaks faktoriks illegaalse alkoholi ostmisel on alati olnud hind. Soodsama hinna suurt tähtsust salaalkoholi ostupõhjusena on kinnitanud ka eelnevate aastate uuringud. 2017. aasta küsitlus näitas, et odavat hinda pidas salaalkoholi ostmisel väga oluliseks 94% illegaalse alkoholi ostjatest, mis on märgatavalt enam kui eelmisel aastal (2016. aastal 54%), aga ka varasemate aastatega võrreldes (vt joonis 3.3.). Viimasel kahel aastal on suhteliselt kiiresti kasvanud salaalkoholi ostmine põhjusel, et salaalkoholi müüja tundub usaldusväärne, samuti arvatakse enam, et leegaalse ja illegaalse alkoholi kvaliteedil ei ole vahet. Nii pidas 2017. aastal illegaalse alkoholi ostjatest 77% väga oluliseks, et müüja on usaldusväärne ja 71% hindas väga tähtsaks seda, et alkohoolsete jookide kvaliteet oleks sama, sõltumata nende päritolust. See viitab võimalusele, et alkoholi lastakse tuttavatel tuua Lätist usaldusväärsest kaubandusvõrgust.

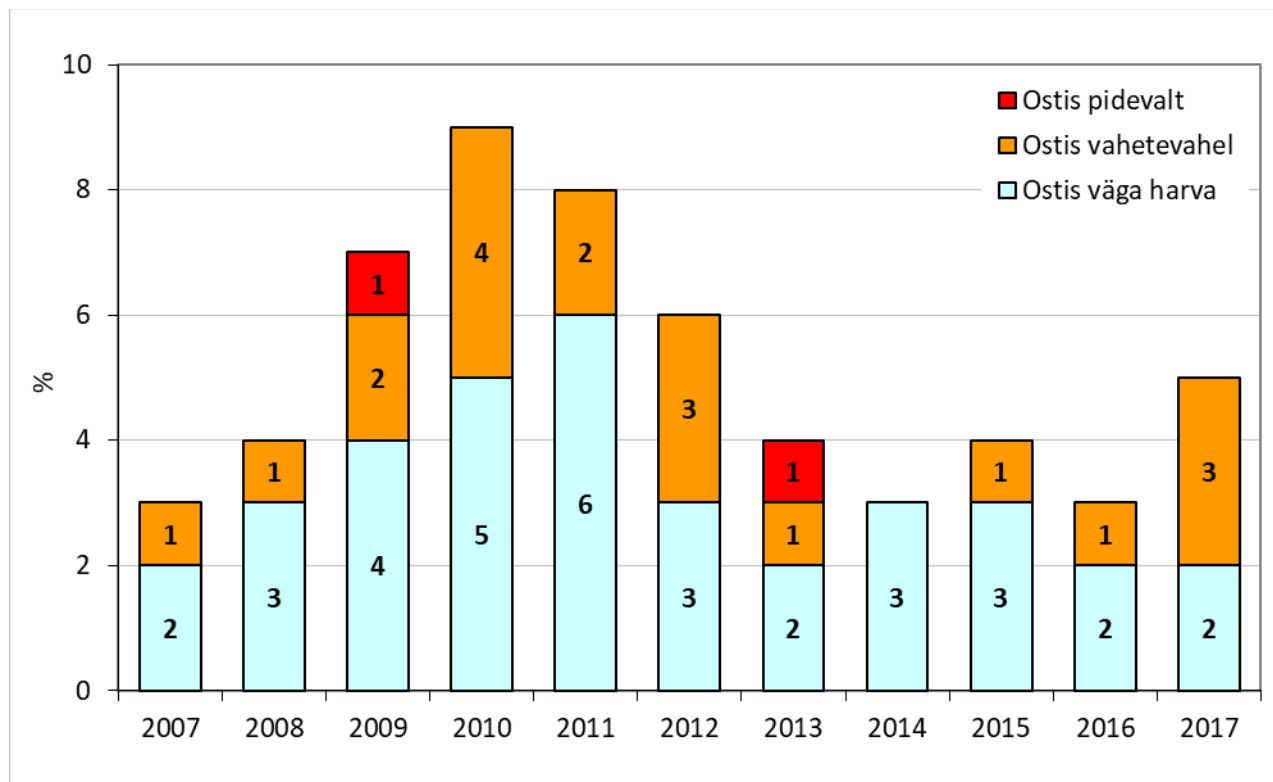
Joonis 3.3. Illegaalse alkoholi ostmise põhjused
(% illegaalse alkoholi ostjatest, kes pidasid põhjust väga oluliseks)

Küsitlusest selgus, et illegaalset alkoholi oli enda hinnangul 2017. aastal ostnud 5% kõigist alkoholitarbijatest (2016. aastal 3%). Kasvanud oli eelkõige nende tarbijate osakaal, kes ostsid salaalkoholi vahetevahel – nende osatähtsus kasvas ühelt protsendilt 2016. aastal kolmele protsendile 2017. aastal. Samas jäi väga harva ostnute osakaal samale tasemele (2%) ning pidevaid tarbijaid küsitluse põhjal ei olnud (vt. joonis 3.4). Eelnevatel aastatel on illegaalse alkoholi ostjate osakaal püsinud stabiilsena 3-4% piirides kõigist alkoholitarbijatest, mis aga paraku pööras 2017. aastal tõusule. Üheks peamise põhjusena võib esile tuua nende inimeste osakaalu suurenemise, kes ostsid Lätist toodud alkoholi ja kes lugesid seda illegaalseks kaubaks.

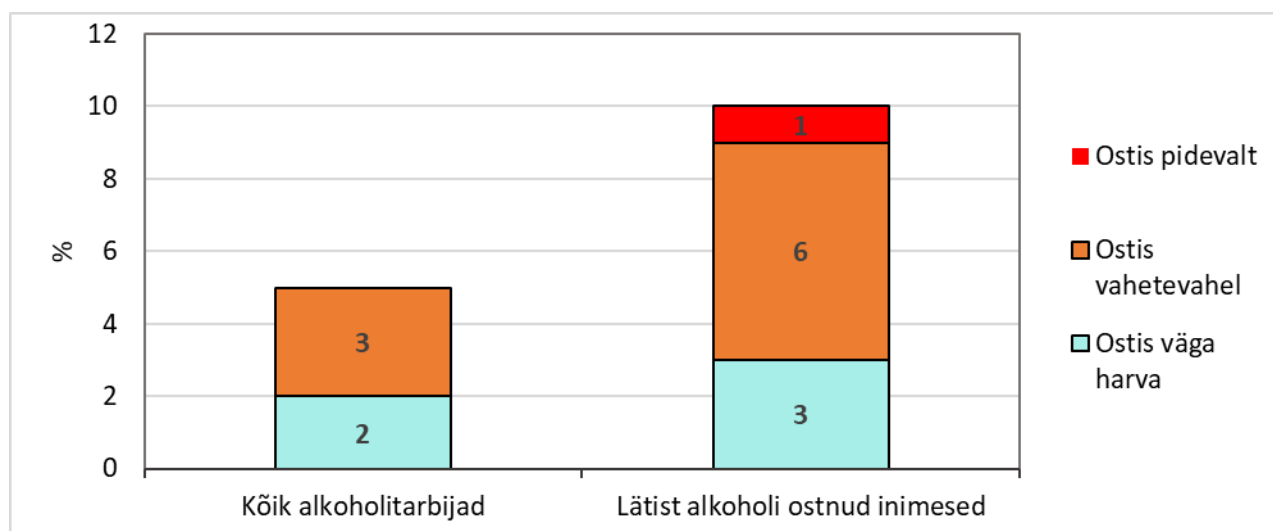

Joonis 3.4. Illegaalse alkoholi ostmine (% alkoholi tarbijatest)

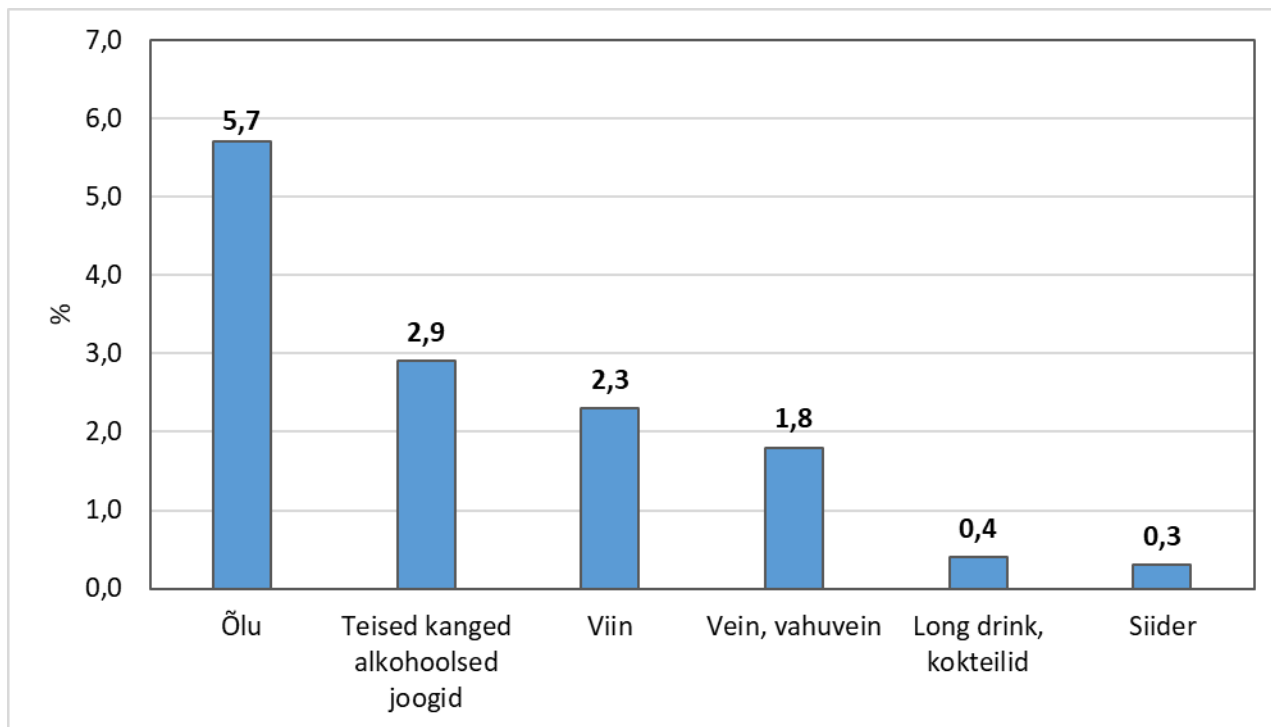
Salaalkoholi tarbisid teistest sagedamini nooremad inimesed (18-29-aastastest 11%). Tähelepanuväärne on see, et võrreldes alkoholitarbijate keskmisega, olid Lätist alkoholi ostnud inimesed suuremad salaalkoholi tarbijad. Nii oli nendest illegaalset alkoholi ostnute osakaal kaks korda suurem kui alkoholitarbijatel keskmiselt (vastavalt 10% ja 5%). Lätist alkoholi ostnud tarbijatest ostis salaalkoholi pidevalt 1%, vahetevahel 6% ja väga harva 3% (vt joonis 3.5.). Sagedasemat salaalkoholi ostmist võib seletada Lätist alkoholi ostnute suurema üldise alkoholitarbimisega. Seda näitas ka 2017. aasta alkoholitarbimise küsitlus, et kui alkoholitarbijate hulgas oli mõõdukaid ja rohkelt tarbijaid 37%, siis Lätist alkoholi ostnute hulgas 57%.

Joonis 3.5. Illegaalse alkoholi ostmine (% alkoholi tarbijatest)

Illegaalseks loetake ka alkoholi, mis on inimeste poolt välismaalt kaasa ostetud ja siis Eestis edasi müü-
dud. Kuna alkohol on aktsiisikaup, siis tuleb selle edasimüümisel tasuda aktsiis, kuid see jäetakse alko-
holi toonud inimeste poolt tasumata. Küsitluse järgi osteti 2017. aastal teiste kaudu välismaalt kõige
enam õlut (6% alkoholitarbijatest), kangeid alkohoolseid jooke 3%, viina 2%, veine 2% ning lahjasid alko-
hoolseid jooke (long drink, siider) alla 1% alkoholitarbijatest (vt joonis 3.6).

Joonis 3.6. Teiste kaudu välismaalt alkohoolsete jookide ostmine (% alkoholi tarbijatest)

Varasemad uuringud on näidanud, et illegaalse alkoholi tarbijad ei tarvita mitte ainult salaalkoholi, vaid seda tarbitakse vaheldumisi legaalse alkoholiga. Salaalkoholi tarbimismahude väljaselgitamisel on oluline teada, kui suure osa moodustab illegaalne alkohol kogu alkoholi tarbimises. Et jätkata varasemat aegrida, küsiti ka seekord illegaalse alkoholi tarbijatelt, millise osa moodustab illegaalne alkohol nende kange alkoholi tarbimisest. Vastustest selgus, et 2017. aastal moodustas illegaalne alkohol kogu kange alkoholi tarbimisest keskmiselt 48% (vt tabel 3.1). Salaalkoholi osakaal kange alkoholi tarbimisest on viimastel aastatel olnud mõnevõrra hüplik, kuid nii 2016. kui 2017. aastal on see tugevalt kasvanud. Kuna 2017. aastal kasvas nende tarbijate osakaal, kes ostsid salaalkoholi mõnevõrra sagedamini (vahetevahel salaalkoholi ostnute osakaal kasvas 1%-lt 2016. aastal 3%-le 2017. aastal) siis selgitab see ka illegaalse alkoholi osakaalu suurenemist tarbimises. Lisaks võib olla, et osa Lätist toodud alkoholi ostjatest tõlgendavad seda kui illegaalset tegevust. Salatarbimise kõrgemat osakaalu mõjutab aga kindlasti ka üldine kange alkoholi (legaalse tarbimise vähenemine. Nii illegaalse alkoholi ostjate kui ka illegaalse alkoholi osakaalu suurenemine tarbimisest viis alkoholi salaturu mahu kogu viinaturust, mis kokkuvõttes langes, senisest oluliselt suuremaks. Lähemalt on illegaalse alkoholi turuosast ja selle muutustest juttu 4. peatükis.

Tabel 3.1. Isiklik illegaalse alkoholi tarbimise osakaal kangete alkoholsete jookide kogutarbimises (illegaalse alkoholi tarbijate hinnangute keskmine)

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
17%	23%	26%	28%	25%	30%	19%	32%	16%	27%	48%

4. ILLEGAALSE ALKOHOLI OSAKAAL KANGE ALKOHOLI TURUL

Illegaalse alkoholi turgu ja selle mahtusid on keeruline hinnata, sest tegemist on varjatud majandustegevusega, mille kohta on raske infot saada. Üheks võimaluseks on uurida varimajandust, tuginedes elanike ekspertarvamustele ja tarbijate endi kogemustele. Käesoleva uuringu aluseks on elanike hulgas tehtud küsitlus, kuid ka selle tulemused ei pruugi olla täpsed, sest üldine tauniv hoiak seaduserikkumistesse mõjutab ka elanike antud vastuseid. Veelgi raskemaks teeb salaalkoholi mahtude hindamise Läti-suunalt tulev aktiivne alkoholi kaubandus. Kuna Läti kuulub Euroopa Liitu, siis võivad kaubad üle piiri liikuda vabalt, kuigi aktsiisikaupadele, nagu seda on alkohoolsed joogid, on piirangud siiski kehtestatud³. Arvestatav hinnavahe ja kerge ligipääsetavus piiriäärsetele alkoholipoodidele on toonud kaasa tiheda piiriülese alkoholi kaubanduse ning loonud tingimused ka alkoholi ebaseaduslikuks levikuks. Kuigi küsitluse järgi tõi alkoholi Lätist edasimüümise eesmärgil alla ühe protsendi vastajatest (0,5%), siis sõpradele ja tuttavatele tõi raha eest 2017. aastal alkoholi tervelt 24% Lätist alkoholi ostnud elanikest. Tihti ei oska inimesed selles näha illegaalset tegevust, kuid välismaalt kasvõi tellimise peale toodud alkoholi edasimüümine pole seaduslik, sest Eesti riigile jäetakse nii maksud tasumata.

Et traditsiooniliselt on alkoholi salaturu sünonüümiks kujunenud viinaturg, siis keskenduti ka käesolevas uuringus illegaalse alkoholi hindamisel eelkõige kangele alkoholile. Lisaks elanike teadlikult tehtud salaalkoholi ostudele on arvesse võetud ka need kange alkoholi kogused, mida soetati mitteteadlikult (vastaja märkis ankeedis, et ei ole ostnud salaalkoholi, kuid oli ostnud välismaalt toodud alkoholi teise isiku käest). Illegaalse alkoholi tarbimismahu analüüsi aluseks on peale elanikelt küsitluse teel saadud hinnangute ka EKI ekspertide ja kange alkoholi tootjate hinnangud ning MTA ekspertide informatsioon.

Arvestades eelnevat, hindab EKI Eesti elanike illegaalse kange alkoholi ostude kogumahuks 2,2 miljonit liitrit, mis moodustas Eesti elanike tarbitud viina kogumahu (nii legaalsest kui illegaalsest kokku) 2017. aastal 28-34%. Legaalse viina tarbimine on tuletatud siseriiklikust müügist, millest on maha arvatud turistide poolt kaasa ostetud ja kohapeal tarbitud viinakogused, ning juurde on lisatud hinnangulised elanike poolt välismaalt kaasa toodud viinakogused. EKI andmetel müüdi Eestis 2017. aastal legaalselt 7,8 miljonit liitrit kanget alkoholi, millest turistid ostsid 5,4 miljonit liitrit. Välismaalt tõi Eesti elanikud 2017. aastal viina kaasa 2,5 miljonit liitrit. Võrreldes eelnenud aastatega on illegaalse alkoholi osakaal viina siseturu mahust oluliselt kasvanud ja sellel on kaks peamist põhjust: esiteks on legaalse viina müük Eestis 2017. aastal ligi kolmandiku võrra langenud (-27%), millega koos on elanike siseturult ostetud legaalne viina tarbimine kahanenud peaaegu poole võrra (-45%); teiseks on kolm korda kasvanud välismaalt, eriti Lätist toodud viina kaasa toomine ning selle koosmõjul ka alkoholi mitteseaduslik edasimüük. Illegaalse kange alkoholi müügi käive moodustas 2017. aastal kokku 19,5 miljonit eurot. Varasemate aastate hinnangud ja illegaalset kanget alkoholituru iseloomustavad näitajad on toodud tabelis 4.1.

Illegaalse alkoholituru arvestuses on eraldi välja toodud ka Lätist ostetud ja Eestis edasi müüdüd kange alkohol, mis sisuliselt on samuti salaviin.

³ Maksuvabalt võib Euroopa Liidu riikidest kaasa tuua kuni 10 liitrit kangeid alkohoolseid jooke, kuni 110 liitrit õlut, kuni 90 liitrit veine ja kuni 20 liitrit muid alkohoolseid jooke alkoholisisaldusega alla 22%.

Tabel 4.1. Kange alkoholi illegaalse kaubanduse maht ja arvestuslik maksutulukaotus

Näitaja	Ühik	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Illegaalse kaubanduse osakaal viina siseturumahust (ilma Lätist toodud ja edasi müüdud alkoholita)	%	23-27	22-27	20-24	20-24	17-21	17-22	17-21	20-23
Illegaalse kaubanduse osakaal viina siseturumahust (koos Lätist toodud ja edasi müüdud alkoholiga)	%	-	-	-	-	-	-	19-23	28-34
	mln l	2,3	2,1	1,8	1,7	1,4	1,4	1,4	2,2
Illegaalse kaubanduse maht							sh Lätist	0,2	0,9*
	mln €	14,0	15,7	14,2	13,0	10,8	13,5	14,9	19,5
sh ilma Lätist toodud ja edasi müüdud alkoholita	mln €	-	-	-	-	-	-	13,1	11,7
Riigieelarvesse laekumata aktsiis	mln €	11,3	10,5	9,4	9,4	8,2	9,6	10,8	18,4
sh ilma Lätist toodud ja edasi müüdud alkoholita	mln €	-	-	-	-	-	-	9,6	11,3
Riigieelarvesse laekumata käibemaks	mln €	4,8	4,8	4,4	4,2	3,6	4,3	4,8	7,1
Sh ilma Lätist toodud ja edasi müüdud alkoholita	mln €	-	-	-	-	-	-	4,3	4,3

* Erasikute poolt Lätist toodud ja edasi müüdud alkohol

Kui viimastel aastatel on illegaalse alkoholi turumaht olnud stabiilne, siis 2017. aastal suurenes see järsult. Nagu eelpool öeldud, tingis selle suurenemise oluliselt kasvanud Lätist toodud alkoholi edasimüümine. Ilma Läti alkoholita, ehk varasemate aastatega võrreldavatel tingimustel, oleks kange illegaalse alkoholi kaubanduse maht olnud 1,3 miljonit liitrit ehk samal tasemel eelnenud aastaga. Seega on Läti piirikaubandus oma odavate hindadega ühelt poolt küll piiranud traditsioonilist kange alkoholi salaturgu, kuid teiselt poolt kasvatanud seaduse mõistes illegaalset turumahtu ning sellega koos ka maksukahjusid. Illegaalse alkoholituru tõttu jääb riigil igal aastal laekumata miljoneid eurosid alkoholiaktsiisi ja käibemaksu. Kui illegaalselt müüdud kange alkoholi pealt oleks ausalt makse tasutud, siis oleks riigieelarvesse võinud täiendavalt laekuda 25,5 miljonit eurot (18,4 miljonit eurot alkoholiaktsiisi ja 7,1 miljonit eurot käibemaksu)⁴. Võrdluses 2017. aastal riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiisiga moodustas kange alkoholi salakaubanduse tõttu laekumata jäänud aktsiis sellest ligikaudu 8,3%.

⁴ Laekumata maksusummade arvestuse aluseks on võetud illegaalse alkoholituru osakaalu vahemikhinnangu alampiir.

Tuleb veelkord rõhutada, et eeltoodud arvestus käib üksnes kange salaalkoholi mahtude ja maksukahjude kohta. Paraku on Läti piirikaubandus alkoholi salakaubanduse haaret ja sisu laiendanud, sest palju tuuakse ja müüakse ebaseaduslikult edasi ka teisi joogigruppe (õlu, siider, longerod), mille tõttu on turule jõudnud illegaalsed alkoholi kogused ja maksukaotused veelgi ulatuslikumad.

KOKKUVÕTE

2017.aastal on Eesti salaturu olemus väga palju muutunud. Kui alates 1998.a läbi viidud salaturu uuringutes oli illegaalse alkoholi mõiste tarbijatele/küsitletavatele suhteliselt arusaadav ja piirdus enamasti välismaal toodetud ja Eestis edasimüüjate poolt müüdud ilma maksumärkideta viina ja piiritusega, siis kiire piirikaubanduse kasvuga tuuakse Lätist alkoholi kaasa ka tuttavatele ja kuigi selline müügitgevus on aktiivseaduse järgi ebaseaduslik, siis enamik sellise alkoholi ostjaid/müüjaid seda tegevust salaturuks pidada ei oska. Lisaks algas 2017 aasta II poolaastast (kui Eestis tõusis lahja alkoholi aktsiis oluliselt) ka lahja alkoholi Lätist massilisem toomine ja seda ka tuttavatele edasimüügiks.

Nii on ka käesolevas töös salaturu all käsitletud eelnevate aastatega võrreldavat kange alkoholi turgu, kuid järgenevatel aastatel tuleb hakata analüüsima ka illegaalset lahja alkoholi turgu.

Eestis on alati ülekaalukalt hoiakutes eelistatud legaalselt alkoholi. Kõigist alkoholitarbijatest ostis 2017. aastal 95% alkohoolseid jooke ainult legaalselt. Illegaalse alkoholi ostmise tippaeg jäi eelmisse sajandisse ning legaalse alkoholi tarbijate osakaal kõigist alkoholitarbijatest suurenes 1990-ndate aastate lõpust alates kiiresti. Majanduskriisi perioodil alates 2008. aastast kasvas alkoholi salaturg taas, kuid mitte enam niipalju kui varem, saavutades 2010. aastal oma haripunkti (9% alkoholitarbijatest). Peale seda langes illegaalsete tarbijate osakaal uuesti, püüdes viimastel aastatel 3-4% vahemikus

Küsitluse järgi oli 2017. aastal illegaalset alkoholi ostnud 5% alkoholitarbijatest. Võrreldes eelneva aasta 3%-ga toimus salaalkoholi tarbimises seega väike kasv, seda siin võib olla mõjutajaks just Lätist toodud alkoholi edasimüük.

Senised küsitlused on näidanud, et ühe peamise tegurina mõjutab salaalkoholi ostmist selle väiksem hind võrreldes legaalse alkoholiga. 2017. aastal eelistas sel põhjustel illegaalset alkoholi 94% illegaalse alkoholi ostjaist ehk hüppeliselt rohkem kui 2016. aastal, kui odavama hinna tõttu eelistas illegaalset alkoholi 54% selle ostjaist. Tähtis argument illegaalse alkoholi ostmisel on ka müüja usaldusväärsus, mida pidas 2017. aastal väga oluliseks 77% ja 2016. aastal 60% illegaalse alkoholi ostjaist.

Salaalkoholi ostjaid teadsid sagedamini nooremad inimesed (18-29 aastastest elanikest 24%), mehed (23%), eestlased (21%), kuid samuti madalama haridustasemega inimesed (36% madalaima haridustasemega elanikest). Kõige rohkem elas salaalkoholi ostjaid teadvad inimesi Lääne-Eesti ja Lõuna-Eesti piirkonnas (mõlemas 23%). Võrreldes eelnenud aastaga kasvas illegaalse alkoholi ostjate teadmine Lääne-Eesti, Lõuna-Eesti ja Põhja-Eesti elanike hulgas (vastavalt 10%-punkti, 6%-punkti ja 6%-punkti). Eestlaste hulgas suurenes salaalkoholi ostjaid teadvate inimeste osakaal 8%-punkti ning sama palju kasvas see ka meestel. Eelmisest aastast oluliselt rohkem tunnevad salaalkoholi ostjaid madalama haridustasemega elanikud, kelle osakaal kasvas 19%-punkti võrra.

Illegaalse alkoholi turustuskanalitest oli 2017. aastal teadlik 9% vastanutest. Rohkem olid inimesed salaalkoholi levitajatest teadlikud Kirde-Eestis (12% vastanutest) ja Lõuna-Eestis (11%). Sarnaselt salaalkoholi ostjatele, teadsid illegaalse alkoholi müüjaid või müügikohti sagedamini eestlased (10%) ja mehed (13%), samuti madalama haridustasemega elanikud (17% I taseme haridusega inimestest).

Alkoholiaktsiisi on Eestis tõstetud igal aastal, kuid alates 2015. aastast on see kasvanud eriti kiires tempos – 2015. ja 2016. aastal tõusis alkoholiaktsiis kummalgi aastal 15%, 2017. aastal kasvas õlleaktsiis kokku 87% ja lahjade kääritatud jookide aktsiis 60%. Kuna alkoholi jaehindade tõus on olnud aeglasem, on selle tulemusena kasvanud alkoholisisalduva aktsiisimaksu osakaal. Kui viinas sisalduv aktsiis moodustas 2013. aastal jaehinnast keskmiselt 49%, siis 2017. aastal 54%.

Tulenevalt sellest, et alkoholiaktsiisi kasv 2017. aastal oli väiksem kui kahel eelneval aastal, langes mõnevõrra ka kange alkoholi jaehindade kasvutempo. Nii suurenesid keskmise hinnaklassi viina hinnad 2017. aastal keskmiselt 9%, samas kui aasta varem oli hinnatõus 13%. Samas kasvas madala hinnaklassi viina keskmine hind pisut enam – 10% (2016. aastal 15%). Kahe aasta lõikes on madalama hinnaklassi viina hind suurenenud kokku 26% ja keskmise hinnaklassi viina hind 22%. Vastupidiselt legaalsele viinale, illegaalse viina hind langes. Kui 2016. aastal maksis illegaalse viina liiter keskmiselt 10,58 eurot, siis 2017. aastal 8,85 eurot ehk 16% vähem. Sellega muutus illegaalne alkohol isegi ülemöödunud aastaga võrreldes odavamaks (2015. aastal oli hind 9,50 eurot). Hinnalanguse taga võib olla püüd püsida konkurentsivõimelises kogustes Lätist ostetud odava viinaga. Legaalse ja illegaalse viina hinnavahe aga seetõttu veelgi suurenenud ning nii maksis madalama hinnaklassi legaalne viin salaviinast 2017. aastal juba 67% enam (2016. aastal 27%).

Kui viimastel aastatel on illegaalse kange alkoholi turumaht olnud stabiilne (aastatel 2014-2016 oli see 1,4 miljonit liitrit), siis 2017. aastal suurenes see järsult 2,2 miljoni liitrini, mis moodustas Eesti elanike tarbitud viina kogumahust (nii legaalsest kui illegaalsest kokku) 28-34%. Legaalse viina tarbimine on tuletatud siiseriiklikust müügist, millest on maha arvestatud turistide poolt kaasa ostetud ja kohapeal tarbitud viinakogused, ning juurde on lisatud hinnangulised elanike poolt välismaalt kaostatud viinakogused. EKI andmetel müüdi Eestis 2017. aastal legaalselt 7,8 miljonit liitrit kanget alkoholi, millest turistid ostsid 5,4 miljonit liitrit. Välismaalt tõid Eesti elanikud 2017. aastal viina kaasa 2,5 miljonit liitrit. Võrreldes eelnenud aastatega on illegaalse alkoholi osakaal viina siseturu mahust oluliselt kasvanud, mille üheks põhjuseks on Lätist toodud alkoholi edasimüümine. Ilma Läti alkoholita, ehk varasemate aastatega võrreldavatel tingimustel, oleks kange illegaalse alkoholi kaubanduse maht olnud 1,3 miljonit liitrit ehk samal tasemel eelnenud aastaga. Seega on Läti piirikaubandus oma odavamate hindadega ühelt poolt küll piiranud traditsioonilist kange salaalkoholi turgu Eestis, kuid teiselt poolt kasvatanud seaduse mõistes illegaalse turu mahtu ning sellega koos ka maksukahjusid. Kui illegaalselt müüdüd kange alkoholi pealt oleks ausalt makse tasutud, siis oleks riigieelarvesse võinud täiendavalt laekuda 25,5 miljonit eurot (18,4 miljonit eurot alkoholiaktsiisi ja 7,1 miljonit eurot käibemaksu). Võrdluses 2017. aastal riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiisiga moodustas kange alkoholi salakaubanduse tõttu laekumata jäänud aktsiis sellest ligikaudu 8,3%.

Uuringus välja toodud arvestus käib siiski üksnes kange salaalkoholi mahtude ja maksukahjude kohta. Kuna Läti piirikaubandus on alkoholi salakaubanduse haaret ja sisu laiendanud ka lahjadele alkoholsetele jookidele, on turule jõudnud tegelikud illegaalsed alkoholi kogused ja maksukaotused veelgi ulatuslikumad.

II ILLEGAALSETE SIGARETTIDE TARBIMISE JA KAUBANDUSE UURING

Illegaalseid tubakatooteid tarbitakse, sarnaselt alkoholsete jookidega, peamiselt odavama hinna tõttu. Ajalooliselt on illegaalsete sigarettide tarbijate osakaal võrreldes salaalkoholi tarbijatega olnud alati kõrgem ja paraku on sellega kaasnenud ka oluliselt suurem kahju riigieelarvesse laekumata jäänud maksude tõttu. Salasigarettide madalam hind tuleneb aktsiisimaksudest kõrvalehoidmisest ja alati on teatud hulk tarbijaid, kes peavadki primaarseks vaid odavust.

Käesolevas peatükis hinnatakse illegaalsete sigarettide tarbimist ning turuolukorda 2017. aastal ja tehakse võrdlusi varasemate perioodidega. Uuringus tuuakse välja ligikaudne illegaalsete sigarettide osakaal kogu sigaretiturust ja antakse ülevaade salasigarettide kaubandusega riigile tekitatud maksukaotustest. Lisaks illegaalsele tarbimisele vaadeldakse ka üldisi tubakatoote tarbimise trende ja sigarettide ostmist välismaalt. Koos suurenenud alkoholiostmisega Lätist, hangitakse lõunanaabrite juurest järjest enam ka tubakatooteid ja sigarette ostetakse kaasa ka tuttavatele, järgimata seadusega kehtestatud nõudeid, mille kohaselt tuleks edasimüüdavalt kaubalt tasuda aktsiis Eestis. Nii jääb aktsiis riigile tasumata, kuid tihti seda ei teadvustata või ei tulla selle peale. Sellest tulenevalt on antud peatükis ühelt poolt käsitletud salasigarettidega seotud tehingud, mille soetamisel olid ostjad teadlikud, et need on illegaalsed, kuid lisaks on välja toodud ka nende toodete tarbijad, kes on hankinud välismaalt toodud sigarette teiste käest.

Analüüsi aluseks on Eesti täiskasvanud elanikkonna küsitlus ja Rahandusministeeriumi statistika. Elanike küsitlus viidi läbi 2017. aasta detsembris EKI tarbijapaneeli liikmete hulgas. Nii kirjalikule kui ka veebis olevale küsimustikule vastas 1074 Eesti elanikku vanuses 18-74 aastat. Representatiivsuse tagamiseks kaaluti andmestikku vanuse, soo, rahvuse ja regiooni järgi, millega viidi valim vastavusse Eesti elanikkonna mudeliga. Küsitlustulemuste üldjaotused on toodud lisas 1 ning sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes valikuliselt lisas 2. Küsitletud kogumi iseloomustus on esitatud lisas 3.

1. EESTI ELANIKE SUITSETAMISHARJUMUSED

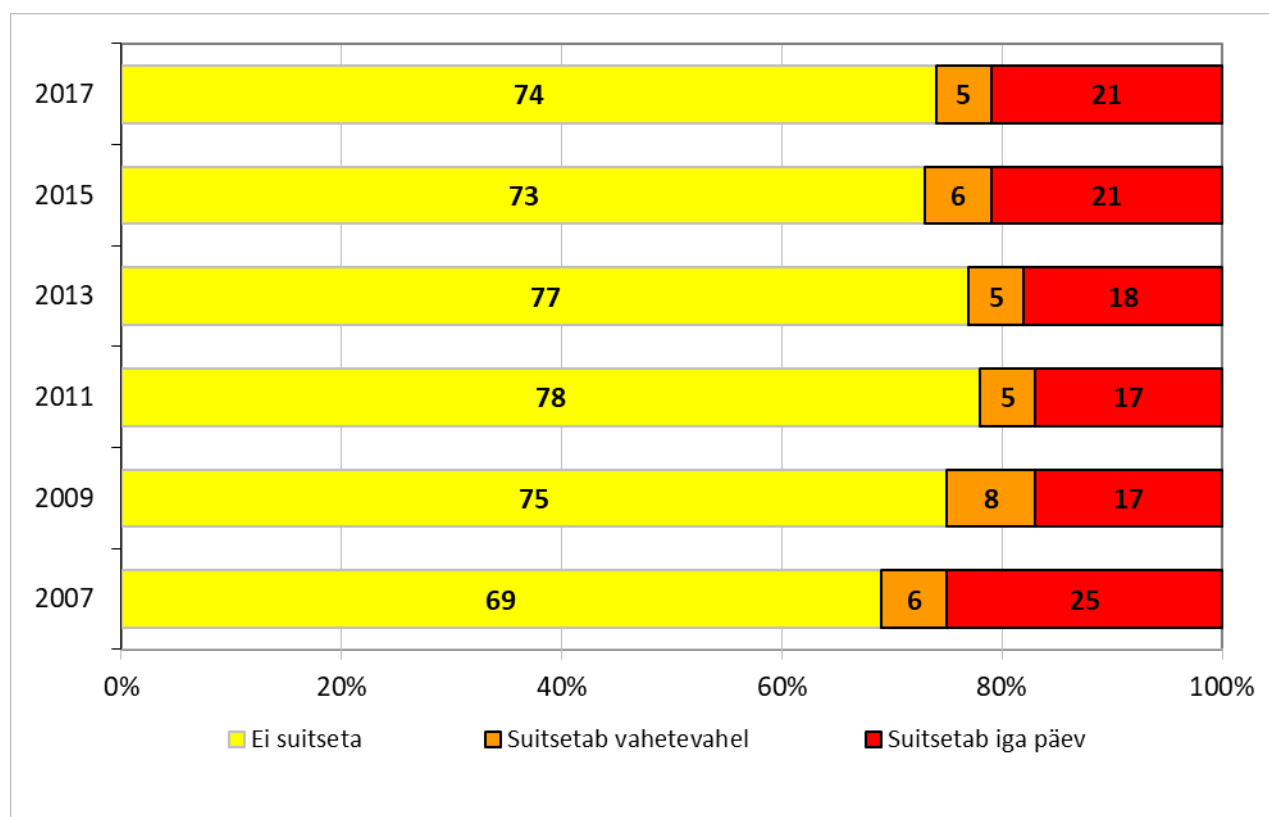
1.1. Suitsetamise levik täiskasvanud elanike hulgas

Elanike suitsetamisharjumuste väljaselgitamiseks uuriti täiskasvanud elanikelt, kas nad suitsetavad, kui suitsetavad, siis suitsetamise sagedust, sigarettide hankimise viisi nii kodu- kui ka välismaalt, samuti suitsetuste ostuhindu. Salasigarette tarvitamine on seotud üldise suitsetamise levikuga ja mida rohkem on ühiskonnas suitsetajaid, seda enam on tõenäoliselt ka illegaalsete tubakatoodete tarbijaid. Välismaalt võib tubakatooteid tuua lubatud kogustes kaasa enda tarbeks, kuid nende edasimüümisel tekib kohustus tasuda aktsiis Eesti riigis. Seda tegemata, liigitub selline tubakatoodete müük varimajanduse alla.

Käesolevas peatükis vaadeldakse suitsetamise üldisi trende ja selgitatakse legaalsete sigarettide eelistamise põhjuseid, samuti analüüsitakse sigarettide ostmist välismaalt (sealhulgas Lätist) ning tuuakse välja illegaalsete sigarettide tarbijate osakaal. Illegaalsete sigarettide levikut ja tarbimist kirjeldatakse lähemalt järgnevatel peatükkides.

Küsitluse järgi suitsetas Eesti elanikest 2017. aastal 26% (95%-lisel statistilise tõenäosuse tasemel suitsetas 26% ± 2,8% elanikest ehk 23,2% - 28,8%). Võrreldes eelnevate aastatega suitsetajate osakaal küll suurenes, kuid muutus ei ole statistiliselt märkimisväärne (vt joonis 1.1).

Joonis 1.1. Suitsetamise levik Eesti täiskasvanud elanike hulgas (% vastanutest)

Keskmiselt tarbitud sigarettide arv on 2014. aastast püsinud samas suurusjärgus – igapäevasuitsetajatel on see olnud keskmiselt 14 sigaretti päevas, 2017. aastal oli see siiski veidi suurem, 16 sigaretti päevas.

2017. aastal oli suitsetamine kõige enam levinud 30-49-aastaste hulgas.

Rahvuste võrdluses oli suitsetajate osakaal 2017. aastal suurem eestlaste hulgas, kellest suitsetas 29%. Mitte-eestlastest olid suitsetajad 17%.

Nagu on näidanud ka varasemad uuringud, korreleerub suitsetamine tugevalt inimese haridustasemega – mida madalam on haridustase, seda suurem on olnud suitsetajate osakaal. 2017. aastal suitsetas madalama (I taseme) haridusega elanikest 53%, II haridustasemega elanikest 23% ja III taseme haridusega elanikest 16%. Küsitlustulemused sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes on toodud lisas 2.5.

Sooliselt on suitsetamine olnud levinum meeste hulgas. Küsitlusele vastanud meestest on suitsetajate osakaal viimasel viiel aastal moodustanud 28-35%, samas kui naistest suitsetajate osakaal on jäänud vahemikku 17-20%. (vt tabel 1.1).

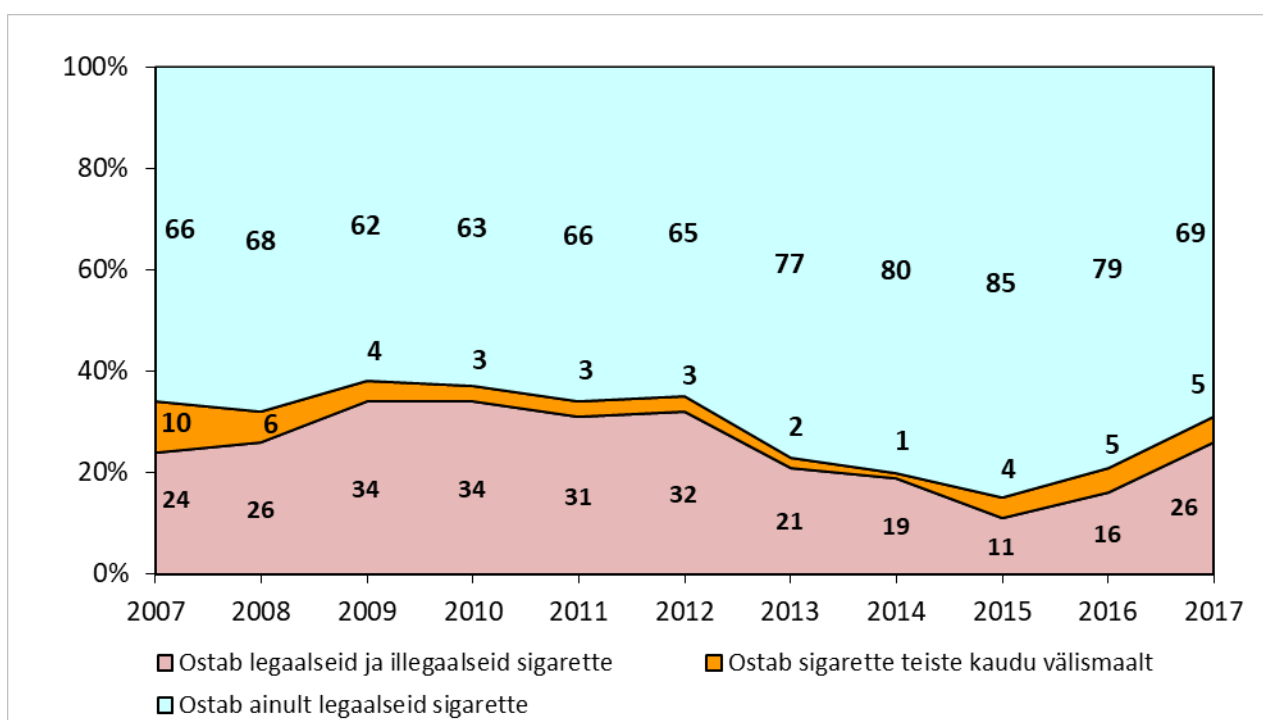
Tabel 1.1. Suitsetajate osakaal soo järgi (% vastanutest)

	1979	1999	2011	2013	2015	2017
Mehed	49	38	28	28	35	32
Naised	18	20	17	20	18	18
Keskmiselt	34	29	22	23	27	26

1.2. Legaalsete sigarettide eelistamise põhjused

Suurem osa suitsetajatest eelistab osta legaalseid sigarette, mille pealt on riigile maksud tasutud. Kuid alati on ka teatud hulk inimesi, kes hangivad teadlikult salasigarette. Sageli kvalifitseerub sigarettide ost illegaalseks ka teadmatusesest – küllalt levinud on näiteks teiste kaudu raha eest välismaalt sigarettide tellimine või välismaalt kaasa toodud sigarettide ostmine, mis liigitub samuti varimajanduseks. Küsitlusest selgus, et 2017. aastal ostis enda hinnangul sigarette ainult legaalselt 74% suitsetajatest⁵. Kui legaalsete sigarettide teadlik eelistamine on alates 2013. aastast pidevalt kasvanud, siis alates 2016. toimus selles trendis muutus ning teadlikult legaalseid sigarette ostnud tarbijate osakaal vähenes – 2016. aastal vastavalt 89%-lt 84%-ni ning 2017. aastal 74%-ni (vt joonis 1.2).

Joonis 1.2. Legaalsete ja illegaalsete sigarettide ostmine (% suitsetajatest)

Piirkondade võrdluses oli legaalsete sigarettide eelistajaid enim Põhja-Eesti suitsetajate hulgas (85% vastajarühmast).

Vanusegruppidest oli legaalsete sigarettide ostjate osakaal suurim 18-29-aastaste vanuserühmas (79% vastajarühmast), samuti eelistasid neid enam suitsetajad, kes olid haritumad (93% III haridustasemega suitsetajatest). Seaduslikke sigarette eelistasid rohkem ka naised (81% suitsetavatest naistest ja 70% meestest). Eestlaste hulgas oli legaalsete sigarettide eelistajaid vähem võrreldes teistest rahvustest suitsetajatega (eestlastest 73% ja mitte-eestlastest 78%). Ülevaade legaalsete või illegaalsete sigarettide ostmise kohta sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes on lisas 2.9.

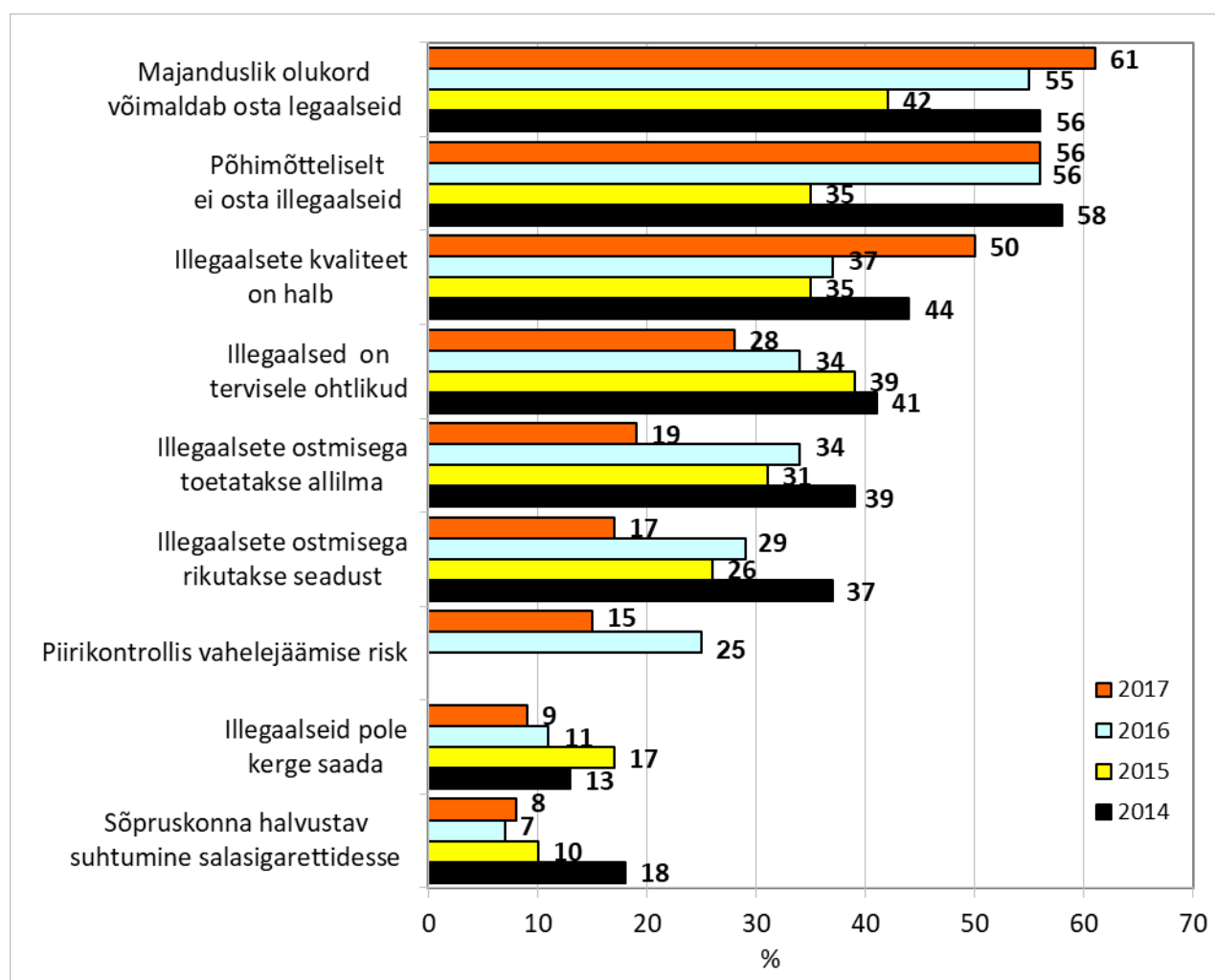
⁵ Joonisel on ära näidatud ka suitsetajate osakaal, kes enda hinnangul salasigarette ei ostnud, kuid kes olid siiski ostnud teiste kaudu välismaalt toodud sigarette (5%). Kuna välismaalt müügiks toodud sigarettide ostmine on samuti illegaalne tegevus, siis tegelikkuses on legaalsete sigarettide ostjaid 69% suitsetajatest.

Järgnevalt paluti suitsetajatel reastada põhjused, miks nad eelistavad osta legaalseid sigarette. Kõige sagedamini (61%) toodi 2017. aastal välja seisukoht, et majanduslik olukord võimaldab seda. 2016. aastal vastas nii 55% ja 2015. aastal 42%, mis osutab elanike sissetulekute kasvule.

Teise põhjusena salasingarettidest hoidumisele toodi esile põhimõtteline otsus neid mitte osta – väga oluliseks pidas seda 56% legaalseid sigarette tarbinud suitsetajatest. Sama suur oli selliselt vastanute osakaal ka 2016. aastal (vt joonis 1.3).

Asjaolu, et üle poole vastanuist eelistab majanduslike võimaluste korral legaalseid sigarette või eelistab neid põhimõtteliselt, kõneleb sellest, et on olemas tugev hoiak salasingarettide suhtes.

Joonis 1.3. Legaalseid sigarettide eelistamise põhjused (% salasingarettide mitte ostnud suitsetajatest, kelle hinnangul oli põhjus väga oluline)

Pooled vastanuist (50%) märkisid illegaalsetest sigarettidest hoidumise põhjuseks nende halvema kvaliteedi. Ka nende vastanute hulk on võrreldes 2016. aasta 37%-ga hüppeliselt kasvanud.

Samas näitab langustrendi salasingarettidest hoidumine põhjusel, et need on tervisele ohtlikud: kui 2014. aastal arvas nii 41% vastanuist, siis 2017. aastal vaid 28%. Ka kahanes järsult kartus, et salasingarette ostes

toetatakse allilma – 2014. aastal arvas nii 39% ja 2017. aastal vaid 19%. Samuti vähenes pelgus rikkuda illegaalseid sigarette ostes seadust – kui 2014. arvas nii 37%, siis 2017. aastal ainult 17%. Kõige vähem mõjutas eelistusi illegaalsete sigarettide piiratud kättesaadavus (9%) ja sõpruskonna halvustav suhtumine salasigaretidesse (8%).

Kui hinnata legaalsete sigarettide eelistamise põhjuste muutusi viimastel aastatel, siis torkab silma trend, et majanduslike võimaluste olemasolul eelistatakse osta legaalseid sigarette. Selle taga võib näha asjaolu, et suitsetajad on väga tugevalt seotud kindla kaubamärgiga ja eelistatud tooteid on järjepidevalt lihtsam osta legaalsest kaubandusest. Seda kinnitab kaudselt ka põhimõtteline otsus illegaalseid sigarette mitte osta. Samas on illegaalsete sigarettide ostmise üheks põhjuseks asjaolu, et teatud sigaretimärke Eesti kaubanduses pole. Vastajad tõid viimases osas esile selliseid marke nagu *NZ, Gold NZ, Bond, Bayron, Fest, Klass* jt (vt lähemalt osa 3.2).

1.3. Sigarettide hankimine välismaalt

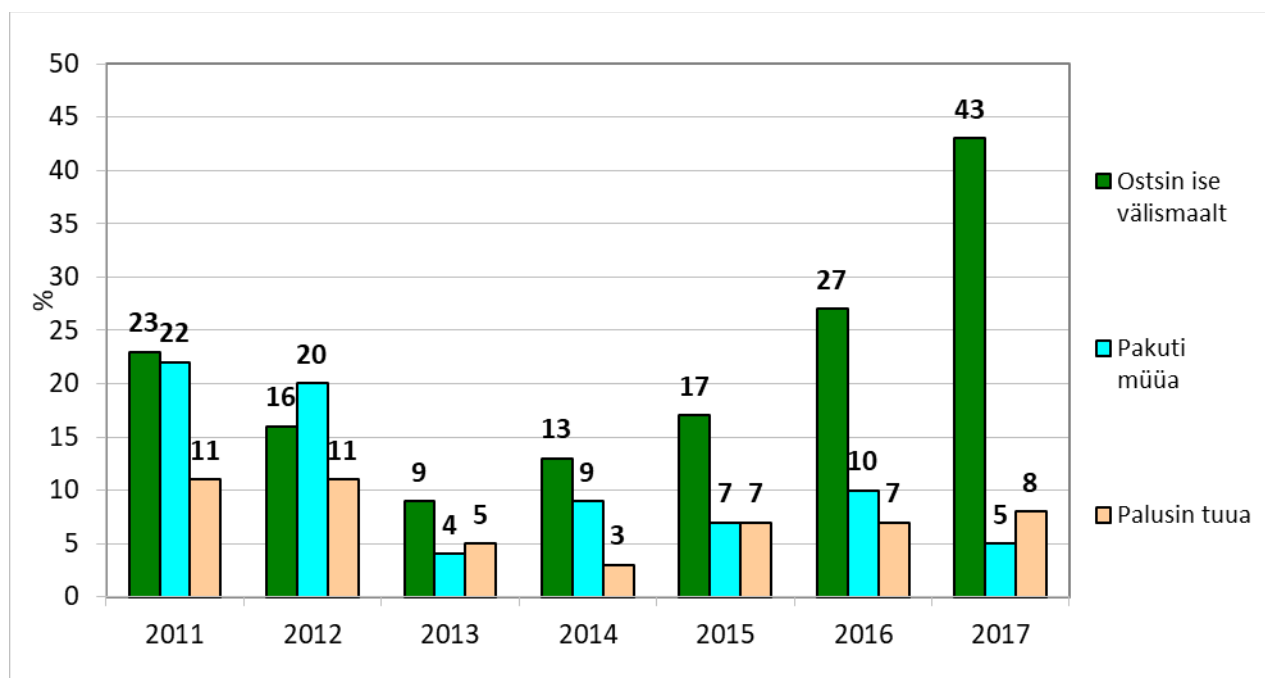
Kui varasemalt on sigarettide toomisel välismaalt olnud madalama hinna tõttu eelistatuim riik Venemaa, siis alates 2016. aastast hakati sigarette rohkem soetama Lätist, kus Eesti elanikud hakkasid käima seoses alkoholi ostmisega. Kui Venemaalt (kui Euroopa Liitu mittekuuluvast riigist) on täiskasvanud isikul tubakatoodete kaasatoomine piiratud ja idapiiri tagant pärit salasigaretide levik on tõhusa kontrolli tulemusena takistatud⁶, siis Euroopa Liidu sees on piirangud märksa lõdvemad, kuigi mitte olematud. Seaduslikult võib Eestisse Euroopa Liidu liikmesriikidest isiklikuks kasutamiseks ja ühe piiriületusega tuua kuni 800 sigaretti või muid seaduses nimetatud alternatiivseid tooteid.

Paljud suitsetajad, kes ostavad teistelt isikutelt välismaalt kaasa toodud sigarette, ei arvesta asjaoluga (või ei tea seda), et tegelikult ei tohiks neid neile müüa, ja nii osutuski 2016. ning 2017. aastal enda hinnangu järgi legaalsete sigarettide suitsetajatest 5% tegelikult illegaalseteks tarbijateks, sest nad olid ostnud teiste käest välismaalt toodud sigarette (vt joonis 1.3).

Viimastel aastatel on välismaalt toodud sigarettide ostjate osakaal suitsetajate hulgas järjest kasvanud - nii soetas 2015. aastal oma sigarettid välismaalt (või ostis välismaalt toodud sigarette) kokku 21% suitsetajatest, 2016. 33% ja 2017. aastal juba 49%. Valdavalt tõid suitsetajad oma sigarettid välismaalt ise, 2016. aastal tegi seda 27% ja 2017. aastal 43%. Oluliselt väiksem oli nende suitsetajate osakaal, kes lasi teistel endale sigarette tuua või kellele neid pakuti müüa, 2017. aastal vastavalt 8% ja 5%. Ise välismaalt sigarettide ostmise eesmärgiga neid hiljem Eestis suitsetada on aasta jooksul märgatavalt suurenenud (vt joonis 1.4).

⁶ Tuua võib kaks korda kuus korraga 40 sigaretti ehk 2 sigaretipakki ning lennureisajal kuni 200 sigaretti ehk 10 sigaretipakki või muid nikotiini sisaldavaid tooteid vastavalt alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse § 57 kehtestatud määrale.

Joonis 1.4. Sigarettide ostmine välismaalt (% suitsetajatest)

Kõige sagedamini käisid ise välismaalt sigarette hankimas Lääne-Eestist ja Kirde-Eestist pärit suitsetajad (vastavalt 67% ja 66% vastajarühmast), vanusegruppide arvestuses aga 30-49-aastased suitsetajad (56% vastajarühmast). Piirkondadest oli sigarettide piiri tagant tellimine kõige levinum Kirde-Eestis, kus seda oli teinud 26% sealsetest suitsetajatest. Teiste poolt välismaalt toodud sigarette, mida polnud tellitud, pakuti enam müügiks samuti Kirde-Eestis, kus neid oli 2017. aastal ostnud 24% suitsetajatest. Müügiks pakutud sigarette ostsid sagedamini vanema põlvkonna ja madalama sissetulekuga inimesed: 50-64-aastastest vastavalt 11% ja 65-74-aastastest 12% ning alla 300 € kuu netosissetulekuga pereliikme kohta 14% vastajarühmast.

Küsitluse järgi soetasid 53% välismaalt sigarette ostnud suitsetajatest sigarette Lätist (2015. aastal 21% ja 2016. aastal 49%) (vt tabel 1.2). Samuti said välismaalt sigarette tuua palunud suitsetajatest 42% oma tellimuse kätte Lätist pärit sigarettidena. Samas müügiks pakutud (mitte tellitud) välismaalt toodud sigaretid oli kõige sagedamini toodud Venemaalt ja neid oli ostnud 50% suitsetajatest, kes ostsid teiste toodud ja müüa pakutud sigarette. Lätist müügiks toodud sigarettide osakaal 2017. aastal ei suurenenud (2016. aastal oli see 33% ja 2017. aastal 30%). Iseloomulik oli see, et Venemaalt pärit sigarettide ostjate osatähtsus langes kõigis teistes ostmise kategooriates Läti kasuks.

Küsitluse andmetel osteti sigarette ise peale Venemaa ja Läti sagedamini kaasa ka Leedust ja Poolast, müüa pakutud sigaretid olid tihti pärit Valgevenest.

2017. aasta novembrikuus välismaalt sigarettide ostmise kohta andis vastuse 44% suitsetajatest. Välismaalt ostis 2017. aasta novembris ise või teiste kaudu sigarette 56% vastanutest (2016. aastal 32% vastanutest), mis kõiki suitsetajaid arvestades moodustab 25%. Keskmiselt soetati ühe ostja kohta 20 pakki sigarette (2016. aastal 15 pakki), mille keskmine hind 2017. aastal oli 2,70 eurot pakk.

Tabel 1.2. Välismaalt sigarettide hankimise riikide lõikes

	% suitsetajatest, kes ostsid ise välismaalt*			% suitsetajatest, kes palusid välismaalt tuua*			% suitsetajatest, kes ostsid teiste initsiatiivil toodut*		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Venemaa	36	11	6	57	29	11	75	53	50
Läti	21	49	53	14	38	42	0	33	30
Muud riigid	43	40	41	29	33	47	25	14	20
Kokku	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* % on võetud ankeedis riike nimetanud vastajatest

2. ELANIKE EKSPERTHINNANGUD SIGARETTIDE ILLEGAALSE MÜÜGI KOHTA

2.1. Illegaalsete sigarettide kaubandus ja levik

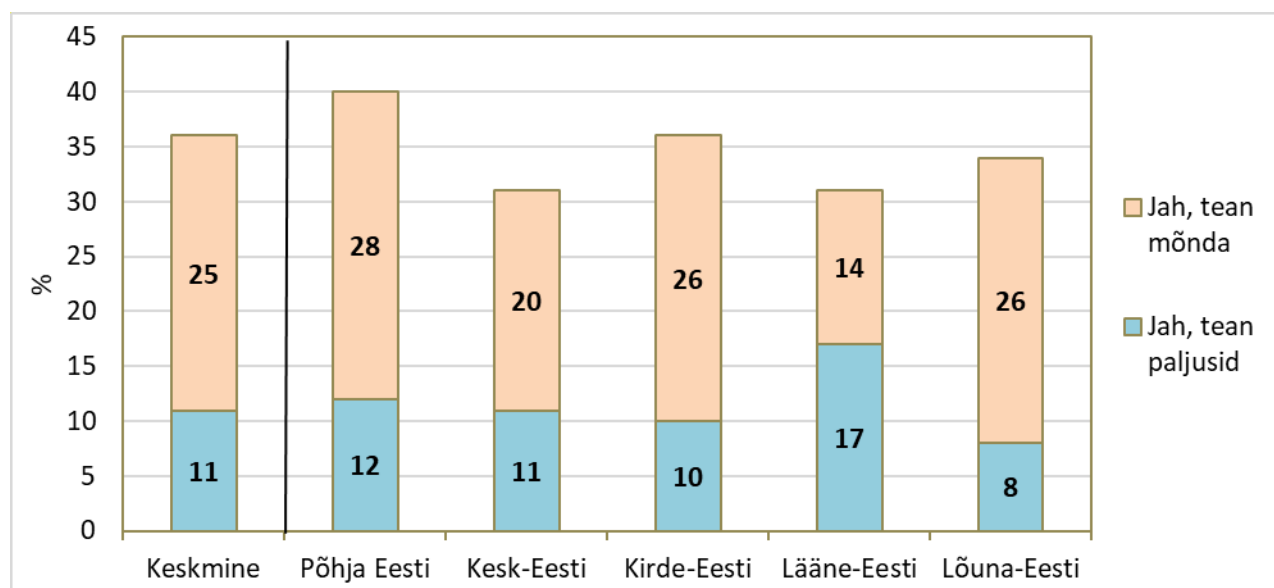
Käesolevas peatükis antakse ülevaade salasigarettide kaubandusest ja levikust nagu seda elanikud on hinnanud. Salasigarettide turuga kokkupuutumise väljaselgitamiseks esitati elanikele küsimus selle kohta, kas nende tutvusringkonnas on salasigarette ostvaid inimesi. Selgus, et mõnda salasigarettide ostjat teadis 2017. aastal 25% ja paljusid 11% vastanutest. Ühtegi salasigarettide ostjat ei teadnud 48% vastanutest ning 16% ei osanud öelda (vt tabel 2.1).

Tabel 2.1. Illegaalsete sigarettide ostjate teadmine (% vastanutest)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Teab paljusid	15	13	8	7	7	8	11
Teab mõnesid	30	28	23	22	24	24	25
Ei tea kedagi	36	38	54	56	54	46	48
Ei oska öelda	19	21	15	15	15	22	16
Kokku	100	100	100	100	100	100	100

Salasigarettide ostjaid tundvate inimeste osakaal langes järsult 2013. aastal – kui varasematel aastal oli neid selgelt üle 40%, siis 2013. aastal vaid 31%. 2014. aastal langes illegaalsete sigarettide ostjaid teadnud inimeste osakaal veelgi, 29%-ni, kuid 2015. aastal hakkas taas kasvama – 2015. aastal oli neid vastanutest 31%, 2016. aastal 32% ja 2017. aastal 36%. Piirkondadest oldi salasigarettide ostjatest kõige teadlikumad Põhja-Eestis (40% vastanutest). Kirde-Eestis teadis illegaalsete sigarettide ostjaid 36% ja Lõuna-Eestis 34% vastanutest, Kesk-Eestis ja Lääne-Eestis kummaski 31% vastanutest (vt joonis 2.1.).

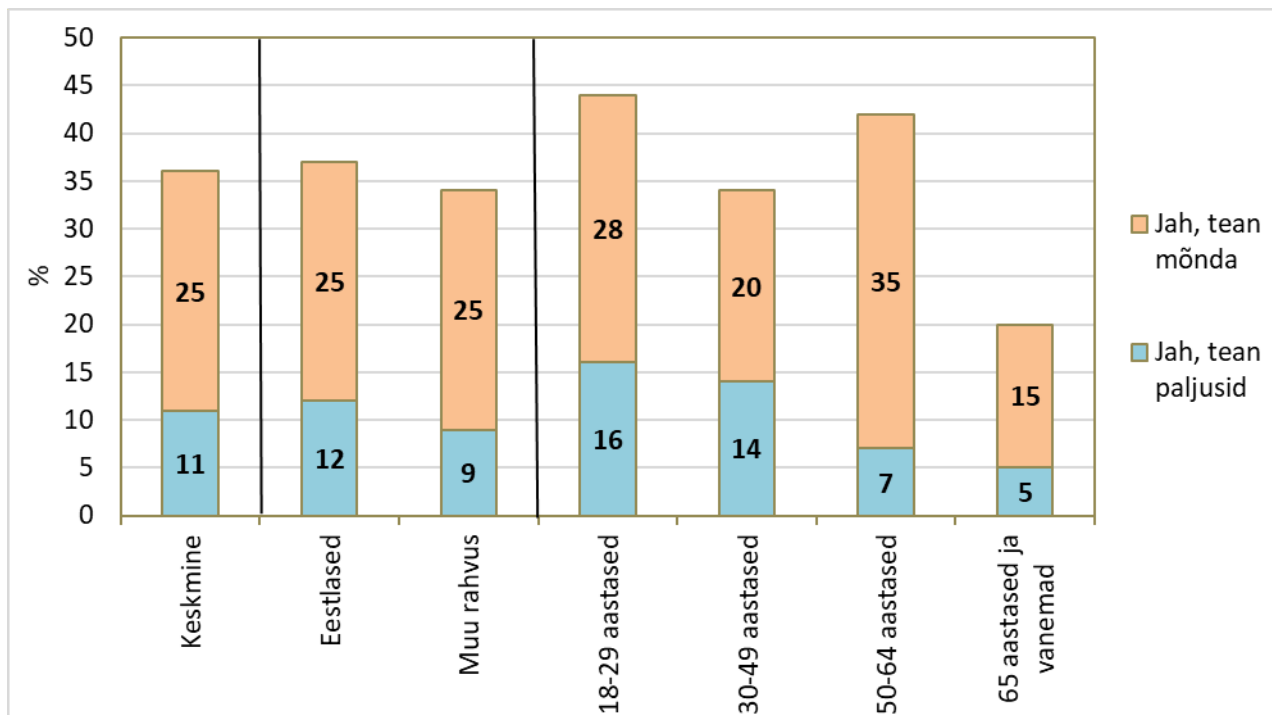
Joonis 2.1. Illegaalsete sigarettide ostjate teadmine piirkonna järgi (% vastanutest)

Vanusegruppidest tundsid illegaalseid sigarette tarbivaid inimesi kõige sagedamini 18-29-aastased ja 50-64-aastased elanikud (vastavalt 44% ja 42%), meeste ja naiste võrdluses oli neid rohkem meeste hulgas (vastavalt 42% ja 31%). Rahnusgruppide lõikes jäi illegaalsete sigarettide ostjate tundmine samasse suurusjärku (eestlaste osas vastavalt 37% ja mitte-eestlaste osas 34%, vt joonis 2.2.).

Joonis 2.2. Illegalsete sigarettide ostjate teadmine rahvuse ja vanuse järgi (% vastanutest)

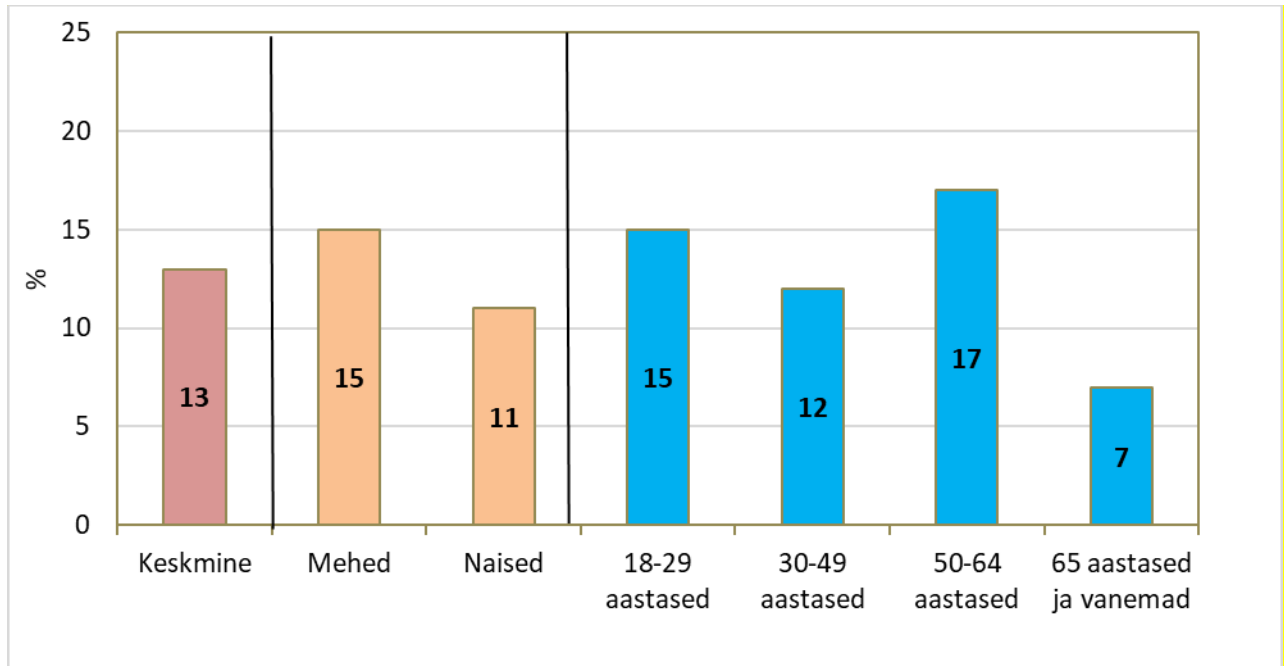

Kui illegaalsete sigarettide ostjaid teati 2017. aastal rohkem kui eelnenud aastal, siis salasigarette müüjaid teadvate inimeste osakaalus suuri muutusi ei toimunud. Salasigarette kauplemiskohtade või müüjate kohta omas 2017. aastal informatsiooni 13% elanikest (2016. aastal 10% ja 2015. aastal 14%, vt tabel 2.2.). Teistest paremini olid neist 2017. aastal teadlikud Kesk-Eesti ja Kirde-Eesti elanikud (vastavalt 20% ja 19%), madalama haridusega inimesed (26% I haridustasemega vastanutest), mehed (15%) ja 50-64-aastased elanikud (17%, vt joonis 2.3.). Detailsem ülevaade illegaalsete sigarettide ostjate ja müügikohtade teadjate kohta sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes on lisades 2.7 ja 2.8).

Tabel 2.2. Illegalsete sigarettide müügikoha või müüja teadmine (% vastanutest)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Teab	21	17	14	14	14	10	13
Ei tea	79	83	86	86	86	90	87
Kokku	100	100	100	100	100	100	100

Joonis 2.3. Illegalsete sigarettide ostjate teadmine rahvuse ja vanuse järgi (% vastanutest)

3. ILLEGAALSETE SIGARETTIDE ISIKLIK TARBIMINE

3.1. Illegaalsete sigarettide tarbimine

Peamine põhjus illegaalsete sigarettide ostmiseks on nende odavam hind võrreldes legaalsete sigarettidega. Madalamat hinda pidas väga oluliseks 93% salasigaretide ostjatest ja mõnevõrra oluliseks 6%. Soovitud margi puudumist legaalselt pakutava sigarettivaliku hulgast pidas väga oluliseks põhjuseks salasigaretide ostmisel 10% salasigaretide ostjatest ja mõnevõrra oluliseks 6% (2016. aastal vastavalt 11% ja 7%) (vt tabel 3.1). Sigaretimarkidena, mida vastanute hinnangul ei saa legaalselt hankida, nimetati 2017. aastal NZ, Gold NZ, Bond, Bayron, Klass ja Fest. Ostetud salasigaretidest tõid vastajad täiendavalt välja ka järgmisi marke: More, LM, Marlboro, Winston, West, LD ja Arktika.

Tabel 3.1. Illegaalsete sigarettide ostmise põhjused (% illegaalsete sigarettide ostjatest)

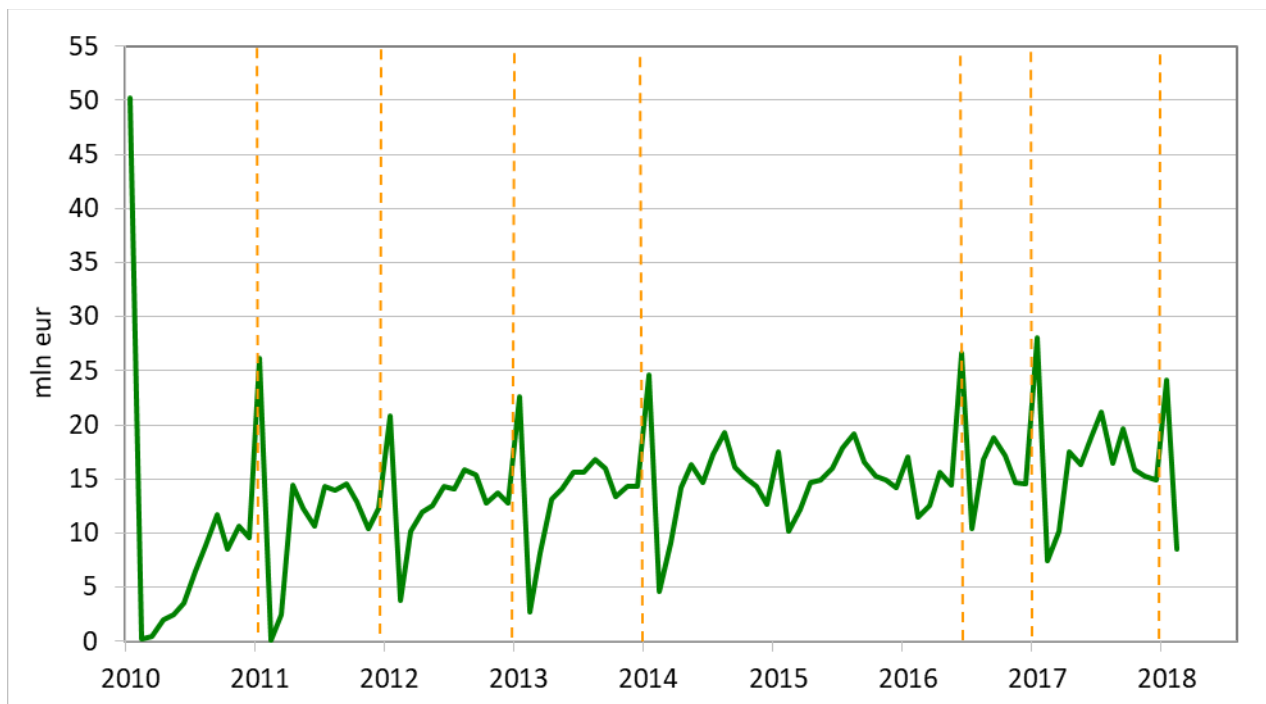
	Väga oluline	Mõnevõrra oluline	Pole oluline või ei oska öelda
Illegaalsed sigaretid on odavamad	93	6	1
Mark mida tarbitakse, pole legaalselt saadaval	10	6	84

Illegaalsete sigarettide madalam hinnatase on peamiseks ostuargumendiks olnud alati. Odavamalt on salasigarette võimalik müüa seetõttu, et müüjad ei maksa riigile nende pealt mingeid makse. Seevastu mõjutab ametlikult müüdavate sigarettide hinda olulisel määral riigi poolt kehtestatud aktsiisimaks ja käibemaks ning seetõttu on legaalsed sigaretid alati kallimad kui salasigaretid. Sigarettide aktsiis koosneb kahest osast – fikseeritud määrast ja proportsionaalsest määrast⁷. Fikseeritud määraga maksustatakse sigarette nende koguse alusel, proportsionaalne maksumäär arvutatakse sigaretipaki lubatud maksimaalsest jaehinnast. Tubakaaktsiisi laekus 2017. aastal riigieelarvesse 197,6 miljonit eurot ja see moodustas kogu maksutulust 2,4%.

Tubakatoodete aktsiisimäärasid tõstetakse regulaarselt ja alates 2010. aastast on seda tehtud igal aastal, välja arvatud 2015. aastal. 2016. aastast muudeti tubakaaktsiisi struktuuri, mille tulemusena vähendati proportsionaalset määra, kuid suurendati fikseeritud osa. Enne uute aktsiisimäärade jõustumist moodustavad kaupmehed tavaliselt vana aktsiisimääraga varud, kuid need ei ole enamasti väga suured, sest vana maksumärgiga sigaretid tuleb ära realiseerida aasta esimese kvartali jooksul. Joonisel 3.1. on kujutatud riigieelarvesse laekunud tubakaaktsiisi mahud ning aktsiisi tõstmisest tulenenud maksulaekumiste hüpped aastatel 2010–2018.

⁷ Praegu on kehtiv fikseeritud määr 1000 sigareti kohta 69,50 € ehk 1,39 € ühe paki eest ning proportsionaalne määr jaehinnast 30% (alates 01.01.2018).

Joonis 3.1. Tubakaaktsiisi laekumine ja tubakaaktsiisi tõstmise ajad⁸

Punktiirjooned tähistavad aktsiisi tõstmist

Allikas: Rahandusministeerium

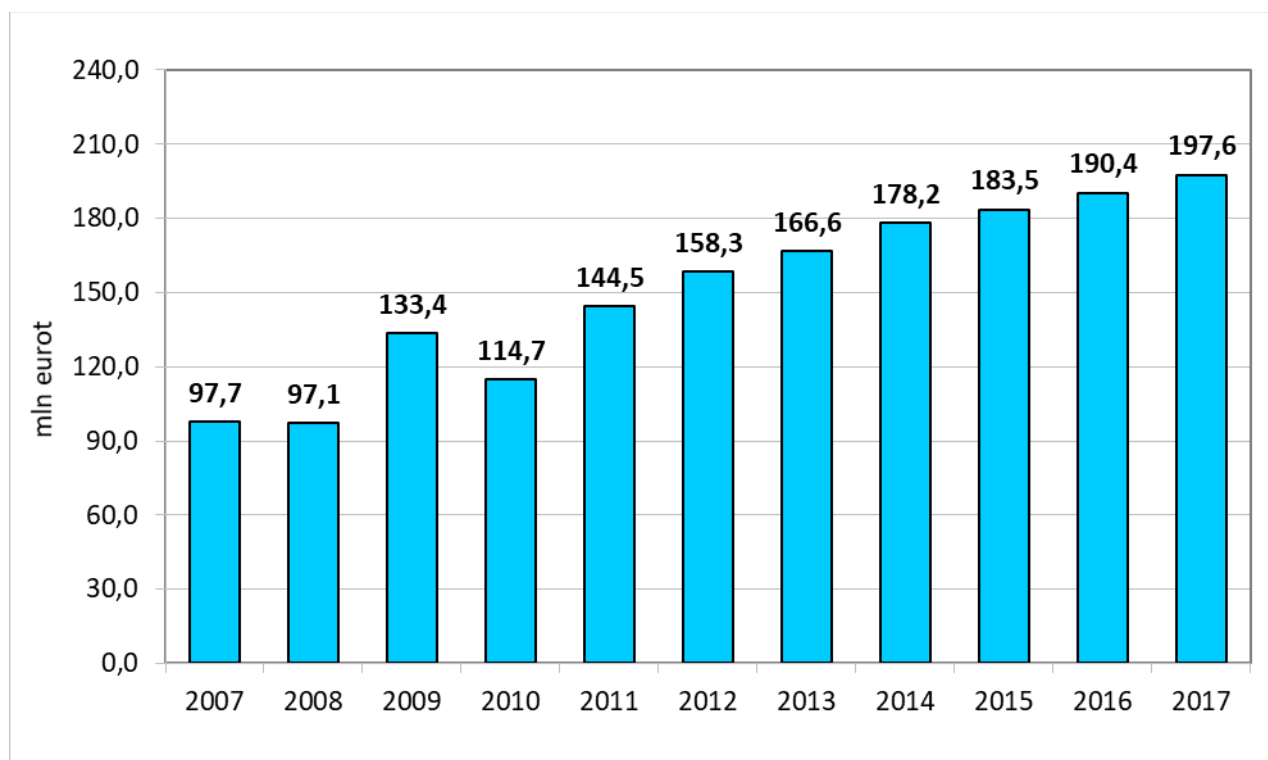
Tulenevalt aktsiisimäärade suurenemisest on igal aastal kasvanud ka riigieelarvesse laekuvad tulud. Tubakaaktsiisi laekus 2017. aastal 197,6 miljonit eurot, mis on eelnenud aastaga võrreldes 3,8% enam (vt joonis 3.2). Tubakaaktsiisi laekumised on viimase kümne aasta jooksul kasvanud enamikul aastatel (v.a 2008 ja 2010) ning 2017. aastaks (võrreldes 2007. aastaga) kahekordistunud.

Kõige enam laekub tubakaaktsiisi sigarettide müügist, mis moodustas 2017. aastal 190 miljonit eurot (96% kogu laekunud tubakaaktsiisist). Aastaga suurenes sigarettide pealt saadud aktsiisi maht 3,3% ning 2018. aastaks on Rahandusministeerium oma eelarvesse tubakaaktsiisi laekumiseks ette näinud 223,5 miljonit eurot.

⁸ Sigarettide aktsiisimäärad:

alates 1.01.2010 33% max jaehinnast + 0,67 € paki kohta; alates 1.01.2011 33% max jaehinnast + 0,77 € paki kohta; alates 1.01.2012 33% max jaehinnast + 0,84 € paki kohta; alates 1.01.2013 33% max jaehinnast + 0,90 € paki kohta; alates 1.01.2014 34% max jaehinnast + 0,93 € paki kohta; alates 1.06.2016 30% max jaehinnast + 1,16 € paki kohta; alates 1.01.2017 30% max jaehinnast + 1,27 € paki kohta; alates 1.01.2018 30% max jaehinnast + 1,39 € paki kohta

Joonis 3.2. Tubakaaktsiisi laekumine aastate lõikes (mln eurot)*

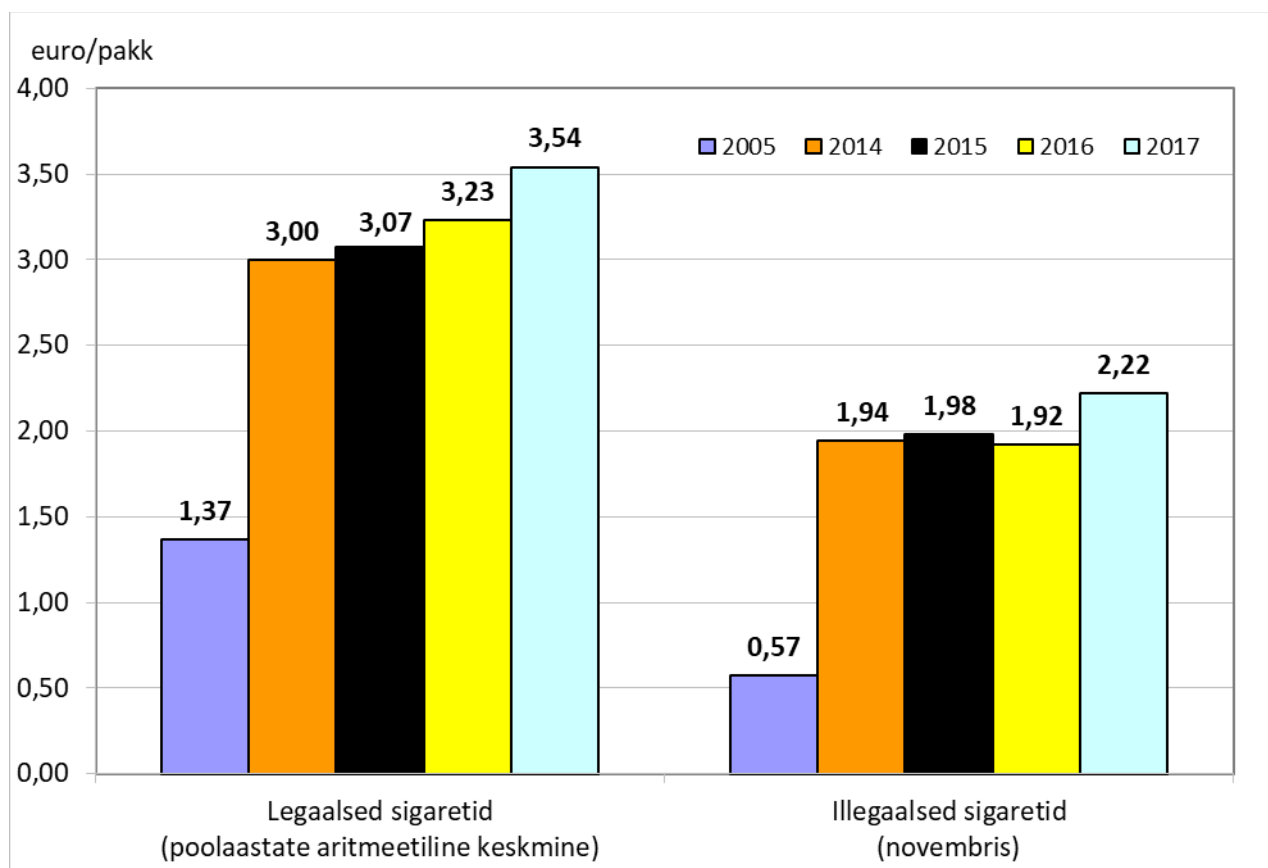

*Kuni 2016. aastani kassapõhine laekumine, alates 2017. aastast tekkepõhine laekumine
Allikas: Rahandusministeerium

Kuna tubakatoodete aktsiis on oluline sigarettide hinnakomponent, muudavad aktsiisitõusud ka sigarettide jaehindu. Nii suurenesidki legaalsete sigarettide hinnad 2017. aastal 9,6% võrreldes aastatagusega ning keskmiselt maksis üks sigaretipakk 3,54 eurot (2016. aastal 3,23 eurot). Kuna salasigarettide hinnas maksumid ei sisaldu, sõltub nende hinnatase ühelt poolt turunõudlusest, kuid teiselt poolt ka legaalsete sigarettide hinnast – viimase kasvades kaldub kerkima ka illegaalsete sigarettide hinnatase. Küsitluse teel saadud informatsioon näitab, et illegaalsete sigarettide hind, mis varasemalt jäi stabiilselt alla 2 euro (2014. aastal 1,94 eurot, 2015. aastal 1,98 eurot ja 2016. aastal 1,92 eurot) tõusis 2017. aastal hüppeliselt 15,6%, keskmiselt 2,22 euroni sigaretipaki eest.

Illegaalsete sigarettide hinnatõusust tulenevalt vähenes legaalsete ja illegaalsete sigarettide hinnavahe 2016. aasta 41%-lt 37%-ni 2017. aastal. Lätist küll tuuakse alkoholi ostureisidelt kaasa tubakatooteid, aga kuna hinnavahe Eesti ja Läti vahel ei ole nii suur kui alkoholi, siis on sigaretid kaasnev kaup, mitte spetsiaalse ostureisi põhjuseks ning ka edasimüük Eestis on seetõttu tagasihoidlikum.

Joonis 3.3. Sigaretipaki keskmine müügihind (euro/pakk)

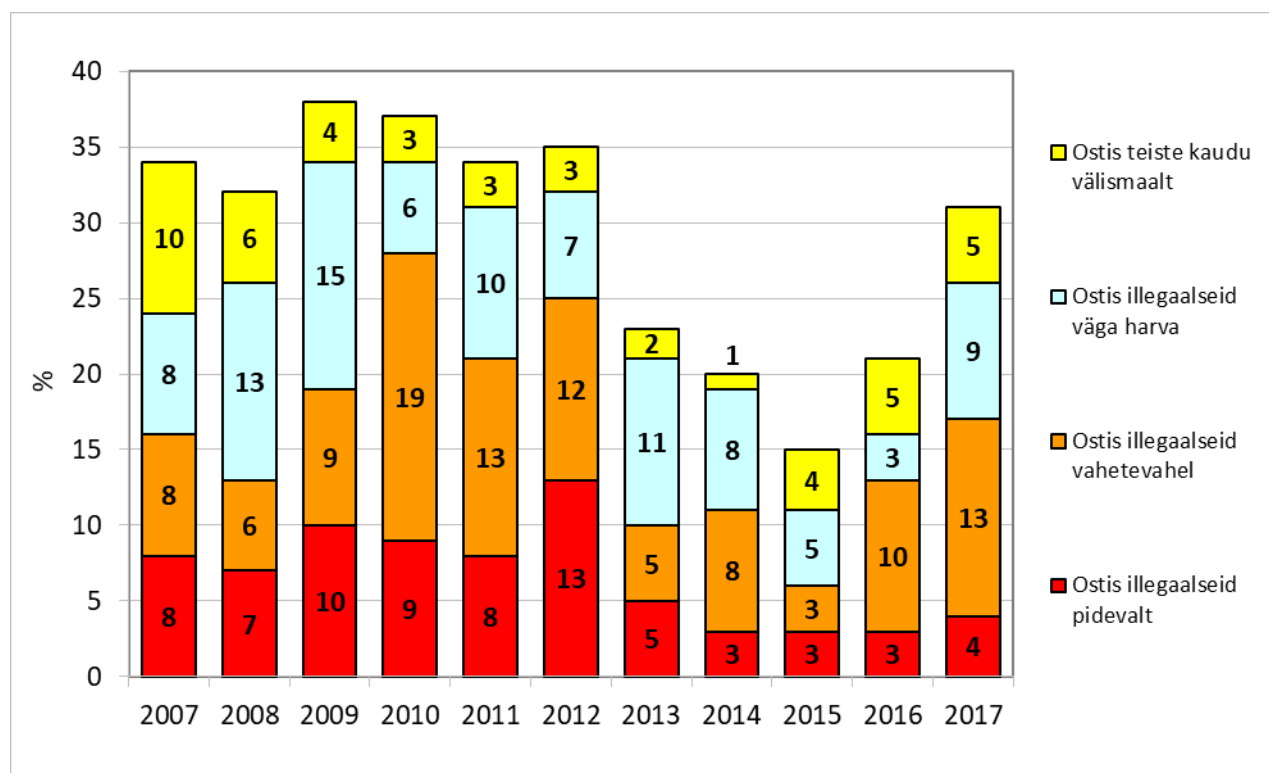
Võrreldes 2017. ja 2005. aasta hindu, on leegaalsete sigarettide hinnad selle ajaga kasvanud 2,6 korda, salasigaretide hinnad aga 3,9 korda. 2017. aastast oluliselt suurem oli 2005. aastal ka leegaalsete ja sala-sigaretide hinnaerinevus (2017. aastal vastavalt 1,6 kordne ja 2005. aastal keskmiselt 2,4 kordne).

Küsitletud suitsetajatest 26% tunnistas, et on ostnud 2017. aastal salasigarette. Kui illegaalsete sigarettide ostjate osakaal hakkas alates 2013. aastast kiiresti vähenema, siis 2016. aastal see peatus ja salasigaretide suitsetajate osatähtsus suurenes taas. Suitsetajatest ostis 2016. aastal illegaalseid sigarette 16% (pidevalt 3%, vahetevahel 10% ja väga harva 3%) ning 2017. aastal 26% (pidevalt 4%, vahetevahel 13% ja väga harva 9%) (vt joonis 3.4). Võrreldes varasemate aastatega jäi 2017. aastal regulaarsete ostjate osakaal samasse suurusjärku (4%), kuid märgatavalt kasvas salasigarette vahetevahel ostnud suitsetajate osakaal – 2015. aastal oli nende osakaal 3%, 2016. aastal 10% ja 2017. aastal 13%. Salasigaretide ostjate osakaalu suure-nemine võib osaliselt tuleneda kasvanud Läti ostudest ja illegaalse sigareti kui mõiste ebatäpsest tõlgen-damisest. Küsitlusannekeedis oli küll salasigaretidena määratletud riiki toodud ja edasi müüdüd sigarette, mille pealt pole tasutud makse, kuid teatud vastajad võisid lugeda illegaalseks ka kõik enda tarbeks välis-maalt toodud sigarettid, kuna Eesti riik tõesti nende pealt makse ei saanud.

Salasigaretide teadlikku ostmise kõrval esineb ka tahtmatult illegaalsete sigarettide hankimist. Nimelt on osa suitsetajaid, kes pole enda meelest salasigarette ostnud, hankinud neid teiste kaudu välismaalt. Kuna tubakatoodete näol on tegemist aktsiisikaubaga, tuleb nende pealt maksta riigile aktsiisimaksu. Seda aga edasimüüjad ei tee ja nii liigituvadki selliselt müüdüd sigarettid antud uuringus illegaalseteks. Alates 2006. aastast on välismaalt teiste kaudu sigarette ostnud suitsetajad uuringutes ka eraldi välja toodud ja sala-sigaretide suitsetajate hulka arvatud. Välismaalt teiste kaudu sigarettide ostjate osakaal suitsetajatest on

kahel viimasel aastal püsinud 5% juures. Võttes arvesse nii teadlikult salasigarette ostnud suitsetajad, kui ka enda hinnangul legalsete sigarettide suitsetajad, kes ostsid teiste käest välismaalt toodud sigarette, moodustasid illegalsete sigarettide suitsetajad 2016. aastal kokku 21% ja 2017. aastal 31%.

Joonis 3.4. Illegalsete sigarettide ostmine (% suitsetajatest)

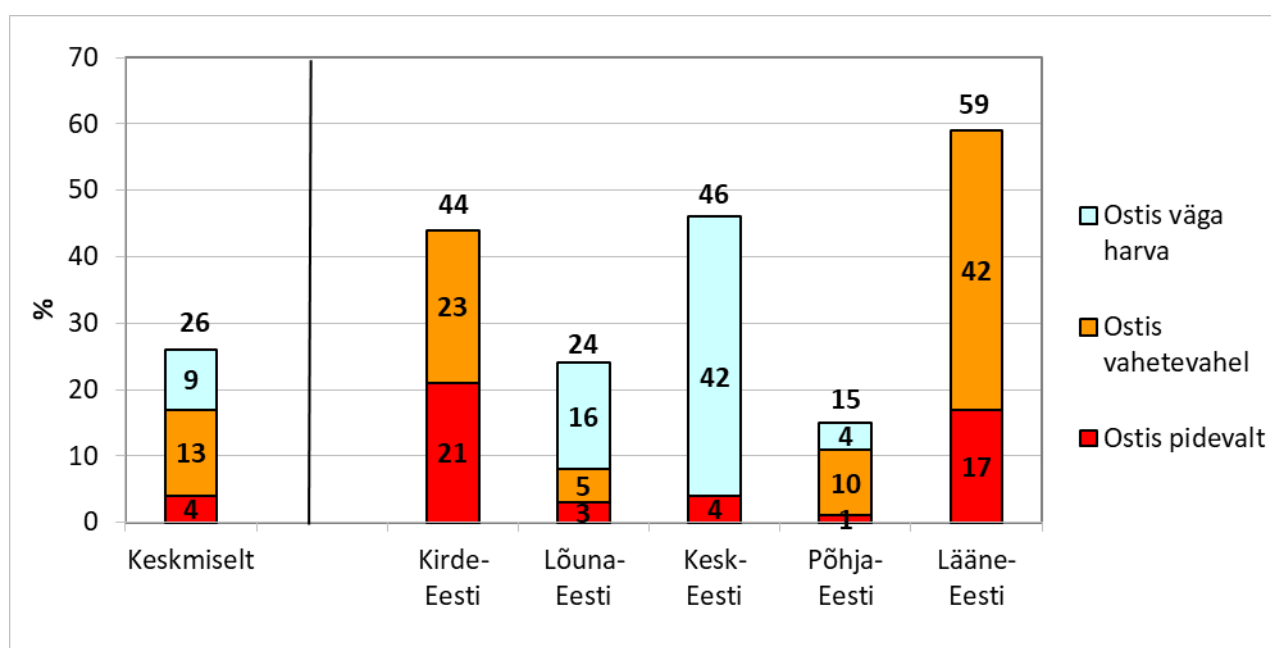
Kui 2013-2015 salasigarette teadlikult mitteostnud suitsetajate osakaal kasvas, jõudes 2015. aastal 89%-ni, siis 2016. ja 2017. aastal see vähenes – vastavalt 84%-ni ja 74%-ni (vt tabel 3.2).

Tabel 3.2. Illegalsete sigarettide teadlik ostmine (% suitsetajatest)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ostis pidevalt	8	7	10	9	8	13	5	3	3	3	4
Ostis vahetevahel	8	6	9	19	13	12	5	8	3	10	13
Ostis väga harva	8	13	15	6	10	7	11	8	5	3	9
Ei ostnud	76	74	66	66	69	68	79	81	89	84	74
Kokku	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

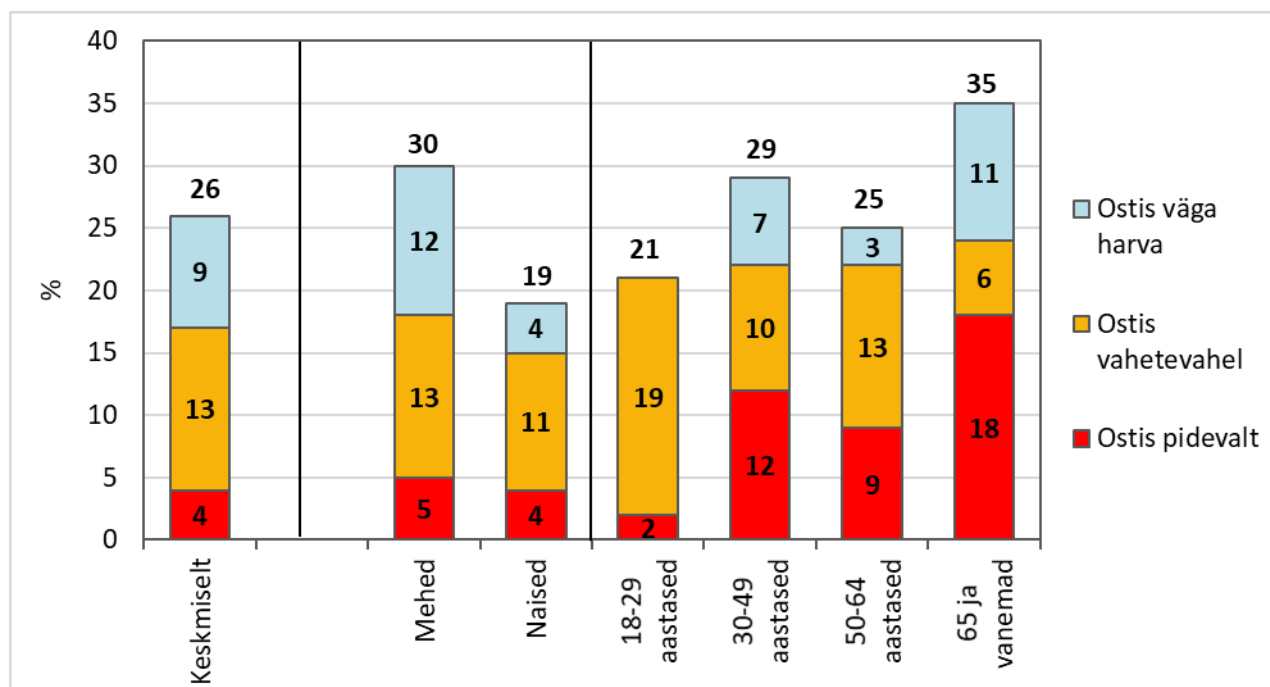
Salasigarette teadlikke ostjaid oli kõige rohkem Lääne-Eestis, kus illegaalseid sigarette oli 2017. aastal ostnud 59% suitsetajatest (vt joonis 3.5). Selle tõenäoliseks põhjuseks oli illegaalse kaubanduse kasv üle Läti piiri (Pärnumaa kuulub haldusjaotuse järgi Lääne-Eesti pirkonda). Lääne-Eesti illegaalsete sigarettide ostjatest moodustasid ülekaalu need, kes ostsid sigarette välismaalt vahetevahel, neid oli vastavalt 42%, samas kui pidevaid ostjaid oli 17%. Pidevalt ostsid illegaalseid sigarette kõige rohkem Kirde-Eesti elanikud, vastavalt 21%. Muudes regioonides domineerisid need, kes ostsid salasigarette kas väga harva või vahetevahel. Kõige rohkem oli neis kahes grupis ostjaid Lääne-Eestis, kus salasigarette ostis vahetevahel 42% ja Kirde-Eestis, kus salasigarette ostis vahetevahel 23%. Salasigarette ostsid keskmisest sagedamini 65-74-aastased inimesed (35%), mehed (30%) ja madalama haridustasemega (45% esimese taseme haridusega inimesed (vt joonis 3.6. ja lisa 2.9).

Joonis 3.5. Teadlikult illegaalseid sigarette ostnud suitsetajad piirkonniti 2017. aastal (% suitsetajatest)

Joonis 3.6. Teadlikult illegaalseid sigarette ostnud suitsetajad piirkonniti soo ja vanuse järgi 2017. aastal (% suitsetajatest)

Salasigarette ostnud suitsetajatelt küsiti ka, millise riigi maksumärkidega olid nende poolt 2017. aastal ostetud salasigaretipakid. Mõne teise riigi maksumärkidega salasigarette oli ostnud 69% salasigarette ostjatest. Kõige enam oli levinud Venemaa maksumärkidega sigarettide ostmine, mille osakaal välja toodud riikidest moodustas 2017. aastal 57% (2016. aastal 56%). Vähemal määral osteti ka Lätist (13%) ja Leedust (9%), ära oli märgitud veel ka Valgevene, Ukraina, Soome ja Ameerika Ühendriigid. Viimastel aastatel on üldise trendina vähenenud ilma maksumärkideta sigarette ostnud suitsetajate osakaal, kerkides siiski taas 2017. aastal – kui 2014. aastal oli neid 11%, 2015. aastal 9%, 2016. aastal 5%, siis 2017. aastal veidi rohkem, 6,5%.

Salasigarette ostnud suitsetajate isiklikust tarbimisest moodustasid illegaalsed sigaretid 2017. aasta novembris keskmiselt 48% (2016. aasta novembris 30% ja 2015. aasta novembris 48%). Laiendades illegaalsete sigarettide suitsetajate hinnanguid kõikidele suitsetajatele ning võttes arvesse ka välismaalt kaasa toodud sigarettide edasimüügi kasvu, moodustas salasigarette tarbimine sigarettide kogutarbimisest 2017. aastal 10% (2016. aastal 9%) (vt tabel 3.3).

Tabel 3.3. Illegalsete sigarettide tarbimise osakaal sigarettide kogutarbimises (üंबरarvestus kõigi suitsetajate suhtes)

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
15%	12%	15%	17%	14%	15%	9%	8%	8%	9%	10%

4. ILLEGAALSETE SIGARETTIDE OSAKAAL SIGARETTITURUL

Illegaalsete sigarettide osakaalu leidmiseks sigarettide tarbimisest analüüsiti nii elanike eksperthinnanguid salasigarettide leviku kohta Eestis üldiselt, kui ka suitsetajate endi kogemusi salasigarettide tarbimise kohta. Järgnevalt on antud hinnangute võrdlus ja esitatud kokkuvõtvad tulemused.

EKI võrdles salasigarettide osakaalu statistikast saadud sigarettide turumahuga ja selle järgi moodustasid illegaalsed sigarettid 2017. aastal kogu sigarettide siseturumahust (ka salasigaretid) hinnanguliselt 26%-32%. Illegaalsete sigarettide kogumaht sigarettide siseturu suhtes (ilma turistide tarbimiseta) oli 2017. kõrgem kui eelmistel aastatel ning oli võrreldav 2010. aasta näitajaga. Illegaalsete sigarettide kaubanduse osakaalu suurenemine tuleneb ühelt poolt võrdluseks olevate leaalsete sigarettide müügi vähenemisest (-9%), kuid ka üldisest suitsetamise kasvust ning salasigarettide tarbimise suurenemisest, mida mõnevõrra mõjutavad ka Läti ostud (2017. aastal toodi Lätist hinnanguliselt 100 miljonit sigaretti, millest enamus ei ole salasigaretid). Hinnangud varasemate aastate kohta ning illegaalsete sigarettide turgu iseloomustavad näitajad on ära toodud tabelis 4.1.

Legaalsete sigarettide turumahu hinnangu aluseks on Rahandusministeeriumi kogutud statistika vabasse ringlusse lastud sigarettide kohta, mida on korrigeeritud hinnanguliste laovarudega. 1. jaanuaril 2017. aastal tõusis aktsiis 1 paki kohta 1.16 eurolt 1.27 euroni, mille tõttu tulid sellesse aastasse üle ka väikesed laovarud umbes ühe kuu varude ulatuses. Arvestuse järgi müüdi 2017. aastal 1,61 miljardit leaalset sigaretti, mis oli ligi 9% vähem kui 2016. aastal, kui müüdi 1,76 miljardit leaalset sigaretti. Illegaalsete sigarettide osakaalu väljaselgitamisel on arvestatud vaid kodumaist tarbimist, millest turistide ostud on maha arvestatud. Välituristide ostude osakaaluks leaalsete sigarettide kogumüügist on arvestatud 10%.

Kokku müüdi Eestis 2017. aastal hinnanguliselt 580 miljonit salasigaretit, mille rahaline väärtus moodustas ligikaudu 64 miljonit eurot. Kõige rohkem on viimase kümne aasta sees salasigarette realiseeritud 2008. ja 2009. aastal, kui salasigaretide kogumaht ulatus 690 miljonini.

Tabel 4.1. Sigarettide illegaalse turu maht ja arvestuslik maksutulukaotus

Näitaja	Ühik	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Legaalsete sigarettide müük si- seturule (sh turistide ostud)*	mld si- garetti	1,78	1,97	1,95	1,82	1,89	1,80	1,76	1,61
Illegaalse kaubanduse osakaal kogu sigaretimüügist Eesti elanikele (ilma Lätist too- dud ja suitsetajatele edasi müü- dud sigarettideta)	%	27-31	24-29	25-29	20-24	19-22	17-21	18-21	25-31
Illegaalse kaubanduse osakaal kogu sigaretimüügist Eesti elanikele (koos Lätist too- dud ja suitsetajatele müüdüd si- garettidega)	%	-	-	-	-	-	-	-	26-32
Sigarettide illegaalse turu keskmise maht	mld si- garetti	0,66	0,64	0,65	0,46	0,43	0,38	0,38	0,58 sh Lätist 0,02**
Sigarettide illegaalse turu keskmise maht	mln €	40,3	45,3	47,1	38,0	41,8	38,0	36,6	64,4
sh ilma Lätist toodud ja suitseta- jatele edasi müüdüd sigaretti- deta	mln €	-	-	-	-	-	-	-	61,3
Riigieelarvesse laekumata aktsiis	mln €	41,5	43,8	49,2	42,3	41,8	37,9	39,3	58,2
sh ilma Lätist toodud ja suitseta- jatele edasi müüdüd sigaretti- deta	mln €	-	-	-	-	-	-	-	55,2
Riigieelarvesse laekumata käibemaks	mln €	15,6	17,5	19,5	16,0	16,7	15,2	15,1	22,7
sh ilma Lätist toodud ja suitseta- jatele edasi müüdüd sigaretti- deta	mln €	-	-	-	-	-	-	-	21,6

* Andmed põhinevad Rahandusministeeriumi ringlusse lastud sigarettide statistikale, mida on korrigeeritud hinnanguliste laovarudega.

** Legaalsete tarbijate ostetud sigaretid, mis on toodud eraisikute poolt Lätist

KOKKUVÕTE

Küsitluse järgi suitsetas 2017. aastal 26% Eesti täiskasvanud elanikest, neist igapäevasuitsetajaid oli 21% ning harvemini suitsetas 5%. Suitsetajate osakaal täiskasvanud elanikest moodustas 95%-lisel statistilise tõenäosuse tasemel $26\% \pm 2,8\%$ ehk 23,2% - 28,8%. Keskmiselt tarbisid igapäevased suitsetajad 14 sigaretti päevas. 2017. aastal suitsetajate osakaal võrreldes 2016. aastaga tõusis, ületades eelmise aasta väikese languse.

Suitsetajate hulgas on endiselt rohkem mehi kui naisi – 2017. aastal vastavalt 32% ja 18%.

Kui salasigarette ostnud suitsetajate osakaal on viimastel aastatel langenud, siis 2016. aasta töi muutuse ja illegaalsete sigarettide ostmine kasvas. Teadlikult ostis 2016. aastal salasigarette 16% suitsetajatest ja 2017. aastal 26% (2015. aastal 11%). Illegaalseid sigarette ostis 2017. aastal pidevalt 4%, vahetevahel 13% ja väga harva 9% suitsetajatest. Võrreldes eelnenud aastaga on oluliselt kasvanud just vahetevahel salasigarette ostnud suitsetajate osakaal. Lisaks teadlikule salasigarette ostmisele hankis neid mitteteadlikult veel 5% suitsetajatest – need olid inimesed, kes ostsid teistelt isikutelt välismaalt kaasa toodud sigarette, kuid ei teadvustanud, et aktsiisiseaduse järgi selline müük ei ole lubatud. Sisuliselt on ka need suitsetajad illegaalsete sigarettide tarbijad ning viimastel aastatel on nende osakaal kasvanud. Salasigarette teadlikke ostjaid oli kõige rohkem Lääne-Eestis.

Peamiselt osteti illegaalseid sigarette nende madalama hinna tõttu võrreldes legaalsete sigarettidega. Madalamat hinda pidas väga oluliseks 93% salasigarette ostjatest. Legaalsete ja illegaalsete sigarettide hinnaerinevus 2017. aastal vähenes. Legaalsed sigaretid maksid keskmiselt 37% rohkem kui salasigaretid (2016 oli hinnaerinevus 41%). Legaalne sigaretipakk maksis 2017. aastal keskmiselt 3,54 eurot (2016. aastal 3.23 eurot), salasigarette paki keskmine hind oli samal ajal 2,22 eurot (2016. aastal 1,92 eurot).

Kokkuvõttes moodustasid illegaalsed sigaretid 2017. aastal kogu sigarettide siseturumahust 26%-32%, mis on kõrgem kui eelmistel aastatel (2016. aastal 18%-21%). Rahalises väärtuses kerkis salasigarette turu maht 37 miljonilt eurolt 64 miljoni euroni. Kokku jäi salasigarette müügi tõttu riigil maksudena saamata ligikaudu 80,9 mln eurot (2016. aastal 54,4 mln eurot). Võrreldes 2016. aastaga suurenes laekumata maksude maht 26,5 mln euro võrra ehk ligi 49%.

III ÜMBRIKUPALKADE LEVIK EESTIS

Ümbrikupalkade all mõistetakse niisugust töötasu maksmist, mille pealt jäetakse riigile maksud tasumata. Selliselt käitudes püüab umbrikupalka maksev ettevõtja oma kulusid ebaausalt vähendada, et saavutada sellisel viisil konkurentsieelist. Kui töövõtja nõustub umbrikupalgaga, võib ta palgapäeval raha küll mõnevõrra rohkem kätte saada, kuid laiemas perspektiivis kaotab siiski, sest jääb osaliselt või täielikult ilma sotsiaalsetest tagatistest, mis legaalse töötamise korral olemas oleksid. Ümbrikupalk, kui üks varimajanduse ilming, eksisteerib mitmes Eesti majandusektoris, olles mõnedes valdkondades rohkem levinud kui teistes. Ebaseadusliku töötasu maksmise tulemusena jäävad riigil saamata suured summad, mida saaks kasutada ühiskonna heaks. Ümbrikupalkade maksmine sõltub otseselt tööandjate ja ka töövõtjate suhtumisest ning hoiakutest, kuid ikka on paraku levinud mõtteviis, mis õigustab mustalt töötamist. Nii peab riik aktiivselt panustama umbrikupalkade leviku tõkestamisele, et sellele nähtusele vastu seista.

Nii nagu illegaalse alkoholi ja sigarettide tarbimist, pole ka umbrikupalkade temaatikat lihtne uurida, sest inimesed tajuvad nende tegevuste ebaseaduslikkust ja püüavad sellist tegevust varjata. Seepärast pole täpseid numbreid mustalt töötamise kohta võimalik välja tuua, küll aga saab kaudseid meetodeid kasutades anda hinnanguid umbrikupalkade maksmise ja selle seotud muutuste kohta. Selleks viidi läbi küsitlus, milles paluti elanikel hinnata umbrikupalkade levikut ühiskonnas ja jagada isiklike kogemusi seoses ebaseadusliku töötasu saamisega. Küsitlus toimus 2017. aasta detsembris ning posti teel saadetud ja veebis olevatele ankeetidele vastas 1074 inimest. Küsitletud isikud kuuluvad EKI tarbijate paneeli koosseisu ning esindavad läbilõiget Eesti elanikest soo, rahvuse, elukoha, regiooni, vanuse (18-74 eluaastat), hariduse ja netosissetuleku (leibkonnaliikme kohta kuus) järgi. Representatiivsuse tagamiseks on tulemused kaalutud vanuse, soo, rahvuse ja regiooni järgi. Küsitlustulemuste protsentjaotused on toodud lisa 1, sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes lisa 2, küsitletud kogumi iseloomustus on esitatud lisa 3.

1. HINNANGUD ÜMBRIKUPALKADE MAKSMISE KOHTA

Ümbrikupalgaga on alati seotud kaks osapoolt, kelleks on tööandja ja töövõtja. Ühelt poolt soovib tööandja maksudest kõrvale hoides vähendada palgakulusid, teiselt poolt tahab töötaja väljateenitud rahast võimalikult suure osa kätte saada. Riigile maksud tasumata jättes rikub ettevõtte nii seadust kui ka kahjustab ausat ettevõtluskeskkonda, sest saab põhjendamatu eelise teiste ees, kes ausalt makse tasuvad. Kui töötaja nõustub ümbrikupalgaga, võib ta küll hetkel oma sissetulekutes võita, kuid jääb ilma legaalse töösuhtega kaasnevast haigushüvitisest, koondamis- ning töötuhüvitistest, puhkusetasudest, väiksemaks jääb tulevane pension jne. Käesolevaga peatükis analüüsitakse illegaalse töötasuga seonduvaid probleeme Eestis ja elanike kokkupuuteid ümbrikupalkadega. Selleks uuriti illegaalset töötasu saanud inimestelt hinnanguid ümbrikupalkade maksmise kohta, nende rahulolu või rahulolematust sellega ja ümbrikupalga osatähtsust sissetulekutest. Nii saadud informatsioon võimaldab hinnata ümbrikupalkade levikut erinevates majandusvaldkondades.

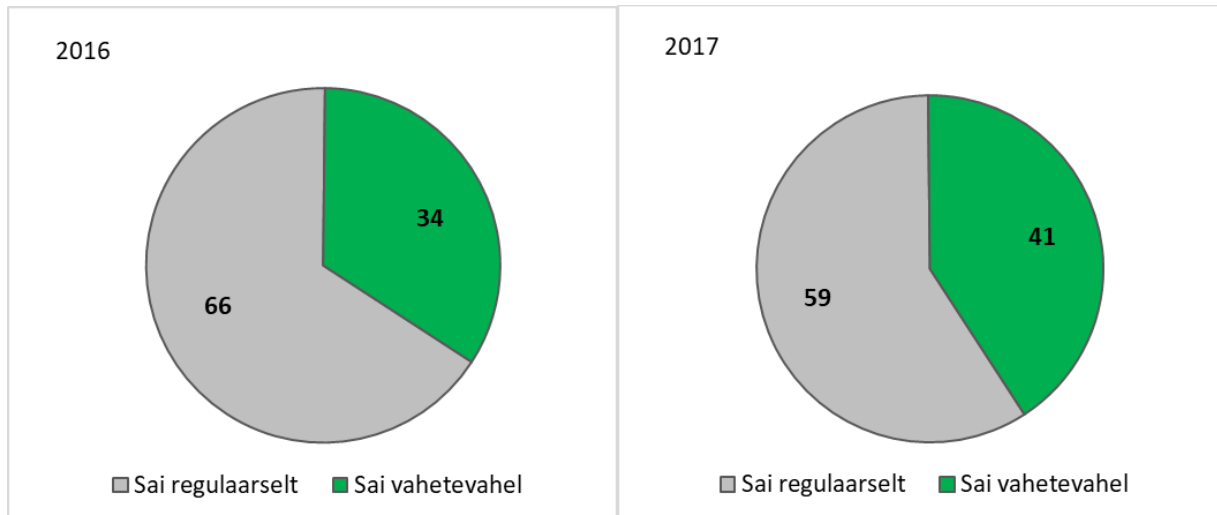
Ümbrikupalkade analüüsi aluseks on võetud need küsitlusele vastanud, kes said 2017. aastal töötasu (k.a töötavad üliõpilased ja pensionärid). Vastustest tuli välja, et töötasu sai 2017. aastal 73% kõigist vastanutest, neist erafirmadelt oli saanud töötasu 67%, avalikust sektorist (omavalitsustest, riigiettevõtetest) 25% ja nii erafirmast kui ka riigiasutusest 8%. Ümbrikupalka saanud töötajate osakaal on viimase kümne aastal jooksul jäänud vahemikku 7-14%, 2017. aastal sai oma töötasu illegaalselt 13% töötajatest. Tulenevalt vastajate vähesusest, kalduvad vastused paraku eri aastate lõikes kõikumama ja seetõttu on neid mõistlikum esitada usalduspiiride vahemikena. Sellest lähtuvalt oli ümbrikupalka saanud töötajate osakaal 2017. aastal 10-15%. Võrreldes 2016. aastaga on ümbrikupalga saajate osakaal kasvanud, sest siis oli ümbrikupalga saajaid 6-9% töötajatest.

Tabel 1.1. Ümbrikupalga maksmine (% töötajatest, 95%-se usalduspiiridega)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ümbrikupalka makstakse	11-16	10-14	8-11	11-16	6-10	9-15	9-14	5-10	9-14	6-9	10-15
Ümbrikupalka ei ole makstud	84-89	86-90	89-92	84-89	90-94	85-91	86-91	90-95	86-91	91-94	85-90
Kokku	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

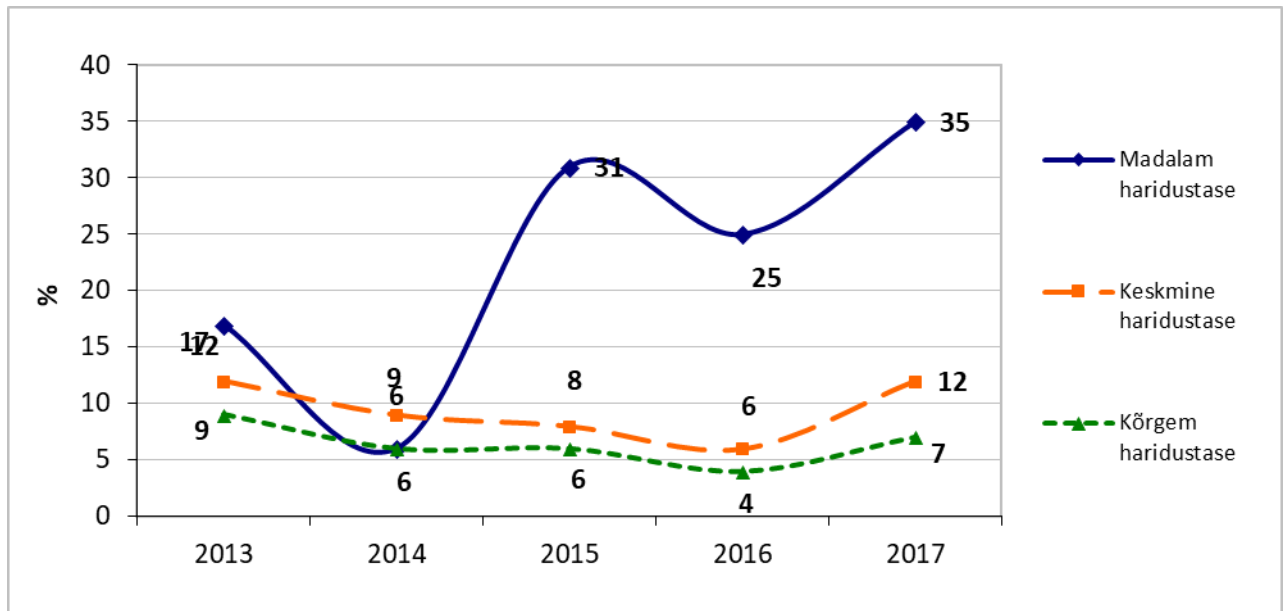
Kuigi aastaga on suurenenud ümbrikupalka saanute osakaal töötajatest, vähenes nende töötajate osakaal, kes said illegaalset töötasu regulaarselt. Nii langes regulaarselt ümbrikupalka saanute osakaal 66%-lt 2016. aastal 59%-le 2017. aastal ja samal aja kasvas vahetevahel illegaalset töötasu saanute osakaal kõigist ümbrikupalga saajatest 34%-lt 41%-le (vt joonis 1.1.).

Joonis 1.1. Ümbrikupalga saamise sagedus 2016. ja 2017. aastal (% ümbrikupalga saajatest)

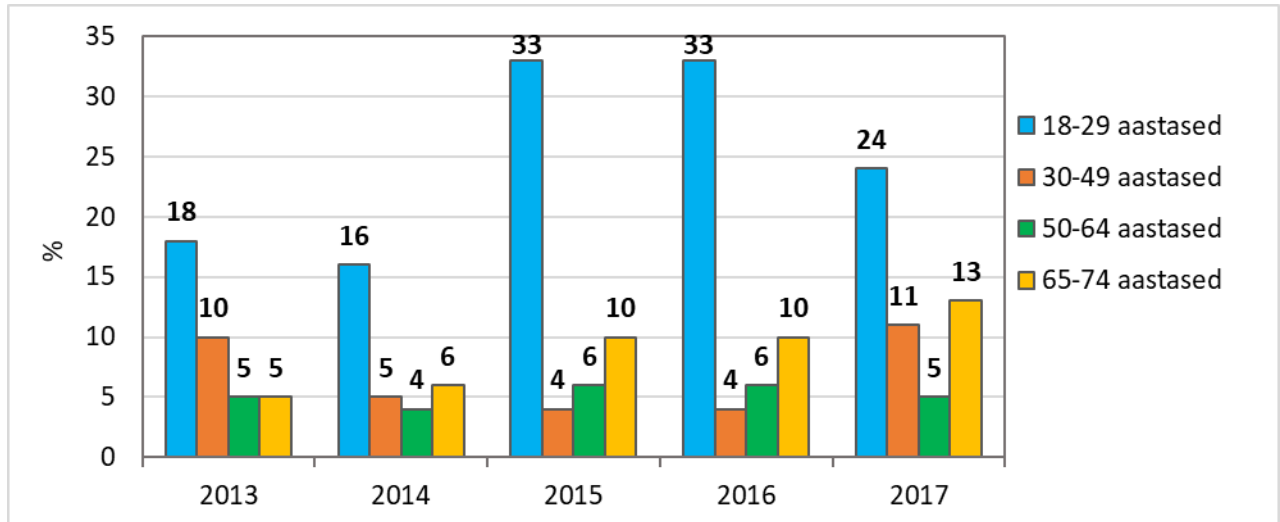
Viimaste aastate küsitlused on näidanud, et ümbrikupalka makstakse haridustasemete võrdluses kõige sagedamini madalama haridustasemega töötajatele. Nii sai madalaima haridustasemega töötajatest 2017. aastal ümbrikupalka 35%, mis on oluliselt enam võrreldes keskmise haridustaseme 12%-ga ja kõrgema haridustaseme 7%-ga (vt joonis 1.2). Paraku kasvas 2017. aastal illegaalselt töötanud inimeste osakaal peale madalama haridustasemega töötajate ka paremini haritute hulgas.

Joonis 1.2. Ümbrikupalga saajate osakaal hariduse järgi (% töötajatest)

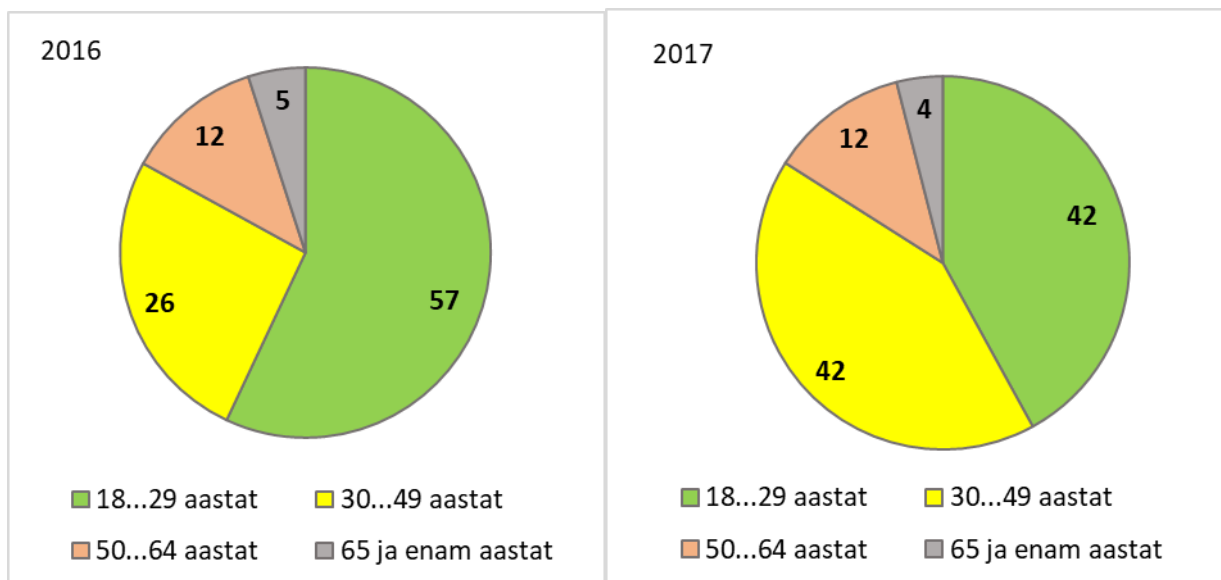

Vanusegruppidest on aastate lõikes mustalt töötamine olnud suhteliselt levinum nooremas vanusegrupis – nii sai 18-29 aastastest töötajatest 2017. aastal illegaalset töötasu 24% (vt joonis 1.3). Noored eristuvad teistest vanusegruppidest ka selle poolest, et neile makstakse ümbrikupalka kõige sagedamini regulaarselt. Sarnane oli tendents ka eelnenud aastal.

Joonis 1.3. Ümbrikupalga saajate osakaal vanuse järgi (% töötajatest)

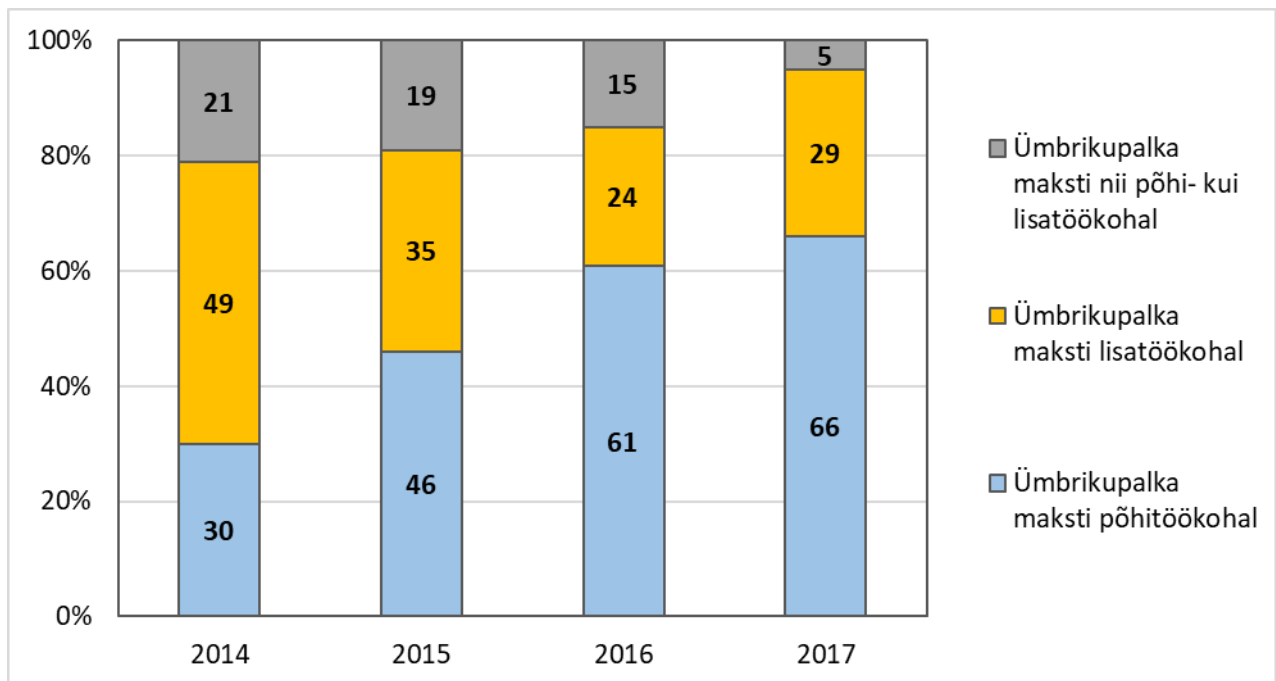
Joonis 1.4. Ümbrikupalkade saajate jaotus vanuse järgi 2016. ja 2017. aastal

Ümbrikupalka on inimestele makstud nii põhitöökohal kui ka lisatöökohal töötades. Viimastel aastatel on välja kujunenud tendents, mille kohaselt kasvab ümbrikupalka põhitöökohal saanute osakaal. Kui veel 2014. aastal maksti kõigist ümbrikupalga saajatest ligikaudu pooltele illegaalset töötasu lisatöökohal töötamisel ja vaid ligi kolmandik sai ümbrikupalka põhitöökohal, siis 2017. aastaks oli olukord muutunud selliseks, et juba kaks kolmandikku sai ümbrikupalka põhitöökohal (vt joonis 1.5).

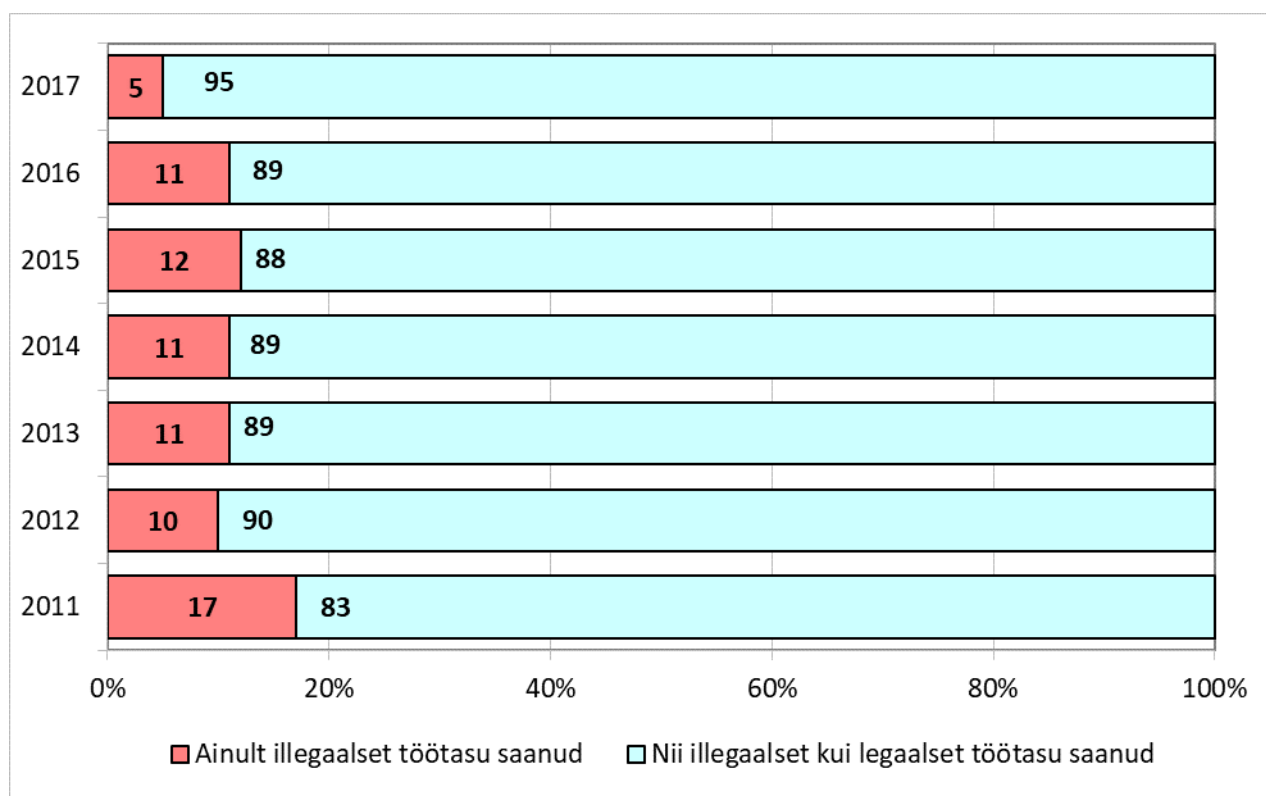

Joonis 1.5. Ümbrikupalga maksmine põhitöökohal või lisatöökohal 2016. ja 2017. aastal (% ümbrikupalga saajatest)

Ümbrikupalk moodustab enamjaolt vaid teatud osa kogu sissetulekust ja ainult väike osa ümbrikupalga saajatest teenib kogu sissetuleku mustalt. Küsitluste järgi on kogu sissetuleku illegaalselt saanud töötajate osakaal jäänud viimastel aastatel vahemikku 10-12%. 2017. aasta küsitlusest selgus aga, et kõigist ümbrikupalga saajatest maksti vaid 5%-le töötasu ainult illegaalselt ja nii legaalset kui ka illegaalset palka saanud töötajate osakaal kasvas 95%-le (vt joonis 1.6). Langes ka keskmine ümbrikupalga osakaal töötaja netosissetulekust, moodustades viimasest 31% (vt tabel 1.2.). Võrreldes eelnenud aastatega on see oluliselt väiksem näitaja ning ka varasemates uuringutes ei ole ümbrikupalkade keskmine osakaal töötasust olnud kunagi nii madal.

Joonis 1.6. Ümbrikupalga saajate jaotus ainult illegaalset töötasu saanuteks ja nii legaalset kui ka illegaalset töötasu saanuteks (% ümbrikupalga saajatest)

Tabel 1.2. Keskmine ümbrikupalga osakaal netotöötasus töötajatel, kes said ümbrikupalka, %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Keskmine ümbrikupalga osakaal netotöötasus, %	35	44	51	37	40	35	39	33	54	44	31

Küsitlustulemused tõid välja, et ettevõtlusvaldkondadest tuli 2017. aastal ümbrikupalkade maksmist kõige sagedamini ette kaubanduses (vt tabel 1.3.). Järgnesid transpordivaldkond, toitlustus, põllumajandus, ehitus, tööstus ja majutus. Võrreldes 2016. aastaga sagenes ümbrikupalkade maksmine kõige enam põllumajanduses, kaubanduses ja transpordis.

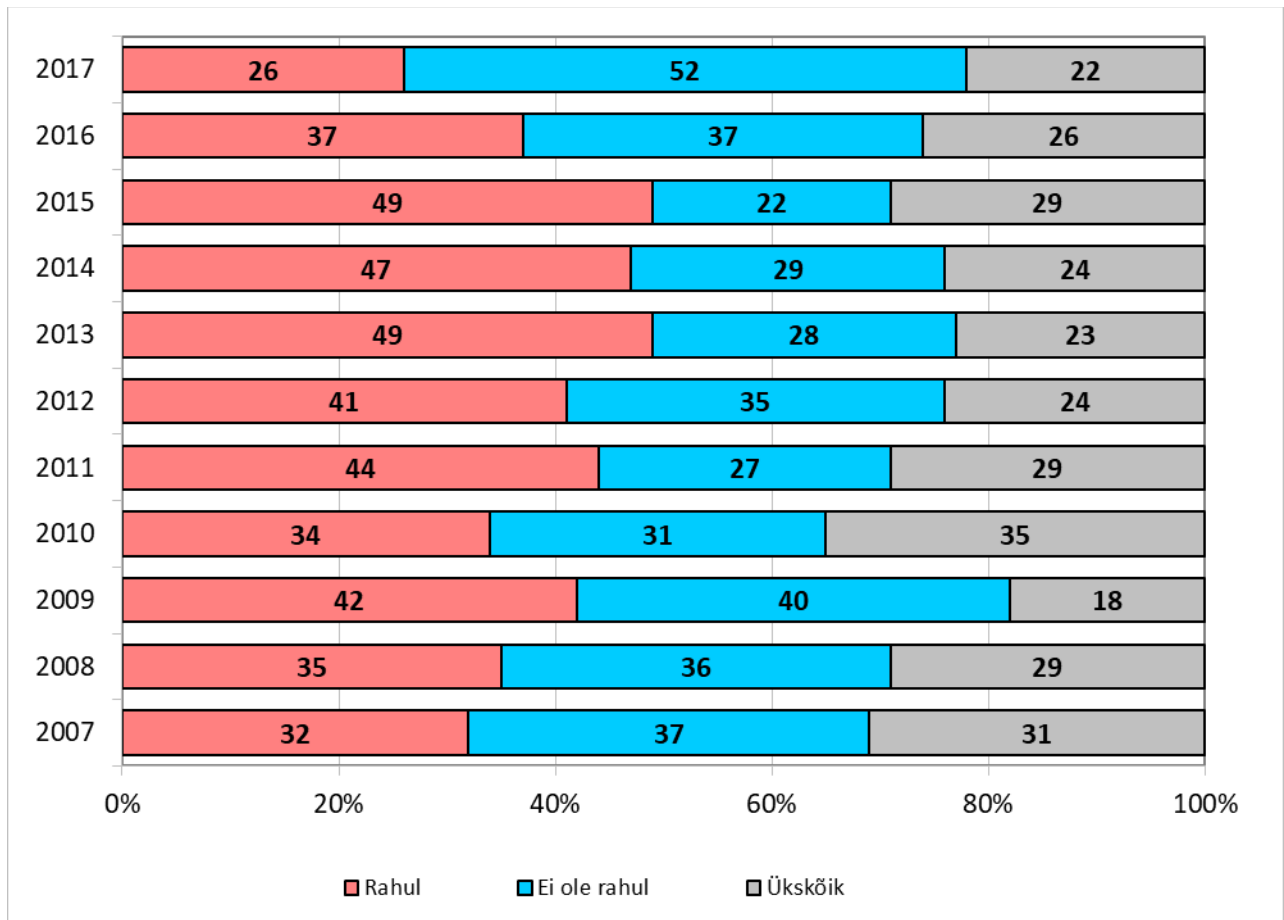
Tabel 1.3. TOP 5 sektorit, kus maksti 2016. ja 2017. aastal kõige enam ümbrikupalka

2016		2017
Ehitus		Kaubandus
Transport		Transport
Tööstus		Toitlustus
Kaubandus		Põllumajandus
Toitlustus		Ehitus

Rahulolematus ümbrikupalkadega on viimasel kolmel aastal järjest kasvanud – kui 2015. aastal ei olnud illegaalse töötasu maksmisega rahul 22% ümbrikupalga saajatest ja 2016. aastal 37% ümbrikupalga saajatest, siis 2017. aastal ei olnud sellega rahul juba 52% illegaalse töötasu saajatest (vt joonis 1.7). Samal ajal on kahanenud nende töötajate osakaal, kes on ümbrikupalkadega rahul 49%-lt 2015. aastal 26%-le 2017. aastal. Kui võrrelda eelneva kümne aasta uuringuid, siis võime näha, et rahulolematus ümbrikupalkadega pole olnud varem kunagi nii kõrge – nii jäi aastatel 2007-2016 rahulolematute osakaal illegaalse töötasu saajatest vahemikku 22%-40%. Ümbrikupalkadega rahul olijate osakaal oli aga kõige kõrgem aastatel 2013-2015, kui selliste vastajate osakaal moodustas 47%-49% illegaalse töötasu saajatest.

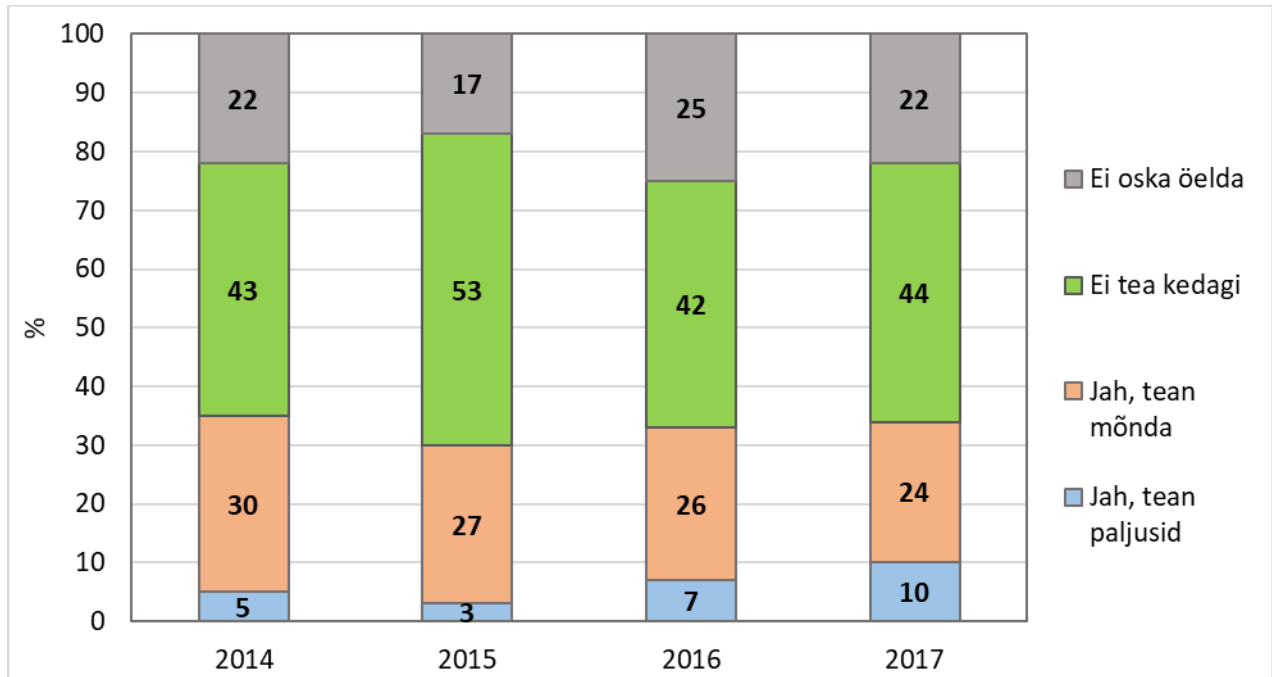
Ümbrikupalgaga olid enam rahul vanemaealised (üle 65 aasta vanustest inimestest 79%), aga ka suuremate sissetulekutega inimesed (netosissetulekuna üle 900 euro pereliikme kohta teenivatest inimestest 77%). Kõige vähem olid ümbrikupalkadega rahul nooremad inimesed (18-29 aastastest polnud rahul keegi), aga samuti madalama haridustasemega töötajad (I taseme haridusega inimestest 75%, vt lisa 2.12).

Joonis 1.7. Rahulolu ümbrikupalga saamisega (% ümbrikupalga saajatest)

Kaudselt iseloomustab ümbrikupalgade levikut ühiskonnas ka see, kui palju on inimesed puutunud kokku ümbrikupalga saajatega või kas omatakse tutvusringkonnas inimesi, kellest teatakse, et nad töötavad mustalt. Küsitlusest selgus, et 2017. aastal teadis 34% inimestest isiklikult kedagi, kes sai illegaalset töötasu (2016. aastal 33%). Kuigi nende vastajate osakaal, kes ümbrikupalga saajaid ei tundnud, aastaga mõnevõrra kasvas (42%-lt 44%-ni), suurenes samas ka nende vastajate osakaal, kes teadsid paljusid ümbrikupalga saajaid (7%-lt 10%-le; vt joonis 1.8). Kõige sagedamini teadsid ümbrikupalga saajaid nooremad inimesed (18-29 aastastest elanikest 55%), aga ka madalama haridusega elanikud (I taseme haridusega elanikest 40%).

Joonis 1.8. Ümbrikupalga saajate teadmine (% vastanutest)

Töötajatelt uuriti ka üldist suhtumist ümbrikupalkade maksmisse ja paluti põhjendada oma hinnanguid. On tavaline, et ümbrikupalka mittepooldavaid inimesi on enamus ja nii suhtus ka 2017. aastal illegaalse töötasu maksmisse negatiivselt 70% töötajatest. Võrreldes eelnenud aastaga on ümbrikupalku mittepooldavate töötajate osakaal suurenenud 8%-punkti (2016. aastal oli mittepooldajaid 62%). Samas ei ole aastaga ümbrikupalga pooldajate osakaal ka muutunud – nii 2016. kui ka 2017. aastal pooldas ümbrikupalkade maksmist 13% töötajatest. Mittepooldajate osakaalu kasv tulenes nende vastajate vähenemisest, kes ei soovinud või ei osanud oma suhtumist väljendada. Seega muutusid 2017. aastal vastajate hinnangud konkreetsemaks, mis väljendusid suurema vastuseisuna illegaalse töötasu maksmisele (vt tabel 1.4).

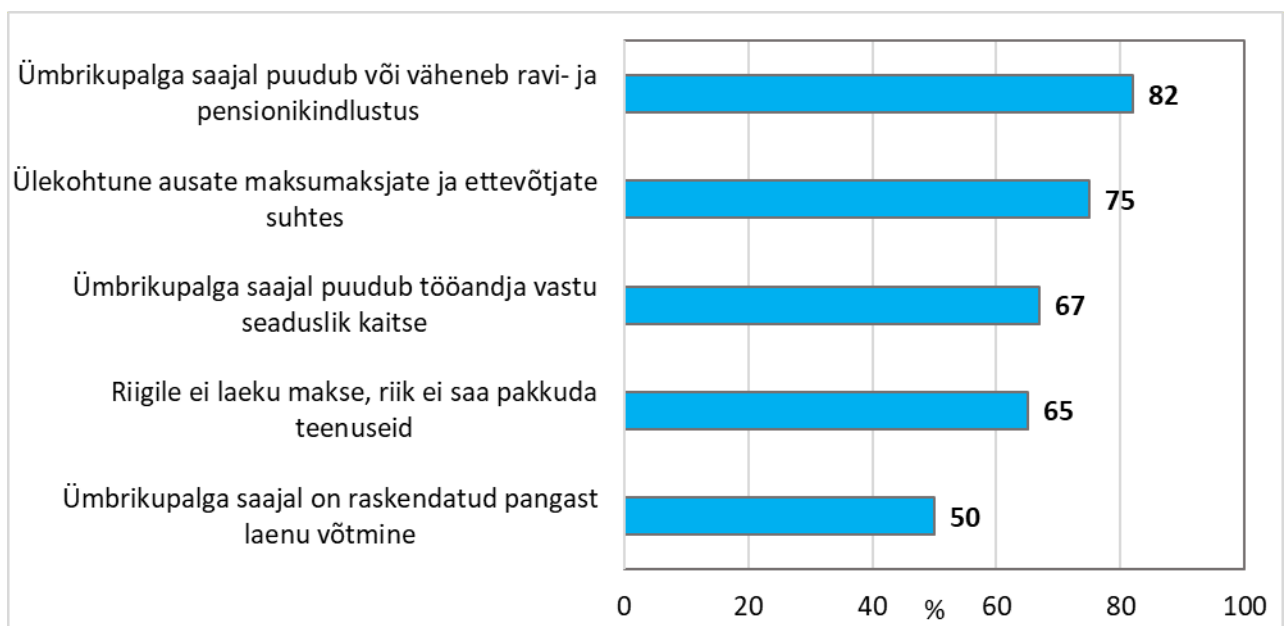
Tabel 1.4. Hinnang ümbrikupalga maksmisele (% töötajatest)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pooldab	7	6	7	8	5	9	8	7	15	13	13
Ei poolda	82	80	78	72	77	75	76	71	68	62	70
Ei oska öelda	11	14	15	20	18	16	16	22	17	25	17
Kokku	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Ümbrikupalkade maksmist pooldasid enam mehed (19% töötajatest), samuti oli neid enam 30-49 aastaste töötajate hulgas (18%). Illegaalse töötasu maksmisse suhtusid kõige negatiivsemalt Kirde-Eestis elavad ja muust rahvusest töötajad (82%), samuti 50-64 aastased töötajad (78%) ja naised (76% töötajatest, vt lisa 2.13.).

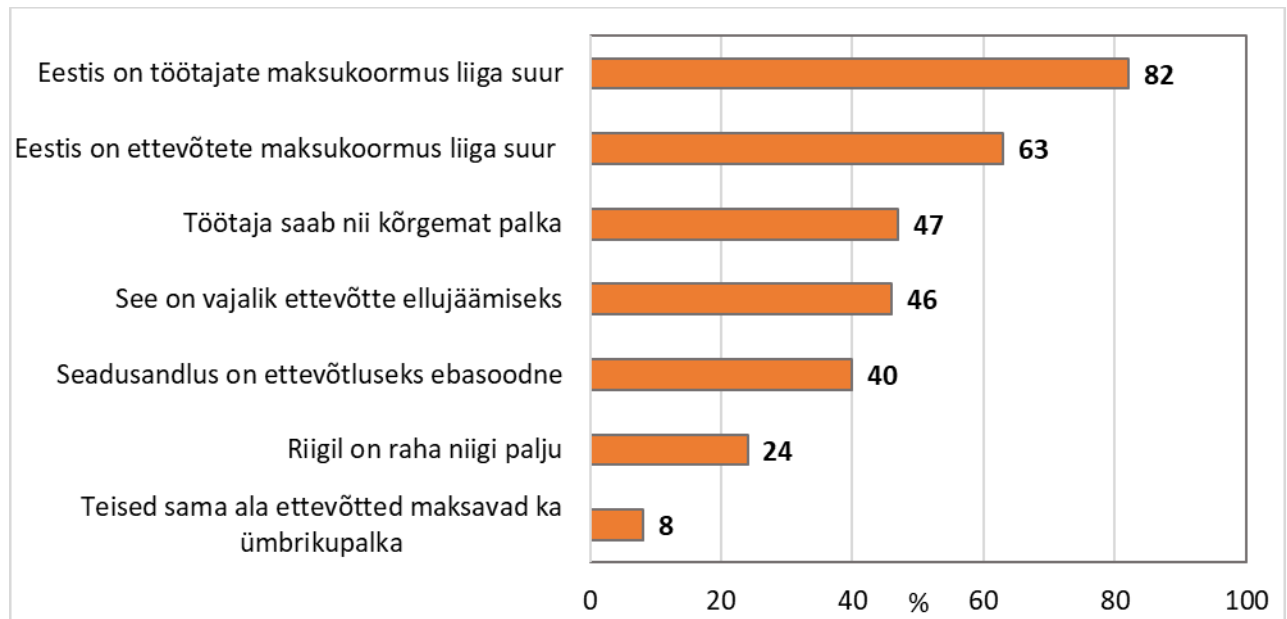
Ümbrikupalkadega rahulolematuse peamiseks põhjuseks on läbi aastate olnud sotsiaalsete garantiide puudumine või vähenemine, ja nii põhjendas ka 2017. aastal 82% umbrikupalga mittepoodajatest oma vastu-seisu sellega, et illegaalse töötasu saajatel puudub või väheneb tulevikus ravi- ning pensionikindlustus, vt joonis 1.9). Kolm neljandikku (75%) umbrikupalkadega mitte rahul olevatest inimestest oli seisukohal, et illegaalse töötasu maksmine on ülekohtune ausate maksumaksjate ja ettevõtjate suhtes, samuti arvas kaks kolmandikku (67%) umbrikupalkade mittepoodajatest, et umbrikupalga saajal puudub tööandja vastu seaduslik kaitse. Ümbrikupalku mittepoodavatest inimestest 65% ei olnud rahul sellega, et umbrikupalkade maksimisega ei laeku riigile vajalikul määral makse, mistõttu kannatab eelarve ja riik ei saa pakkuda vajalikke teenuseid. Loetletud põhjustest tekitas kõige vähem rahulolematust illegaalse töötasu saajate väiksem võimalus saada pangast laenu (see tekitas rahulolematust 50% umbrikupalkade mittepoodajale).

Joonis 1.9. Ümbrikupalga maksimisega rahulolematuse põhjused (% umbrikupalga mittepoodajatest)

Aastate lõikes on kõige rohkem olnud neid umbrikupalkade pooldajaid, kes põhjendavad selle maksmist töötajate kõrge maksukoormusega Eestis. Nii oli selle väite pooldajaid kõigist umbrikupalga maksmise pooldajatest ka 2017. aastal kõige enam – 82% (vt joonis 1.10). Oluliselt vähem (63%) oli neid illegaalse töötasu maksmise pooldajaid, kes õigustasid umbrikupalkade maksmist Eesti ettevõtete liiga suure maksukoormusega. Võrreldes eelnenud aastatega on märgatavalt langenud nende umbrikupalga pooldajate osakaal, kes põhjendasid mustalt töötamist sellega, et töötaja saab nii kõrgemat palka. Alla poole umbrikupalga toetajatest peab illegaalse töötasu maksmist õigeks, kuna see on vajalik ettevõtete ellujäämiseks, samuti seetõttu, et seadusandlus on ettevõtluseks ebasoodne (vastavalt 46% ja 40% umbrikupalkade pooldajatest).

Joonis 1.10. Ümbrikupalga pooldamise põhjused (% ümbrikupalga pooldajatest)

Saadud andmete analüüsimisel saab tuletada ümbrikupalga maksmisega tekitatud hinnangulise maksukaotuse. Potentsiaalselt laekumata jäänud maksude leidmiseks on arvestatud võimaliku ettevõtete poolt maksmata jäetud sotsiaalmaksu ning töötajate töötasult laekumata jäänud füüsilise isiku tulumaksuga, mille aluseks on Statistikaameti palgastatistika andmed. Ümbrikupalga sai 2017. aastal küsitluse järgi 12,9% palgatöötajatest, kuid et vanuse lõikes pole illegaalse töötasu saajate osakaal ühesugune, kaaluti erinevatesse vanusegruppidesse kuuluvad töötajad vastavas vanusegrupis ümbrikupalga saanute osakaaluga ja sellest tuletati illegaalset töötasu saavate töötajate koguarv. Statistikaameti andmetel oli 2017. aastal keskmine palgatöötajate arv Eestis 591 400⁹, millest ümbrikupalga saavate töötajate koguarvuks kujunes kaalutud andmete põhjal 60 tuhat inimest. Võttes aluseks, et igale palgatöötajale (sh ümbrikupalga saajale) makstakse Eesti keskmist kuupalka¹⁰ ning arvestades, et küsitluse põhjal moodustas varjatud töötasu keskmiselt 31% kogu kättesaadavast töötasust, arvutati välja hinnangulised riigi maksukaotused. Kasutades ümbrikupalga saajate osakaalu usalduspiire (95%-lise tõenäosusega), jäi arvutuste kohaselt riigil 2017. aastal ümbrikupalkade tõttu saamata sotsiaalmaksu vahemikus 78,07 kuni 110,19 miljonit eurot ning füüsilise isiku tulumaksu 45,61 kuni 64,38 miljonit eurot (vt tabel 1.5.).

Tabel 1.5. Ümbrikupalga maksimisest tulenenud maksukaotused 2017. aastal

Näitaja	Ühik	Alampiir	Keskmine	Ülempiir
Ümbrikupalga saajate osakaal töötajatest	%	10	13	15
Sotsiaalmaksukaotus	mln €	78,07	94,18	110,19
Tulumaksukaotus	mln €	45,61	55,02	64,38

⁹ Aasta keskmine palgatöötajate arv vanuses 15-74 eluaastat

¹⁰ Statistikaameti andmetel oli 2016. aastal brutokuupalk keskmiselt 1221 € ja netokuupalk 986 €.

Potentsiaalsete tööjõumaksude laekumata jäämisega on riigile ümbrikupalkadega tekitatud maksukaotus 2017. aastal keskmiselt 149,20 miljonit eurot, sellest 94,18 miljonit eurot sotsiaalmaksu ja 55,02 miljonit eurot üksikisiku tulumaksu.

KOKKUVÕTE

Ümbrikupalka saanud töötajate osakaal 2017. aastal suurenes, moodustades 13% kõigist töötajatest (2016. aastal 8%). Kuna valimi alusel kogu Eesti kohta tehtavad järeldused on ligikaudsed, jääb 95%-lise tõenäosusega tegelik ümbrikupalga saajate osakaal 2017. aastal kõigist töötasu saanud inimestest vahemikku 11%-15%. Kuigi aastaga on suurenenud nii regulaarselt kui ka vahetevahel ümbrikupalka saanute osakaal töötajatest, kasvas viimane kiiremini ning selle tulemusel vähenes regulaarselt ümbrikupalka saanute osakaal kõigist illegaalse töötasu saajatest (66%-lt 2016. aastal 59%-le 2017. aastal). Samas on vähenenud kogu sissetuleku ainult illegaalselt saanud töötajate osakaal võrreldes eelnenud aastaga 11%-lt 5%-le ja koos sellega ka ümbrikupalkade keskmine osakaal sissetulekutest 44%-lt 31%-le. Kõige sagedamini maksatakse ümbrikupalka madalama haridustasemega inimestele, kellest sai 2017. aastal illegaalset töötasu 35% töötajatest. Vanusegruppidest said teistest enam ümbrikupalka 18-29 aastased töötajad (24%).

Ettevõtlusvaldkondadest maksti 2017. aastal ümbrikupalka kõige sagedamini kaubanduses, järgnesid transpordivaldkond, toitlustus, põllumajandus, ehitus, tööstus ja majutus. Ehitusvaldkonnas, mis on pikka aega olnud ümbrikupalkade maksimise liider, on ümbrikupalga saajate osakaal viimasel kolmel aastal langenud.

Ümbrikupalgaga ei olnud 2017. aastal rahul 52% illegaalse töötasu saajatest, mis on kõrgeim näitaja kogu ümbrikupalga uuringute ajaloos. Rahulolematuse ümbrikupalkadega on viimase kolme aasta jooksul pidevalt kasvanud. Paralleelselt on vähenenud illegaalse töötasu maksimisega rahul olevate töötajate osakaal ja 2017. aastal oli ümbrikupalgaga rahul vaid 26% ümbrikupalga saajatest (2016. aastal 37%). Ümbrikupalkadega rahulolematuse peamiseks põhjuseks oli sotsiaalsete garantiide nõrgenemine (ravi- ning pensioonikindlustuse vähenemine), ebaõiglus ausate maksumaksjate ja ettevõtjate suhtes ning tööandja vastu seadusliku kaitse puudumine. Ümbrikupalku pooldati kõige sagedamini põhjusel, et töötajatel on niigi kõrge maksukoormus. Koos rahulolematusega on kasvanud ka ümbrikupalku mittepooldavate töötajate osakaal, keda oli 2017. aastal 70% töötajatest (2016. aastal 62%).

Ümbrikupalkade tõttu jäi riigil 2017. aastal hinnanguliselt saamata sotsiaalmaksu vahemikus 78,07 – 110,19 miljonit eurot ning füüsilise isiku tulumaksu vahemikus 45,61 – 64,38 miljonit eurot. Võrreldes 2016. aastaga kujunesid maksukaotused kõrgemaks, mida mõjutas ümbrikupalga saajate kasvanud osakaal, netopalkade kõrgem tase ja varasemast suurem tööhõive.

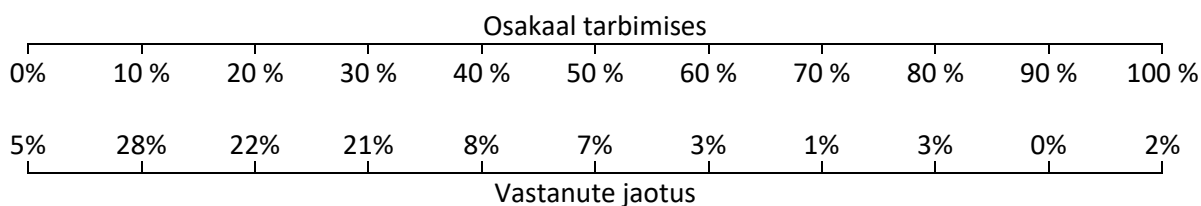
KÜSITLUSTULEMUSTE PROTSENTJAOTUSED

SALAALKOHOLI KAUBANDUS EESTIS

KAS TEIE TUTVUSRINGKONNAS ON INIMESI, KES OSTAVAD SALAALKOHOLI?
(% vastanutest)

Jah, tean paljusid	5
Jah, tean mõnda	12
Ei tea kedagi	68
Ei oska öelda	15

KUI SUUREKS TE HINDATE SALAALKOHOLI (viina, piirituse, puskari) OSA EESTI ELANIKE ÜLDISES KANGE ALKOHOLI TARBIMISES?

Vastajate keskmine: 26,8%

KAS TEIE ISIKLIKULT TEATE MÕNDA PIDEVALT TEGUTSEVAT SALAALKOHOLI MÜÜGIKOHTA VÕI MÜÜJAT?
(% vastanutest)

Jah	9
Ei	91

MIDA TULEKS TEIE HINNANGUL TEHA SALAALKOHOLIGA VÕITLEMISEKS?
(% vastanutest; vastaja võis märkida mitu vastusevarianti)

Suurendada karistusi salaalkoholi tootjatele, vahendajatele ja müüjatele	59
Vähendada legaalse alkoholi aktsiise	54
Rohkem selgitada avalikkusele, et salaalkohol on kahjulik tervisele	47
Suurendada politseikontrolli	36
Tugevdada kontrolli piiril	37
Trahvida salaalkoholi ostjaid	34
Rohkem selgitada avalikkusele, et salaalkoholi ostmisega petetakse riiki, toetatakse varimajandust	32
Mitte midagi ei tuleks teha	3

ELANIKE KOKKUPUUTUMINE SALAALKOHOLIGA

KAS TE OLETE OSTNUD 2017. AASTAL SALAALKOHOLI? (% alkoholi tarbijatest)

Ei ole ostnud	95
Ostsin väga harva	2
Ostsin vahetevahel	3
Ostsin pidevalt	0

KUI TE EI OSTNUD 2017. AASTAL SALAALKOHOLI, SIIS KUI OLULISED ON TEIE JAOKS JÄRGMISED PÕHJUSED? (% legaalse alkoholi tarbijatest)

	Väga oluline	Mõnevõrra oluline	Ei ole oluline	Ei oska öelda
Salaalkoholi pole kerge saada	9	8	47	36
Salaalkoholi kvaliteet on halb	60	7	8	25
Salaalkohol on tervisele ohtlik	64	10	6	20
Minu sõprusringkond suhtuks sellesse halvustavalt	24	14	34	28
Salaalkoholi ostmisega rikuksin seadust	37	17	28	18
Piirikontrollis vahelejäämise risk	31	16	25	28
Majanduslik olukord võimaldab osta legaalselt alkoholi	52	18	14	16
Peaaegu endast lugu ja põhimõtteliselt ei osta salaalkoholi	71	8	10	11
Salaalkoholi ostmisega toetaksin varimajandust	47	12	23	18

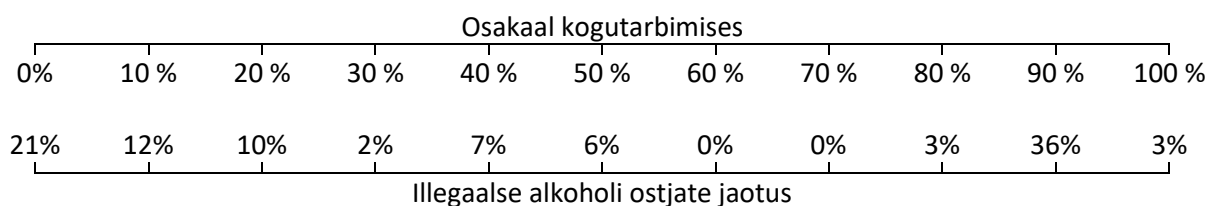
KUI TE OSTSITE 2017. AASTAL SALAALKOHOLI, SIIS KUI OLULISED ON TEIE JAOKS JÄRGMISED PÕHJUSED? (% illegaalse alkoholi ostjatest)

	Väga oluline	Mõnevõrra oluline	Ei ole oluline	Ei oska öelda
Salaalkohol on odavam	95	4	1	0
Salaalkohol on minu jaoks kergesti kättesaadav	33	54	8	5
Legaalse alkoholi ja salaalkoholi kvaliteet on sama	71	10	9	10
Salaalkoholi müüja on usaldusväärne	77	14	0	9

KUI TE OSTSITE 2017. AASTAL SALAALKOHOLI, SIIS MIDA KONKREETSelt? (% illegaalse alkoholi ostjatest; vastaja võis märkida mitu vastusevarianti)

Viina	62
Piiritust	7
Puskarit	16

MILLISE OSA MOODUSTAS SALAALKOHOL TEIE KANGE ALKOHOLI KOGUTARBIMISEST EELMISEL KUUL?

Illegaalse alkoholi ostjate keskmine: 47,53%

MILLISE HINNAGA TE OSTSITE VIIMATI SALAALKOHOLI?

Viina	0,5-liitrine pudel	keskmiselt 4,42 eurot
Piiritust	1,0-liitrine pudel	keskmiselt 8,25 eurot
Puskar	0,5-liitrine pudel	keskmiselt 5,24 eurot

ILLEGAALSETE TUBAKATOODETE KAUBANDUS EESTIS

KAS TE OLETE 2017. AASTA JOOKSUL TARBINUD TUBAKATOOTEID? (% vastanutest)

Ei suitseta üldse	72	
Loobusin 2017. aastal suitsetamisest	1	
Suitsetan vahetevahel (mitte iga päev)	5	
Suitsetan iga päev	21	keskmiselt 16 sigaretti päevas
Ei suitseta, aga tarbin suitsuvabu tubakatooteid (sh huule-, nuusk-, närimistubakas)	1	

KUI RIIK TÕSTAB AKTSIISIMAKSE JA LEGAALSETE SIGARETTIDE HINNAD TÕUSEVAD, KUIDAS TEIE SELLELÖE REAGEERITE? (% suitsetajatest)

	Jah, kindlasti	Mõne-võrra	Ei mõjuta	Ei oska öelda
Hakkan suitsetama odavamaid legaalseid sigaretimärke	15	33	37	15
Hakkan suitsetama illegaalseid sigarette	21	12	49	18
Vähendan sigarettide kogust	19	30	37	14
Proovin loobuda suitsetamisest	21	35	34	10
Hakkan ostma suitsetamistubakat, et endale ise sigarette teha	10	20	47	23
Hakkan suitsetama nikotiiniga e-sigarette	8	10	59	23
Hakkan suitsetama nikotiinivabu e-sigarette	4	5	61	30

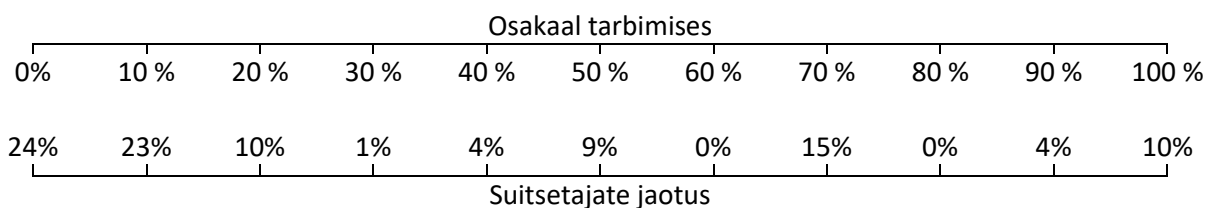
KAS TE OLETE 2017. AASTAL OSTNUD ENDALE VÄLISMAALT SIGARETTE, ET NEID EESTIS SUITSETADA? (% suitsetajatest, vastaja võis märkida mitu vastusevarianti)

		ostetud sigaretipakke aastas ostja kohta keskmiselt
Ei ostnud ise ega teiste poolt välismaalt toodud sigarette	51	
Ostsin endale välismaal olles sigarette, et neid hiljem Eestis ise suitsetada	43	65, sh Lätist 46
Palusin endale välismaalt sigarette tuua (andsin raha kaasa või maksin hiljem)	8	29 sh Lätist 14
Ostsin teiste poolt välismaalt toodud sigarette, mida ma ei tellinud, aga mida mulle pakuti osta	5	149, sh Lätist 13

Läti kõrval teised sigarettide päritoluriigid on ära toodud aruandes

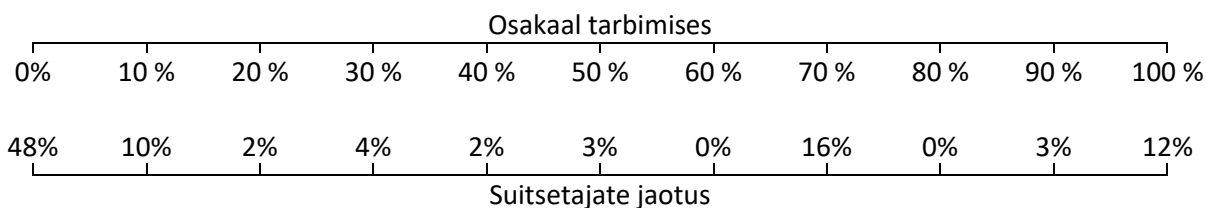
MILLISE OSA MOODUSTASID TEIE ENDA VÕI TEISTE POOLT VÄLISMAALT OSTETUD SIGARETTID TEIE SIGARETTIDE KOGUTARBIMISEST EELMISEL KUUL?

Enda poolt välismaal ostetud sigarettide osakaal sigarettide kogutarbimisest eelmisel kuul:

Suitsetajate keskmine: 17,36%

Teiste poolt välismaalt ostetud sigarettide osakaal sigarettide kogutarbimisest eelmisel kuul:

Suitsetajate keskmine: 17,85%

Suitsetajate endi ja teiste poolt välismaalt ostetud sigarettide osakaal sigarettide kogutarbimisest eelmisel kuul : 35,21%

PALUN MÄRKIGE, KUI PALJU JA MILLISE HINNAGA TE OSTSITE 2017. AASTA NOVEMBRIS ISE VÕI TEISTE KAUDU VÄLISMAALT SIGARETTE? (% suitsetajatest)

Ostsin novembris välismaalt sigarette	56	keskmiselt 20 pakki hinnaga 2,70 € pakk
Ei ostnud novembris välismaalt sigarette	44	

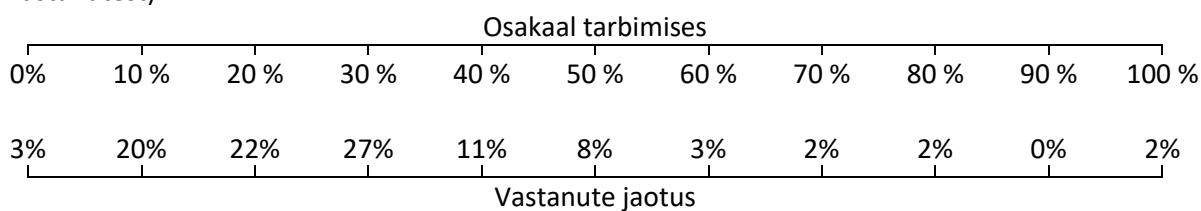
SALASIGARETTIDE MÜÜK EESTIS

KAS TEIE TUTVUSRINGKONNAS ON INIMESI, KES OSTAVAD SALASIGARETTE?

(% vastanutest)

Jah, tean paljusid	11
Jah, tean mõnda	25
Ei tea kedagi	48
Ei oska öelda	16

KUI SUUREKS TE HINDATE SALASIGARETTIDE OSA EESTI ELANIKE ÜLDISES SIGARETTIDE TARBIMISES?
(% vastanutest)

Vastajate keskmine: 29,44%

KAS TEIE ISIKLIKULT TEATE MÕNDA PIDEVALT TEGUTSEVAT SALASIGARETTIDE MÜÜGIKOHTA VÕI MÜÜJAT? (% vastanutest)

Jah	13
Ei	87

KOKKUPUUTED SALASIGARETTIDEGA

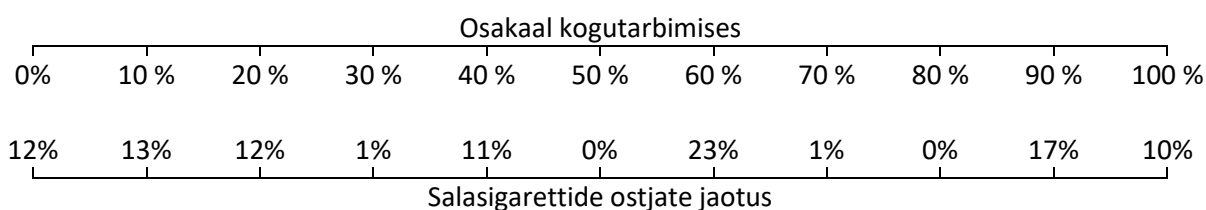
KAS TE ISE OSTSITE 2017. AASTAL SALASIGARETTE? (% suitsetajatest)

Ei ole ostnud	74
Ostsin väga harva	9
Ostsin vahetevahel	13
Ostsin pidevalt	4

PALUN MÄRKIGE, KUI PALJU JA MILLISE HINNAGA TE OSTSITE 2017. AASTA NOVEMBRIS SALASIGARETTE? (% salasigaretide ostjatest)

Ostsin novembris salasigarette	54	keskmiselt 16 pakki hinnaga 2,22 € pakk
Ei ostnud novembris salasigarette	46	

MILLISE OSA MOODUSTASID SALASIGARETTID TEIE SIGARETTIDE KOGUTARBIMISEST EELMISEL KUUL?

Salasigaretide ostjate keskmine: 48,49%

MILLISEID SALASIGARETTIDE MARKE TE OSTATE KÕIGE ROHKEM?

Peamised margid: More, LM, Bayron, NZ, NZ Gold, Bond, Winston, Marlboro, Marlboro Gold, West, , Fest, Arktika

KUI TE OSTSITE 2017. AASTAL SALASIGARETTE, SIIS KUI OLULISED ON TEIE JAOKS JÄRGMISED PÕHJUSED?
(% salasisigaretide ostjatest)

	Väga oluline	Mõnevõrra oluline	Ei ole oluline	Ei oska öelda
Salasisigaretid on odavamad	93	6	1	0
Salasisigaretid on minu jaoks kergesti kättesaadavad	0	18	80	2
Mark, mida soovin tarbida, pole legaalselt saadaval	10	6	49	35

Nimetati marke: *NZ, NZ Gold, Klass, Bond, Bayron, Fest*

MILLINE MAKSUMÄRK OLI TEIE POOLT 2017. AASTAL OSTETUD SALASIGARETTIDE PAKKIDEL?
(% salasisigaretide ostjatest, vastaja võis märkida mitu vastusevarianti)

Teise riigi maksumärk (mitte Eesti)	69	millise riigi?	<i>toodud aruandes</i>
Maksumärki polnud	31		

KUI TE EI OSTNUD 2017. AASTAL SALASIGARETTE, SIIS KUI OLULISED ON TEIE JAOKS JÄRGMISED PÕHJUSED? (% legaalsete sigarettide eelistajatest)

	Väga oluline	Mõnevõrra oluline	Ei ole oluline	Ei oska öelda
Majanduslik olukord võimaldab osta legaalseid sigarette	61	26	10	3
Pean endast lugu ja põhimõtteliselt ei osta salasisigarette	56	10	27	7
Minu sõprusringkond suhtuks sellesse halvustavalt	8	13	61	18
Salasisigarette pole kerge saada	9	26	35	30
Salasisigaretid võivad olla tervisele ohtlikud	28	20	26	26
Salasisigaretide kvaliteet on halb	50	11	14	25
Salasisigaretide ostmisega rikuksin seadust	17	23	49	11
Piirikontrollis vahelejäämise risk	15	17	44	24
Salasisigaretide ostmisega toetaksin allilma	19	27	33	21

ÜMBRIKUPALKADE MAKSMINE EESTIS

KAS TE SAITE 2017. AASTAL TÖÖTASU? (% vastanutest)

Jah	73
Ei	27

KELLELT TE SAITE 2017. AASTAL TÖÖTASU? (% töötajatest)

Ainult erafirmalt	67
Ainult avaliku sektori asutuselt (omavalitsus, riigiettevõtte)	25
Nii erafirmalt kui avaliku sektori asutuselt (riigiettevõtte)	8

KUI TE 2017. AASTAL TÖÖTASU EI SAANUD, SIIS KAS SEETÕTTU, ET TE OLETE ...?
(% mittetöötajatest)

Töötu	8
Pensionil	68
(Üli)õpilane	4
Lapsega kodus	5
Muu	15

KAS TEILE MAKSTI 2017. AASTAL nn ÜMBRIKUPALKA? (% töötajatest)

Jah, regulaarselt	8
Vahetevahel	5
Ei ole makstud	87

KUI TEILE MAKSTI 2017. AASTAL ÜMBRIKUPALKA, SIIS MILLISE OSA SEE MOODUSTAS TEIE POOLT AASTA
JOOKSUL KÄTTESAADUD TÖÖTASUST?
(% ümbrikupalga saajatest)

Vastajate keskmine: 31%

KUI TEILE MAKSTI 2017. AASTAL ÜMBRIKUPALKA, SIIS KUIDAS MUUTUS ÜMBRIKUPALGA OSAKAAL TEIE
TÖÖTASUS VÕRRELDES EELMISE AASTAGA? (% ümbrikupalga saajatest)

Ümbrikupalga osakaal töötasus vähenes	12
Ümbrikupalga osakaal töötasus jäi samale tasemele	54
Ümbrikupalga osakaal töötasus suurenes	5
Hakkasin saama sel aastal ümbrikupalka	21
Sel aastal ümbrikupalga saamine lõppes	8

KAS TEILE MAKSTI 2017. AASTAL ÜMBRIKUPALKA PÕHITÖÖKOHAL VÕI AJUTISEL TÖÖKOHAL?
(% ümbrikupalga saajatest)

Ümbrikupalka maksti põhitöökohal	66
Ümbrikupalka maksti lisatöökohal	29
Ümbrikupalka maksti nii põhi kui lisatöökohal	5

KELLENA TE TÖÖTASITE, KUI TEILE MAKSTI SELLE TÖÖ EEST 2017. AASTAL ÜMBRIKUPALKA?

Tööstusettevõttes:	lihttööline, raamatupidaja, mänedžer, juhataja
Ehitusettevõttes:	ehitaja
Kaubandusettevõttes:	laadija, autojuht, valvur, müüja, juht
Põllumajandusettevõttes:	veterinaar-arst, seemendustehnik, karjak
Transpordiettevõttes:	autojuht, laadija
Majutusettevõttes:	koristaja, abiline
Toitlustusettevõttes:	liinitööline, kalatöötaja, abitööline, kokk, andmesisestaja
Muu valdkonna ettevõtte- tes:	käsitööline, osakonnajuhataja, ürituste korraldaja, lapsehoidja, kooli- taja, tippjuht

KUI TE SAITE 2017. AASTAL ÜMBRIKUPALKA, SIIS KAS OLITE SELLEGA ISE RAHUL?
(% ümbrikupalga saajatest)

Jah, olin rahul	26
Ei olnud rahul	52
Mul oli ükskõik	22

KAS TEIE TUTVUSRINGKONNAS ON INIMESI, KES SAAVAD ÜMBRIKUPALKA?
(% vastanutest)

Jah, tean paljusid	10
Jah, tean mõnda	24
Ei tea kedagi	44
Ei oska öelda	22

MIDA TE ARVATE ÜMBRIKUPALGA MAKSMISEST? (% töötajatest)

Pooldan ümbrikupalga maksmist	13
Ei poolda seda	70
Ei oska öelda	17

KUI TE POOLDATE ÜMBRIKUPALKADE MAKSMIST, SIIS MIKS?

(% ümbrikupalga pooldajatest; vastaja võis märkida mitu vastusevarianti)

Eestis on ettevõtete maksukoormus liiga suur	65
Eestis on töötajate maksukoormus liiga suur	81
Seadusandlus on ettevõtluseks ebasoodne	43
Riigil on raha niigi palju	21
Töötaja saab nii kõrgemat palka	50
Pooldan, sest teised sama ala ettevõtted maksavad ka ümbrikupalka	8

Pooldan, sest praeguses majandussituatsioonis on see ettevõtete ellujäämiseks vajalik 44

KUI TE EI POOLDA ÜMBRIKUPALKADE MAKSMIST, SIIS MIKS?

(% ümbrikupalga mittepooldajatest; vastaja võis märkida mitu vastusevarianti)

Ülekohtune ausate maksumaksjate ja ettevõtjate suhtes	75
Riigile ei laeku makse, riik ei saa pakkuda teenuseid	66
Ümbrikupalga saajal puudub või väheneb ravi- ja pensionikindlustus	81
Ümbrikupalga saajal puudub tööandja vastu seadusandlik kaitse	66
Ümbrikupalga saajal on raskendatud pangast laenu võtmine	49

KÜSITLUSTULEMUSTE PROTSENTJAOTUSED SOTSIAAL-DEMOGRAAFILISTE GRUPPIDE LÖIKES

Illegaalse alkoholi ostmise 2017. aastal
(% alkoholi tarbijatest)

		Ei ostnud	Ostis väga harva	Ostis vahetevahel	Ostis pidevalt
Keskmiselt		95	2	3	0
Regioon	Põhja-Eesti	96	2	1	1
	Kesk-Eesti	97	2	1	0
	Kirde-Eesti	99	1	0	0
	Lääne-Eesti	80	2	18	0
	Lõuna-Eesti	95	1	4	0
Rahvus	eestlased	94	2	4	0
	mitte-eestlased	98	0	1	1
Vanus	18 - 29 aastased	89	1	10	0
	30 - 49 aastased	96	3	0	1
	50 - 64 aastased	95	1	4	0
	65 - 74 aastased	96	0	3	1
Sugu	naised	98	1	1	0
	mehed	92	2	6	0
Haridus	I taseme haridus	84	0	15	1
	II taseme haridus	96	2	2	0
	III taseme haridus	98	2	0	0
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	94	2	4	0
	301- 600 €	97	1	2	0
	601- 900 €	97	2	0	1
	üle 900 €	90	1	8	1
	ei avalda	100	0	0	0

Illegaalse alkoholi ostjate teadmine
(% vastanutest)

		Teab paljusid	Teab mõnda	Ei tea kedagi	Ei oska öelda
Keskmiselt		5	12	68	15
Regioon	Põhja-Eesti	3	13	69	15
	Kesk-Eesti	2	9	79	10
	Kirde-Eesti	3	10	66	21
	Lääne-Eesti	14	9	68	9
	Lõuna-Eesti	8	15	61	16
Rahvus	eestlased	7	14	66	13
	mitte-eestlased	2	9	72	17
Vanus	18 - 29 aastased	8	16	66	10
	30 - 49 aastased	5	10	73	12
	50 - 64 aastased	5	14	64	17
	65 - 74 aastased	2	11	62	25
Sugu	naised	2	11	71	16
	mehed	9	14	64	13
Haridus	I taseme haridus	15	21	52	12
	II taseme haridus	4	10	70	16
	III taseme haridus	3	12	72	13
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	3	13	71	13
	301- 600 €	6	10	65	19
	601- 900 €	3	21	67	9
	üle 900 €	9	9	70	12
	ei avalda	0	0	66	34

Pidevalt tegutseva illegaalse alkoholi müügikoha/ müüja teadmine
(% vastanutest)

		Teab	Ei tea
Keskmiselt		9	91
Regioon	Põhja-Eesti	9	91
	Kesk-Eesti	7	93
	Kirde-Eesti	12	88
	Lääne-Eesti	4	96
	Lõuna-Eesti	11	89
Rahvus	eestlased	10	90
	mitte-eestlased	7	93
Vanus	18 - 29 aastased	13	87
	30 - 49 aastased	6	94
	50 - 64 aastased	12	88
	65 - 74 aastased	8	92
Sugu	naised	5	95
	mehed	13	87
Haridus	I taseme haridus	17	83
	II taseme haridus	9	91
	III taseme haridus	6	94
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	12	88
	301- 600 €	9	91
	601- 900 €	13	87
	üle 900 €	5	95
	ei avalda	0	100

Erinevate Illegaalsete alkoholide ostmise joogiliikide lõikes
(% illegaalse alkoholi ostjatest. Vastaja võis märkida mitu vastusevarianti)

		Viin	Piiritus	Puskar
Keskmiselt		62	7	16
Regioon	Põhja-Eesti	59	20	40
	Kesk-Eesti	44	28	0
	Kirde-Eesti	0	0	0
	Lääne-Eesti	89	0	0
	Lõuna-Eesti	42	0	17
Rahvus	eestlased	65	8	14
	mitte-eestlased	43	0	0
Vanus	18 - 29 aastased	92	0	0
	30 - 49 aastased	61	18	41
	50 - 64 aastased	42	7	17
	65 - 74 aastased	23	0	2
Sugu	naised	14	0	9
	mehed	69	5	14
Haridus	I taseme haridus	91	7	7
	II taseme haridus	34	12	22
	III taseme haridus	37	0	29
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	23	16	23
	301- 500 €	67	8	14
	501- 800 €	56	15	23
	üle 800 €	74	0	11

Elanike suitsetamisharjumused
(% vastanutest)

		Ei suitseta üldse	Loobunud suitsetami- sest	Suitsetab vahete- vahel	Suitse- tab iga päev	Ei suitseta, kuid tarbib suitsuvabu tubakato- oteid
Keskmiselt		72	1	5	21	1
Regioon	Põhja-Eesti	66	1	5	26	2
	Kesk-Eesti	77	1	6	15	1
	Kirde-Eesti	89	2	0	9	0
	Lääne-Eesti	69	2	3	25	1
	Lõuna-Eesti	77	0	7	16	0
Rahvus	eestlased	69	1	6	23	1
	mitte-eestlased	80	1	1	16	2
Vanus	18 - 29 aastased	65	3	6	24	2
	30 - 49 aastased	69	0	3	28	0
	50 - 64 aastased	75	2	7	15	1
	65 - 74 aastased	91	0	2	6	1
Sugu	naised	81	1	3	15	0
	mehed	65	1	6	26	2
Haridus	I taseme haridus	46	0	6	47	1
	II taseme hari- dus	76	1	5	18	0
	III taseme hari- dus	80	2	4	12	2
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	79	0	2	19	0
	301- 600 €	81	1	5	13	0
	601- 900 €	63	2	5	29	1
	üle 900 €	63	2	6	26	3
	ei avalda	90	0	0	10	0

Sigaretide ostmine välismaalt 2017. aastal
(% suitsetajatest. Vastaja võis märkida mitu vastusevarianti)

		Ostsin ise välismaalt endale	Palusin teis- tel välismaalt tuua	Ostsin välis- maalt toodud sigarette, mida pakuti müüa	Ei ostnud ise ega teiste kaudu välis- maalt
Keskmiselt		43	8	5	50
Regioon	Põhja-Eesti	36	10	5	56
	Kesk-Eesti	33	0	0	55
	Kirde-Eesti	66	26	24	10
	Lääne-Eesti	67	3	0	32
	Lõuna-Eesti	44	4	8	49
Rahvus	eestlased	41	7	4	52
	mitte-eestlased	48	11	8	39
Vanus	18 - 29 aastased	42	2	0	58
	30 - 49 aastased	56	8	4	36
	50 - 64 aastased	20	15	11	68
	65 - 74 aastased	18	6	12	43
Sugu	naised	31	4	7	58
	mehed	49	11	5	46
Haridus	I taseme haridus	52	0	0	45
	II taseme haridus	30	13	11	57
	III taseme haridus	51	12	2	43
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	34	5	14	45
	301- 600 €	25	9	6	66
	601- 900 €	43	8	5	49
	üle 900 €	60	7	1	38
	ei avalda	100	44	0	0

Salasigaretide ostjate teadmine oma tutvusringkonnas
(% vastanutest)

		Jah, tean paljusid	Jah, tean mõnda	Ei tea kedagi	Ei oska öelda
Keskmiselt		11	25	48	16
Regioon	Põhja-Eesti	12	28	46	14
	Kesk-Eesti	11	20	45	24
	Kirde-Eesti	10	26	51	13
	Lääne-Eesti	17	14	52	17
	Lõuna-Eesti	8	26	49	17
Rahvus	eestlased	12	25	47	16
	mitte-eestlased	9	25	53	13
Vanus	18 - 29 aastased	16	28	48	8
	30 - 49 aastased	14	20	46	20
	50 - 64 aastased	7	35	45	13
	65 - 74 aastased	5	15	61	19
Sugu	naised	7	24	54	15
	mehed	16	26	42	16
Haridus	I taseme haridus	26	23	29	22
	II taseme haridus	10	30	47	13
	III taseme haridus	6	20	58	16
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	9	35	37	19
	301- 600 €	8	26	49	17
	601- 900 €	19	24	49	8
	üle 900 €	12	19	51	18
	ei avalda	0	14	62	24

Pidevalt tegutseva illegaalsete sigarettide müügikoha/ müüja teadmine
(% vastanutest)

		Teab	Ei tea
Keskmiselt		13	87
Regioon	Põhja-Eesti	12	88
	Kesk-Eesti	20	80
	Kirde-Eesti	19	81
	Lääne-Eesti	6	94
	Lõuna-Eesti	15	85
Rahvus	eestlased	15	85
	mitte-eestlased	10	90
Vanus	18 - 29 aastased	15	85
	30 - 49 aastased	12	88
	50 - 64 aastased	17	83
	65 - 74 aastased	7	93
Sugu	naised	11	89
	mehed	15	85
Haridus	I taseme haridus	26	74
	II taseme haridus	13	87
	III taseme haridus	8	92
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	19	81
	301- 600 €	13	87
	601- 900 €	17	83
	üle 900 €	8	92
	ei avalda	0	100

Illegaalsete sigarettide ostmine 2017. aastal
(% suitsetajatest)

		Ei ostnud	Ostis väga harva	Ostis vahetevahel	Ostis pidevalt
Keskmiselt		74	9	13	4
Regioon	Põhja-Eesti	85	4	10	1
	Kesk-Eesti	54	42	0	4
	Kirde-Eesti	56	0	23	21
	Lääne-Eesti	41	0	42	17
	Lõuna-Eesti	76	16	5	3
Rahvus	eestlased	73	9	13	5
	mitte-eestlased	78	9	11	2
Vanus	18 - 29 aastased	79	2	19	0
	30 - 49 aastased	71	12	10	7
	50 - 64 aastased	75	9	13	3
	65 - 74 aastased	65	18	6	11
Sugu	naised	81	4	11	4
	mehed	70	12	13	5
Haridus	I taseme haridus	55	14	25	6
	II taseme haridus	79	8	8	5
	III taseme haridus	93	3	3	1
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	81	7	4	8
	301- 600 €	67	12	18	3
	601- 900 €	78	15	5	2
	üle 900 €	75	0	19	6
	ei avalda	100	0	0	0

Ümbrikupalga maksmine 2017. aastal
(% töötajatest)

		Regulaarselt makstud	Vahetevahel makstud	Ei ole makstud
Keskmiselt		8	5	87
Regioon	Põhja-Eesti	8	6	86
	Kesk-Eesti	3	0	97
	Kirde-Eesti	21	2	77
	Lääne-Eesti	0	4	96
	Lõuna-Eesti	6	8	86
Rahvus	eestlased	7	4	89
	mitte-eestlased	10	7	83
Vanus	18 - 29 aastased	19	5	76
	30 - 49 aastased	5	6	89
	50 - 64 aastased	2	3	95
	65 - 74 aastased	6	7	87
Sugu	naised	5	5	90
	mehed	10	5	85
Haridus	I taseme haridus	26	9	65
	II taseme haridus	8	4	88
	III taseme haridus	1	6	93
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	2	7	91
	301- 600 €	12	4	84
	601- 900 €	11	8	81
	üle 900 €	1	4	95
	ei avalda	2	0	98

Ümbrikupalga maksmine põhi- või lisatöökohal 2017. aastal
(% ümbrikupalga saajatest)

		Maksti põhi- töökohal	Maksti aju- tisel- või li- satöökohal	Maksti nii põhi- kui li- satöökohal
Keskmiselt		66	29	5
Regioon	Põhja-Eesti	52	39	9
	Kesk-Eesti	100	0	0
	Kirde-Eesti	100	0	0
	Lääne-Eesti	4	96	0
	Lõuna-Eesti	83	17	0
Rahvus	eestlased	65	35	0
	mitte-eestlased	67	21	12
Vanus	18 - 29 aastased	97	3	0
	30 - 49 aastased	33	55	12
	50 - 64 aastased	83	17	0
	65 - 74 aastased	35	65	0
Sugu	naised	70	30	0
	mehed	63	28	9
Haridus	I taseme haridus	79	21	0
	II taseme haridus	57	31	12
	III taseme haridus	69	31	0
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	52	48	0
	301- 600 €	64	36	0
	601- 900 €	75	13	12
	üle 900 €	42	58	0
	ei avalda	52	48	0

Rahulolu ümbrikupalgaga
(% ümbrikupalga saajatest)

		Rahul	Ei olnud rahul	Ükskõik
Keskmiselt		26	52	22
Regioon	Põhja-Eesti	19	52	29
	Kesk-Eesti	100	0	0
	Kirde-Eesti	100	0	0
	Lääne-Eesti	100	0	0
	Lõuna-Eesti	24	65	11
Rahvus	eestlased	30	50	20
	mitte-eestlased	11	61	28
Vanus	18 - 29 aastased	0	100	0
	30 - 49 aastased	31	33	36
	50 - 64 aastased	57	24	19
	65 - 74 aastased	79	21	0
Sugu	naised	8	48	44
	mehed	31	55	14
Haridus	I taseme haridus	5	74	21
	II taseme haridus	51	24	24
	III taseme haridus	21	57	22
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	35	39	26
	301- 600 €	25	45	29
	601- 900 €	14	70	16
	üle 900 €	77	0	23
	ei avalda	35	39	26

Suhtumine ümbrikupalga maksmisse
(% töötajatest)

		Pooldab	Ei poolda	Ei oska öelda
Keskmiselt		13	70	17
Regioon	Põhja-Eesti	14	73	13
	Kesk-Eesti	10	71	19
	Kirde-Eesti	9	82	9
	Lääne-Eesti	10	49	41
	Lõuna-Eesti	14	69	17
Rahvus	eestlased	14	66	20
	mitte-eestlased	8	82	10
Vanus	18 - 29 aastased	8	69	23
	30 - 49 aastased	18	66	16
	50 - 64 aastased	7	78	15
	65 - 74 aastased	13	76	11
Sugu	naised	5	76	19
	mehed	19	65	16
Haridus	I taseme haridus	9	62	29
	II taseme haridus	14	68	18
	III taseme haridus	11	78	11
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	8	64	28
	301- 600 €	9	76	15
	601- 900 €	12	75	13
	üle 900 €	20	60	20
	ei avalda	3	89	8

Ümbrikupalga saajate teadmine
(% vastanutest)

		Teab paljusid	Teab mõnda	Ei tea kedagi	Ei oska öelda
Keskmiselt		10	24	44	22
Regioon	Põhja-Eesti	14	22	43	21
	Kesk-Eesti	5	24	43	28
	Kirde-Eesti	13	19	48	20
	Lääne-Eesti	3	33	44	20
	Lõuna-Eesti	7	27	42	24
Rahvus	eestlased	9	27	41	23
	mitte-eestlased	11	18	51	20
Vanus	18 - 29 aastased	21	34	30	15
	30 - 49 aastased	10	25	38	27
	50 - 64 aastased	5	18	58	19
	65 - 74 aastased	3	19	52	26
Sugu	naised	8	23	49	20
	mehed	12	25	38	25
Haridus	I taseme haridus	18	22	38	22
	II taseme haridus	11	24	38	27
	III taseme haridus	5	27	52	16
Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus	kuni 300 €	5	19	44	32
	301- 600 €	12	21	46	21
	601- 900 €	14	27	38	21
	üle 900 €	8	32	44	16
	ei avalda	0	0	48	52

KÜSITLETUD KOGUMI ISELOOMUSTUS

Eesti tarbijate paneeli küsitlus, vastanuid kokku 1074, vanuses 18-74 aastat

Regiooni järgi ¹¹ :		Soo järgi:	
Põhja-Eesti	44%	naised	52%
Kesk-Eesti	9%	mehed	48%
Kirde-Eesti	12%	Hariduse järgi ¹²	
Lääne-Eesti	11%	I taseme haridus	17%
Lõuna-Eesti	24%	II taseme haridus	47%
Rahvuse järgi:		III taseme haridus	36%
eestlased	68%	Netosissetuleku järgi	
mitte-eestlased	32%	(leibkonnaliikme kohta kuus):	
Vanuse järgi:		kuni 300 €	14%
18 - 29 aastased	20%	301- 600 €	37%
30 - 49 aastased	39%	601- 900 €	22%
50 - 64 aastased	27%	üle 900 €	22%
65 - 74 aastased	14%	ei avalda	5%

¹¹ Vabariigi Valitsuse 3. aprilli 2001. aasta määrusega nr 126 kinnitatud Eesti piirkondlike üksuste statistilise klassifikaatori 3. tasemel esitatud maakondade grupid:

Põhja-Eesti: Harju maakond (sh Tallinn)

Kesk-Eesti: Järva, Lääne-Viru ja Rapla maakond

Kirde-Eesti: Ida-Viru maakond

Lääne-Eesti: Hiiu, Lääne, Pärnu ja Saare maakond

Lõuna-Eesti: Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maakond

¹² I taseme haridus: alghariduseta, algharidus, põhiharidus, kutseharidus ilma põhihariduseta; II taseme haridus: üldkeskharidus, kutseharidus põhihariduse baasil, kutsekeskharidus, keskeriharidus põhihariduse baasil; III taseme haridus: keskeriharidus keskhariduse baasil, kõrgharidus, magistri-, doktorikraad